

kovara hunerî, çandî û lêkolînî ya kurdên anatoliya navîn

bîrnebûn

Bihar/Havîn 1998

Cihanbeyli Kîrtleri
Muzaffer Özgür

Çend îstikên xortanî
Simoyê Herşid

Bi Koma Xelikan ra
hevpeyvîn
M. Xelikan

Bînboğalarda tarihel
kalintîlar ve halklar
Mehmet Bayrak

Zerdüşî dini
Feridûn

Tabura
Bekir Dan

Bertholt Brecht
ve Gawestîlar

Hüseyin Kışnaç

Yarantî/Henek
Çurukî

5

bîrnebûn

Sê mehan carê derdikeve.
Ûç ayda bir çikar.

Tidskriften utkommer 4 nummer per år.

Utges av Apec-Förlag
Ans. utgivare: Ali Ciftçi

Adress / Navnişan:
Box: 3318, SE 163 03 Spånga / Sverige
Telefaks: 08-761 24 90
E-Mail: apec@swipnet.se

Redaksiyon:
Nuh Ateş, Dr. Mikailî, Muzaffer Özgür, Hacı
Erdogan, Mehmet Bayrak,
Vahit Duran, Bekir Dari, Mahmut Duran,
Sefoyê Asê, Ali Ciftçi, Hüseyin Kalaycı

Navnişana li Almanyayê
Yazışma adresi:
Karl str. 2, 35576, WZ-Almanya
Telefaks: 06441-52 615
E-Mail: Birnebn@hotmail.com

Fiyatı:
Europa: 7 DM
Memleket' te ederi: 400 bin TL
Abone yıllık bedeli:
İsveç: 200 SEK • Almanya: 30 DM
İsveç hesap numarası:
(Bîrnebûn) postgiri: 468 65 12-7

Almanya hesap numarası:
F. Yıldız Stichwort Bîrnebûn
COMMERZBANK Hamborn - Duisburg
Konto: 5341110-01
BLZ: 35040038 - Almanya

Belavkirin / Dağıtım:
Ankara:
Toplum Kitabevi / Remzi İnanç
Bayındır sokak 22/1, 0642 Yenışehir
Tel: 0312/434 25 43

Polatlı:
Medya Kitapevi ve Kırtasiye
Cumhuriyet Mahallesi, Altay Caddesi
No: 41/ C-11 • Tel: 622 78 71

Kırşehir:
Gül Kitapevi
Lise cad. Zafer çarşısı No 23/a

Fıransa:
2. RUE RICHER 2 eme
Etage Bureau - 75009 Paris

Çap / Baskı: Apec-Tryck & Förlag

ISSN 1402-7488

Her niviskar berpirsiyarê nivisa xwe ye.
Maîê redaksiyonê heye ku nivîsên ji
Bîrnebûnê re tîn, serrast û kurt bike.
Nivîsarên ku ji Bîrnebûnê re tîn, ger
çap nebin ji li xwedî nayên vegerandin.

Naverok içindekiler

3 NAMEYÊN XWENDEVANAN

5 JI BÎRNEBÛNÊ

6 CIHANBEYLÎ KÛRTLERÎ
MUZAFFER ÖZGÜR

13 EŞREF ODABAŞ İLE SOYLEŞİ
HACİ ERDOĞAN

21 KOMA XELIKAN
M. XALIKAN

22 NAVLÊK-BIWÊJ (DEYİM)
M. ŞİRİN DAĞ

26 TEZEK KOKUSU - II -
ADEMİ GÜRDERE

46 ZERDÜŞT DİNİNİN ÖZELLİKLERİ
FERİDUN

49 BİNOĞALARDA TARİHSEL KALINTILAR VE HALKLAR
MEHMET BAYRAK

56 BİNOĞALARDA KÛRT AŞİRETLERİ
MEHMET BAYRAK

63 XIZAN ŞILAN

66 YARENİ/HENEK
ÇURUKİ, MEM XELIKAN

67 ÇİROK: ÇAM Ü ŞAM
ÇURUKİ

68 KILAMÊN ŞERÊ MEZİN
ÇURUKİ

69 HELBEST-ŞİİR

71 TARIHTEN
NURİ NURSÖZ

73 ÇEND LİSTİKÊN XORTANÎ (2)
SİMOYÊ HERŞİD

75 TABURA
BEKİR DARI

80 GAWESTİ
HÜSEYİN KIŞNİŞ

81 ÖYKÜLERİYLE HALK ANLATI TÜRKÜLERİ
HÜSEYİN KALAYCI

84 DEWLEMENDIYA DEVOKÊN KURMANCI ...
TEMELİ

86 FERHENGOKA ŞEXBIZINKÎ -II-
MAHMÛD LEWENDÎ

Wêneya berg: Bekir Dari
Navê wêneyê: Xewn

Nameyên ji xwendevanan/Okuyucu mektupları

SEVGİLİ BİRNEBÛN ÇALIŞANLARI !

Bugün sizin bir aboneniz benimle kontağa geçti. Abone parasını sizin verdiğiniz banka hesap numarasına gönderdiğini fakat paraların geri döndüğünü söyledi. Buradaki banka Almanya daki bu hesaba para gönderilemeyeceğini ve onun için paranın geri geldiğini söylemiş. Verdiğiniz hesap numarası doğru mu? Bu konuda bir açıklama yaparsanız iyi olur.

Misto / Danimarka

Birnebûn'un notu: Hesap numaramız 4. sayımızda yayınlanan haliyle doğrudur. Tüm okuyucularımızın dikkatine sunulur.

MERHABA ARKADAŞLAR !

Bir "e-mail" adresi edinmenize çok sevindim. Bundan sonra iletişimimiz daha kolay olacak. Birnebûn'un dördüncü sayısını aldım, dergi Danimarka'da giderek taban buluyor. Sürekli soruluyor. Çalışmalarınızda başarılar.

Silaven germ.

İlyas / Danimarka

SAYGİDEĞER ALI ÇİFTÇİ!

Dostum, yazar, yayıncı Remzi İnanç'ın, sıcak edebiyat yuvası Toplum Kitapevinde gördüm ilkin Birnebûn'u. Yıllarca bir çoğumuzun kafasında yosun tutan, taşlaşan sorulara yanıt bulabilecek olma duygusuyla unutulmamışlığın sıcak kıvancı sardı içimi. Naci Kutlay dostumuz Birnebûn'a şiir göndermemi ısrarla önerdi. Kitabım İnce'ye tüm dostlara sıcak bir selam.

Başarı dilekleriyle tüm dostlara selam, sevgi ve saygılar.

Ömer Faruk Hatipoğlu / Cihanbeyli.

BERPİRSİYARÊN HÊJAYÊN KOVARA

BİRNEBÛNÊ

Gaveke gelekî pîroz e ku ji bo nasandina Kurdên Anadolîya Navîn, kovareke taybetî were weşandin, bêguman ev mirov pir kêfxweş dike. Min navnîşana we di hinek weşanên Kurdî de dit. Bi rastî pir şa bû ku rewşa kurdên li wê herêmê ji hemû afîyan ve (siyasî, civakî, çandî...) nas bikim.

Ez li Almanya girtiyek kurd im. Ji bo mesela welat hatime girtin, girtiyekî siyasî me.

Eger ku hûn hejmarên heya niha derketine û yên pêşerojê ji min re bişînin ezê gelekî spasdar bim.

Ji xebata we re serkevtinê dixwazim

28.01.98

Dilbixwîn Dara

BİRAYÊN HÊJA YÊN KOVARA BİRNEBÛNÊ

Her çar hejmarên kovarê ghiştin destê min. Spas dikim.

Bawer bikin min texmin nedikir ku nameya min ketibe destê we. Min ew roja 28.1.98. Çarşem ji we ra şandibû, kovar ji firo ghiştin. Min got belki navnîşan şaş bû. Dîsa dibejim spasdar im. Bi rastî gelekî kefxweş ji bûm. Ez hê vîdar im, hûnê hejmarên pêşerojê ji min re bişînin.

Dilbixwîn Dara

DEĞERLİ DOSTLAR!

Derginizi özenle takip ediyorum. Gayet olumlu buluyorum. Özellikle 4. sayınız konusunda düşüncelerimi iletmek istiyorum. Farklı alanlarda yaşayan toplumumuz kısmında olsa dergi sayfalarına yansıyor.

Özellikle Mehmet Özkök'ün 4. sayınızdaki "Haymana Şêxbızınları üzerine" yazısı nefis olmuş. Özkök objektif davranmanın iyi bir örneğini vermiş. Kutlamak istiyorum. Ayrıca Nuh Ateş'in

çocuk oyunlarını Anne ve Babalarımızdan hep duyardık derleyip toparlaması ve Bölge Kürtçesi ile vermesi yadsınmayacak bir iş.

Rıza Baran ve Serbülent Kanat la yapılan röportajlar etrafımdaki tanıdıklar arasında ilgiyle okunan yazıların başında geldi. Son olarak da şunu söylemek istiyorum. Bu sefer Bîrnebûn dan yazısını Kürtçe yazmışsınız. Ne kadar güzel olmuş. Devamın diliyorum.

Başarılar ve saygılar.

Zeynep Eryılmaz / Ankara

SEVGİLİ BİRNEBÛNCULAR!

Dürdüncü sayınızdaki kapak resmi üzerine tanık olduğum bir şeyi anlatmak istiyorum. Tanıdık Alman arkadaşlara dergiyi gösterdiğimde resimle çok ilgilendiler. Kürt kadınlarının genellikle başörtülü görmeye alışık olduklarından mı nedir söylediklerime inanmak istemediler. Resmin eski olması kafalarını biraz karıştırdı. Böylesi tarihi değeri olan görsel malzemeleri yayınlamanız çok olumlu.

Gülşen / Almanya

DEĞERLİ ARKADAŞLAR

Biz Orta Anadolu kürtleri için çok gerekli olan böyle bir çalışmayı yaptığımız için sizlere teşekkürlerimi sunuyorum.

Ayrıca Birnebun'un devamlılığının bir zaruret olduğunu ve bu konuda biz Orta Anadolu Kürtlerinin elinden gelen tüm çabayı sarfetmesini temenni ediyorum.

Değerli arkadaşlar, ben Birnebunla bir arkadaş vasıtasıyla tanıştım, elimde sadece 3. sayı var. Eğer mümkünse 1. ve 2. sayıyı bana postalamanızı istiyorum. Ayrıca abone olmaktan istiyorum.

Şimdiden teşekkürler ederim.

Vural Yaşar/İsveç

DEĞERLİ BİRNEBUN ÇALIŞANLARI

Çıkarmakta olduğunuz derginin eğer

yanılmıyorsam 3. sayısı elime geçti. Böylesine bir derginin çıkması burada bulunan bütün Konyalıları sevindirdi.

Ben Norveçte yaşayan Konyalı bir kürt kızıyım. Dergiyi çok beğendim ve ilerde ben de derginiz için düşüncelerimi daha geniş bir şekilde yazıp göndermek isterim. Derginizde çok yakın bir arkadaşımın size göndermiş olduğu teşekkür mektubunu okudum, ama ne yazıkki kısaltılmıştı ve ben sizlerden rica ediyorum bana mektubun tümünü gönderebilir misiniz? Yusuf Taşpınar size Sağmalcılar Cezaevinden göndermişti. En yakın zamanda sizden gelecek mektubu bekleyeceğim.

Hêlin Gorki/Norveç

BİRÊZ, BİRÊVEBİRÊN BİRNEBÛNÊ

Ji bo Kovarê, hin şîrên xwe yên ji pirtûka min ya, ku bi navê „Agir Digîrî dê derkeve“, pêşkêşê we dikim. Herwiha bi qasî ji destê min hatî, dixwezim piştgiriya xebatên we yên hêja bikim.

Bi silav û hestên ji dil...

Zeynel Abîdîn

Ji Helbesta Bersiv birekî em bi musada birêz helbestvan, Kek Zeynel Abîdîn, ku bi xwe kurdekî Kurdîstanê ye, pêşkeşî xwendevanên Bîrnebûnê dikin.

Pel û şitilên qewaxa hişk dibin,

Av diherimin,

Hêvî dimirin

Lê, kê nabin êş bi gîrîn,

Dîsa jî mirov bigîre divêt.

Bigîre!

Ji bo mizgîniya bê dawî,

Ji qefesa tirsên xwe jî bifire...

1997/ Cotmeh -Berlin

Ji Bîrnebûnê

Xwendevanên birêz, kovara Bîrnebûnê êdî cîyê xwe yê bi qîmet di nav weşanên kurdî de girtîye. Hejmar bi hejmar pêşda tere. Roj bi roj aboneyên Bîrnebûnê zêde dibin. Heta niha bi sedan faks û nameyên bi rîya elektronik ji me ra hatine. Pîranîyên wan hejmarên kevn jî, ji me dixwazîn. Lê mixabin, hejmarên yekê û diduyan li ba me nemane. Em dikarin bi rihetî bibêjin, ku întreseyek mezin ji kovarê re heye. Di demek kin de be jî, li derveyî welêt, wek kovareke hunerî, çandî û lêkolînî her sê mehan carekê, di wextê xwe de derketîye. Em dê qeyretkin, ku di hejmarên pêşerojê de, bi naverokên devlemend û qalîteyê hîn baştir weşana xwe bidomînin.

Xwendevanên delal, derxistina kovareke lêkolînî û bi taybetî jî, li ser kurdên Anatoliya Navîn, ji ber du sedemên esasî, ne karekî hesan e. Yek, weşandina li derveyî welêt e. Didu, mesela aborî ye. Dema kovarek li derveyî welêt tê weşandin, berî her tiştî belavkirin û gihandina xwendevana zortir dibe, bi ferehî di nav xelkê de belav nabe. Ji ber vê jî, di armanca derketina xwe de ji %50î dûr dikeve. Armancên weşanan yê esasî, yek berhevkirin û parastina agahdarî û zanistîyê ye, ya din jî belavkirina van di nav xelkê de ye. Di van herdu destnîşankirinên esasî de zehmetîyên me hene. Pîranîya hevalên nivîskar li derveyî welêt in, ji ber wê jî, îmkanên wan pir tuneye ku di warê roportaj, berehevkirina berhemên folklorîk û hwd de xwe bigihînin welêt. Mixabin, hevalên ku li welêt in û di vî warî de kar dikin ew jî kêmin. Em dizanin, insanên me yê li welêt, ku di vî warî de jêhatî ne, pir in. Hêvîya me ji wan heye, ku di rojên pêş de, di vî warî de karê ku dikeve ser milên wan, dê bikin.

Di weşandina kovarekê de rola herî mezin ya aborîyê ye. Kovareke bi rêk û pêk û bi sewîyê bilind, jê re karê profesyonelî

lazim e. Hevalên ku li derûdora Bîrnebûnê ne, çî hevalên nivîskar bin, çî yê belav dikin û çî jî yê redaksiyonê û teknikê bin, vî karî wek karekî welatparêzî dikin. Bi gotinek din, karê wan yê rojane û profesyonel nîne. Ji ber ku ji bo wan karekî îdealî ye, dema wext û îmkanên wan rêbidin dikarin werin civînan, lêkolînan bikin, binivîsin û belavkin. Mixabin, di dîroka weşanên kurdî de, ji ber rewşa Kurda ya bindestî ev kar bi vî rengî heta niha hatiye meşandin, niha jî her wisa ye! Çî kovarên lêkolînî, hunerî û kulturî bin û çî jî yê siyasî bin, her bi vî rengî tên meşandin. Ji ber ku ne profesyonel in û li dijî tebieta derxistina şertên weşanan tên meşandin bi ser nakevin. Ji ber vê sedemê jî, jîyana kovarên kurdî dirêj nebûne.

Xwendevanên birêz û delal, ji bo ku paşeroja kovara Bîrnebûnê jî wek gelek kovarên kurdî yê din nebe, divê ji bo karê profesyonelî, heta ku em di destpêkê da ne û hîn newestiyane, gavên bingehîn bên avêtin. Îro, rewşa insanên me yê Anatoliya Navîn ne wekê berê ye. Hem di aliyê aborî de û hem jî di aliyê neteweyetiyê de, di rewşeke nû de dijîn. Di aliyê aborî de îmkanên mezin çêbûne ku dikarin bi dehan kovarên wekî Bîrnebûnê derxînin, heta dikarin hem li welêt û hem jî li derveyî welêt rojnameyên rojane fînanse bikin.

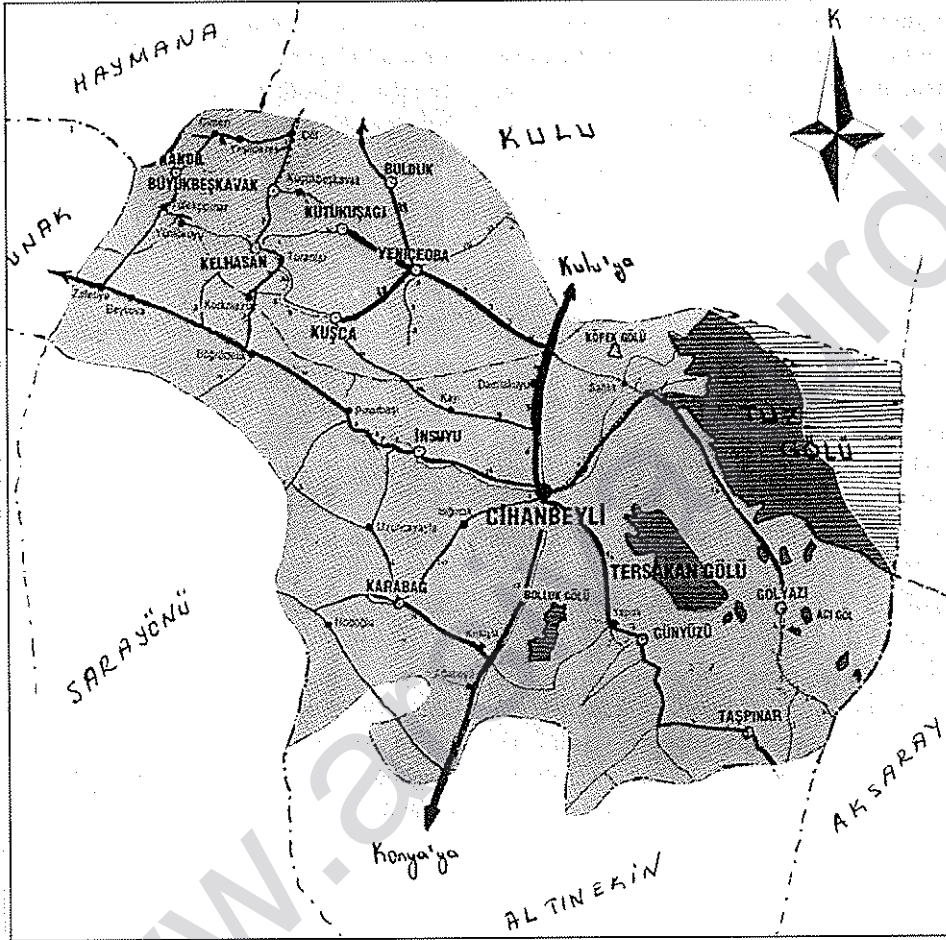
Di aliyê neteweyetiyê de, hişyarbûneke mezin çêbûye. Lê, li hember asîmîlasyonê, çî li welêt be û çî jî, li derveyî welêt be tu tedbîrên berbiçav nehatine girtin!

Ji ber van sedemên ku hatine destnîşankirin, munaqeseyên cîddî pêwîst in!

Heta hejmara 6an bimînin di xwaşiyê de.
Redaksiyon

CİHANBEYLİ KÜRTLERİ

Muzaffer Özgür

Cihanbeyli ilçesi eski bir Hitit şehridir. Burada bulunan mağaralar bir zamanlar ev ve depo olarak kullanılmış olmasından dolayı eski adını (İnevi) bu mağaralardan almıştır. İlçe merkezi Ankara-Konya yolu üzerinde bulunmaktadır. Konya'ya 100 Km., Ankara'ya 145 Km. dir. Konya iline bağlı ilçenin 1990 sayımına göre toplam nüfusu 69952 iken

İlçe merkezinin nüfusu 15071'dir. Elimizde 1997 Nüfus Sayımı sonuçları olmadığından yeni bilgi veremiyoruz. İlçe merkezinde de önemli bir Kürt nüfusu mevcuttur.

Cihanbeyli toprakları, doğuda; Tuzgölü ile Aksaray ili, güneyde; Altınekin İlçesi, batıda; Sarayönü ve Yunak ilçeleri ve kuzeyde; Haymana ve Kulu ilçeleri toprakları ile sınırdır. Merkezden başka 12 Kasabası, 21

Köyü ve bunlara bağlı mezraları mevcuttur. İlçe toprakları beyaz kenarlı kalker yaylalardan ve bunların arasına sokulmuş alüvyonlu ovalardan meydana gelmiştir. Doğu taraflarında alçak yaylalar Tuzgölü'ne kadar uzanır. Bu bölgenin yüksekliği 1000 m'nin altındadır. İlçenin batı taraflarının yüksekliği 1000 m'yi geçer. İklim karasaldır. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlıdır. Bölgenin en önemli akarsuyu İnsuyu'dur.

Bölgede, Gölyazı kasabası ile Günyüzü ve Yapalı köyleri arasında *soda*, *sabun*, deri ve boya üretiminde kullanılan *sodyum* tuzu yatakları mevcuttur. İlçeye 22 Km. uzaklıktaki Yavşan Tuzlasından elde edilen tuzlar yöredeki modern fabrikalarda işlenilip rafine edilmekte ve pazara sunulmaktadır. Kırkişla'da sodyum sülfat, Kelhasan'da *krom* ve Kütükuşağı yakınında *manganez* yatakları bulunmaktadır.

Bölge ekonomisinin önemli sektörleri arasında tarım, hayvancılık, taşımacılık ve döviz girdileri bulunur. Bölgede tarım modern teknoloji ile yapılmaktadır. Buğday, arpa ve şekerpancarı temel ürünler olarak, bunların yanında koşullara göre; mercimek, kimyon, nohut, ayçiçeği yetiştiriciliğinde yapılmaktadır. İlçenin doğu tarafında kalan alan (Gölyazı kasabası, Sağlık ve Yapalı köyleri arazisi) Tuzgölü'nün etkisiyle hergeçen gün tuzlaşmaktadır. Tarım ve mera alanlarının daralması bölgeden göçü hızlandırmaktadır. Bu yerleşim alanlarından Cihanbeyli'ye ve özellikle Konyaya önemli oranda bir göç yaşanmaktadır.

Meraların daralması ve hayvancılığın karlı bir iş olmaktan çıkışı bu sektörü önemli bir biçimde azaltmıştır. Bölge Kürtlerinin tarihlerinde koyun yetiştiriciliğinin merkezi olan Gölyazı ve Yeniceoba kasabaları buradadır. Bölge Kürtlerinin sözlü edebiyatına önemli katkısı olan hayvancılığın toplum kültürü üzerinde -son yıllarda azalmışsada- önemli etkisi olmuş-

tur. Örneğin bir sevda türküsü olan *şivanoda* ağa iki eşlidir. Ağanın genç ve küçük eşi evin çobanı ile sevdalanırlar. Sosyal yaşam farkı ve toplumsal değerler bunların birliğine engeldir. Evin hanımı sevdalı çobanına türkü yakar.

*"Loy loy loy loy şivano
Min got kerê xwe barke
Kûzê xwe tijî avê sarke
Min got canê ablê bi çûk qurbano."*

Bu sevda türküsünde *ablê* kelimesi Türkçe'den yöre diline girmiştir. Bölge Kürtlerinin tarif etmelerde kullandığı bir isimlendirmedir. Özellikle zenginlere ırgatlık yapan yoksul insanların evin hanımına hitaben kullandıkları bir isimlendirmedir.

Yöre insanının kalkınmasında önemli bir etkende döviz girdileridir. Son 20 yılda ekonomik ve sosyal yapı %300 oranında artmıştır. Ekonomik gücün etkisiyle taşımacılık sektörü önemli bir iş kolu olmuş, bölge Kürtleri Türkiye'de önemli bir filo denilebilecek kadar büyük bir güce sahip olmuşlardır. Döviz girdilerinin en göze çarpan etkilerinden bazıları özel otomobil bulundurma ve modern kullanımlı evler yapmadır. Bu gerçekler bölgedeki bazı Türk çevrelerce çekilememektedir. Zaman zaman bu açıkça dile getirilmektedir.

Bu konuda yaşadığım bir olayı sizlere aktarayım. 1993 yazı Konya'dan özel otomobilim ile dönmekteyim. Hava çok sıcak ve yolculuk sıkıcı. Cihanbeyli'de uğradığım arkadaşlardan ayrılıp Ankara yoluna giriyorum. Hemen kentin çıkışında üç sahis el kaldırıyor, yardım severlik duygularım ve yoksulluk bilincim beni şimşek hızıyla etkiliyor ve duruyorum. Yolcular Kulu'ya gitmek istiyorlar, alıyorum. Arabam siyah ve Ankara plakalı olduğundan beni resmi bir devlet kadrosu olarak algıladıklarını hemen anlıyorum. Sohpet ediyoruz, misafirlerimden bölge hakkında bilgiler alıyorum. Sorularım yolcularımın tamamen Başkent-

'ten biri olarak kabul edilmeme yardımcı oluyor. Sorulan bir soruya karşılık İzmir'li olduğumu söylüyorum. Hasılat dönemi olduğundan kenar tarlalarda biçerler dönüyor. Geniş arazilerin kimlere ait olduğunu sormamla birlikte Egeli olmamdan! güç alan hemşehrilerimden biri hakaret vari bir şekilde Kürtlerin Yeniceoba Kasabasının diyor, yolumuza devam ediyoruz. Anlatıyorlar, içimden gülüyor veda kızıyorum. Arazi meselesinden sonra Tavşançalı kasabasına yaklaşıyoruz. Konuyu açmak istiyorum, güzel evleri ve zengin bir imarı olan Tavşançalı kasabasına girdiğimizde sorumu yöneltiyorum: "Beyler buralarda da teröristler veya onlara yardım edenler, bölücüler var mı?" "Var" diyorlar. Hemen önde oturan sarışın yolcum söz alıyor. "Ağabey, Kürtler hep bölücüler" diyor. Arkadan biri söze karışıyor ve bunun doğru olmadığını söylüyor. Önde oturan yolcum konuyu kapatmaya gönüllü değil. Söz alıyor. "Ağabey Türkiye'de bir iç savaş çıksa devletimiz buralardaki tüm Kürtleri kovar, bende Tavşançalı'da kendime güzel bir ev seçerim ve buraya yerleşirim, tarlalarda bize kalır." artık duymak istemiyordum, çünkü böyle konuşmalara önceden de rastlamış veya duymuştum. Üzülmüştüm, bu zavallı insanları böyle düşünmeye sevk edenleri lanetlemiş ve sessiz kalmayı daha uygun bulmuştum.

Yolcularım benim sıkıldığımı anlamışlardı. Torpitudan Koma Denge Azadi'nin bir kasetini çıkarıyorum ve teybe yerleştiriyorum. Yolcularım Kürt müziğini hemen tanıyorlar ve kızarıyorlar. "Utanmanın beyler bu düşünceleriniz yanlış, bakın ben Kürt müziği dinliyorum. Kürtlerle Türkler kardeş iki halktır..." vs. anlatıyorum. Yolcularım beyinlerine yerleştirilen bu düşüncelerle ve zavallılıklarıyla çatışıyorlar onları Kulu'da Kırkahvesi mevkiinde indiriyor ve sarraf arkadaşın yanında bir çay içmek için merkeze yöne-

Gundê Omara (Pazarözü)

liyorum... Yaşantımızın bir gerçekliğini bir kez daha yaşıyorum.

Yöre Kürtleri Batı Avrupa'nın her ülkesinde mevcuttur. 1960'lardan itibaren devlet kanalıyla gelenlerden sonra başlayan göç, özellikle 1980'den sonra gençliğin önemli bir oranı yurtdışına çıkmıştır. Kazanımlara rağmen kayıplarında olan bu göç yörede önemli sayılabilecek sosyal ve kültürel etkiler yaratmıştır. Avrupa'ya göç insanımızı derinden etkilemiş, özellikle kadınlarımızı ve genç kızlarımızı yaralamıştır. Bu etki türkülere girmiştir. Örneğin; Danimarka'ya giden erkek kardeşlerinin hasretine dayanamayan Kütükuşağı Kasabasının GULA MEÇE tüm bölgede bilinen şu türküsünü söylemiştir.

Keko keko min nizanî, min nizanî
 Min di ber çavên xwe da anî, min nizanî
 Hatîye wexta îd û erfayê
 Xwang kwî r bibe şaş e were hêla kîjanî*
 Eli, Hemo, Cemal keko bîra we dikime
 Di cîyê xwe da rûniştîme,
 Şîna birangên xwe dikime
 Koma we bi şîr û şêkir xudîdikime
 Qurbane we me werin carekê
 li mehlê bigerin
 Welle ji jinan bêtir mêr tê da nama ne
 Mala bavê min birano
 Heta nebêm mala bavê min hemalno
 Ê di Danîmarka yerlî mano ...

(*) Di hin varyantande weha tê gotin:
 "Xwang şaş bûye here mala kîjanî." (Bîrebûn)

Yöredeki Bulduk Kasabası Kürtlerinden olan ve son yıllarda bölgede bu ve benzeri

sözlü Kürt değerlerini toplayıp kaset çalışmalarıyla başarılı bir şekilde değerlendiren sevgili SERBÜLENT KANAT'ı anmadan geçemeyeceğim.

Cihanbeyli - Kürt yerleşim birimlerinin aşiretleri tabloda gösterilmiştir.

<u>Sıra no</u>	<u>Türkçe adı</u>	<u>Kürtçe adı</u>	<u>Aşireti</u>
1.	Beylioiva	Xerabe(Xirawe)	Canbeg
2.	Bulduk Kas.	Gundi Buldix	Sêfkan
3.	B. Beşkavak Kas.	Beşkavağa mezin	Sewêdî
4.	Çimen	Çımanê	Sewêdî
5.	Çölköy	Yaylaçolê	Sewêdî
6.	Gölyazı Kas.	Xelika	Xelikan
7.	Günyüzü Kas.	Cûtika	Cûtikan
8.	Kandil Kas.	Qendil	Sewêdî
9.	Kelhasan Kas.	Kelhesen	Canbegî
10.	Kırkışla		Molikan
11.	Korkmazlar	Delala	Canbegî
12.	K. Beşkavak	Memedêli	Sewêdî
13.	Kütükuşağı Kas.	Kutiga	Celikan+
14.	Kuşça Kas.	Hecilera	Nasiran
15.	Sağlık	Qolîta	Xelikan
16.	Taşpınar Kas.		Xelikan+Türk
17.	Turanlar	Yaylatozê	Canbegî
18.	Yapalı	Kemera	Xalikan
19.	Yeniceoba Kas.	İncow	Nasiran
20.	Yeşildere	Çımanabiçuk	Sewêdî
21.	Yünlükuyu	Hecîomera	Canbegî
22.	Zaferiye	Qayışoğlı	Canbegî

Bazı yerleşim birimlerinin isimleri yanlış Türkçe olarak kullanılmaktadır. Aynı ailenin kurduğu yaylalar köy olunca isim olarak ailenin soyadını taşımıştır. Bazı isimler ise Kürtlerin kabul ettiği isimlendirmelerdir.

En önemli Kürt yerleşim birimleri GÖLYAZI, YENICEOBA, KELHASAN, BÜYÜK BEŞKAVAK ve BULDUK kasabalarıdır. Kürt yerleşim alanlarının 10 adedi bugün belediye-likdir. Taşpınar kasabasında Kürtlerle Türkler birlikte yaşamaktadırlar. Bugüne kadar, her iki toplumunda kaynaklanan ciddi bir problem yaşanmamıştır.

Bölge Kürtlerinin tarihine bakıldığında Gölyazı, Yeniceoba ve Bulduk yerleşimlerinin, gezginlerin ve araştırmacıların yazdıklarında da mevcut oldukları ve tarihlerinin 1800'lere kadar gittiği görülür. Dergimizin önceki sayılarında bu konuyu içeren yazılar mevcut olduğundan tekrarlamayı gerek

görmüyorum. 1960'lerden sonra Ağrı ve Erzurum'dan göçedip Cihanbeyli merkez ve Yeniceoba'ya yerleşen Kürtlerde mevcuttur. Bu ailelerin yerleşimi ilk yıllar tartışmalara neden olmuş ve yerleşik konumdaki insanlar tarafından hor görülmüşlerdir. Her türlü işte çalışan bu ailelerin insanları kendilerini zaman süreci içerisinde topluma kabul ettirmişlerdir. Özellikle 1985'lerden sonra Kürdistan'da yürütülen kirli savaştan dolayı bölgeye göç edip gelen Kürt aileleride vardır. Günümüzde aydın ve ilerici unsurların fazla olmasından dolayı bu insanlarımızı sahip çıkmıştır.

Cihanbeyli Kürtlerinin tamamı Hanefi mezhebindedirler. İslamın son yıllarda önemli bir güç olduğu hemen göze çarpar. Özellikle Sewêdî aşiretinin bulunduğu köylerde devlet destekli din propağandası mevcuttur. Bu yapılanma doğal olarak sos-

yal yaşama girmiş ve çevre köyleride bir nebze etkisi altına almıştır. Özellikle TURGUT ÖZAL sonrası dönemde Refah (Fazilet) Partisinin bölgede nüfusunu arttırması hissedilir bir orandadır. Hemen hemen her köyde Diyanetin denetiminde Kuran Kursu mevcuttur.

Yöre Kürtlerinin tamamı Kurmancî lehçesi ile konuşurlar. Orta Anadolu Kürtlerinde farklı ağzların bulunduğu en iyi örnek yöre bu bölgedir. Bu nedenle küçük bir

listeyi örnek olsun diye aşağıda sunuyorum. Bu konu bir araştırma gerektirmektedir. Dergimiz sağlıklı bir yapıya kavuştuğunda bu tür çalışmaları yapacağımızı siz okuyucularımıza belirtmek istiyorum. Yörede kullanılan ağzlar aşiretlerin farklılığında belirler. Canbegan, Sewêdî ve Reşwan aşiretlerinin konuştukları kurmancî lehçesinin farklılıkları hemen kendisini belli ettirir.

<u>Türkçesi</u>	<u>Sewêdî</u>	<u>Reşwan</u>	<u>Canbegan</u>
Ağaç	Bağ	Dar	
Ayakkabı	Sol	Meres	
Bacı	Xwişk	Xang	
Büyük Kazan	Stîl	Stîl/Broş	
Çocuk	Zaro/k/gede	Kurik	Gede
Çorak	Şor	çorax	Şor
Diken	Dirrik	Siri	
Dur	Bisekine	Bisekine/Daste	
El. Dügme	Sedef	Pişkof	
Ense	Şatik	Gepir	
Horoz	Dik	Dik/Horiz	
Kaş	Şikai	Kaş	
Kuzubarınağı	Korim	Koz	
Mantar	Kivkalek	kuvank	
Mustafa	Misto	Misto	Piço
Pilav	Bulgur	Zat	
Su Arkı	Hindak	Êrx	
Süpürge	Gezi	Gezi/Şijing	Gezi
Tavuk	Mirsîk/Mirişk	Çuçik/Mirişk	
Tencere	Qazik	Broş	
Tulum	Eyar	yar	

Kütükuşağı Kasabasının önemli bir bölümünün asimile olarak Kürtleştikleri çevre köylerde söylenir. Bu iddia, Kulu ilçesinin Türk köyü olan Kömüşini ile akrabalık bağlarının olduğunu kanıtlayan bazı verilerin olmasından dolayı vardır. Bazı aileler bunu bugün kabul etmemek-

tedirler. Bazı yaşlı insanlardan duyduğuma göre ise Kömüşini köyü sakinleri asimile olarak Türkleşmişlerdir. Kabul etmek gerekir ki, Kütükuşağı Kasabası sakinlerinden bazı ailelerin asimile olarak Kürtleştikleri doğru olabilir ama bunu Celikan aşiretinden olan ailelerin dışında kalan tüm

aileler için söylemek doğru olmaz. Bu konu önümüzdeki süreçte ayrı bir yazı ile ele alınacaktır.

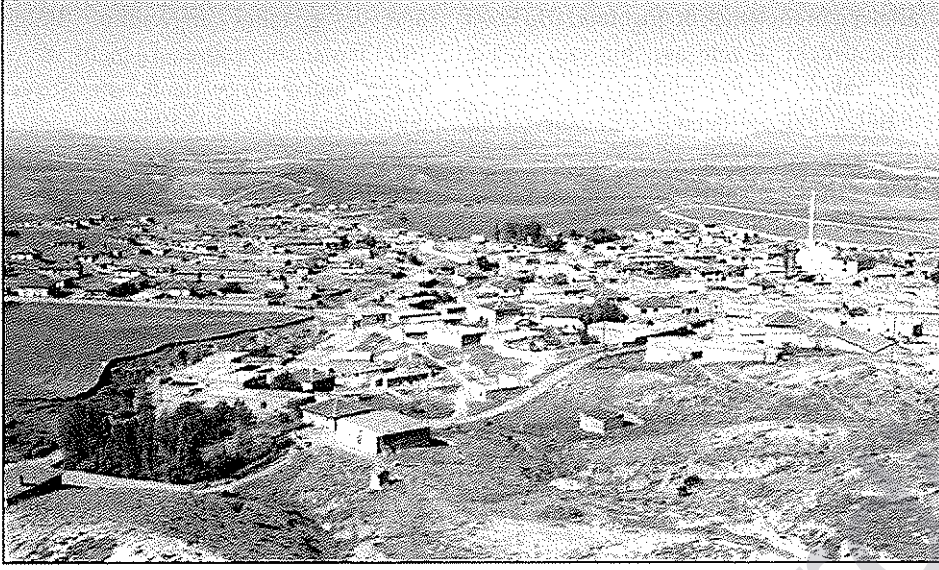
Bölgedeki en önemli yerleşim birimi olan Yeniceoba ile bir şeyler yazmak gerekiyor. Bu kasabamız, yöredeki en büyük yerleşim alanıdır. Küçük sanayinin gelişmekte olduğu, yöre Kürtlerinin kendilerini güvende hissettikleri bir yerdir. Yeniceoba yöre Kürtlerinin gönlünde yatan ilçesidir. TC devleti bölge Kürtlerinin birliğini bozmak ve parçalamak için Yeniceoba'yı ilçe yapmamakta direnmektedir. Kasaba halkı 20 yıldır bunun mücadelesini vermektedir. Alt yapı ve sosyal gelişmişlik düzeyi Türkiye'deki ilçelerin çoğundan daha iyi olan bu kasabamız her seçim döneminde hatırlanmakta ve partiler tarafından ilçe sözü verilmektedir. Bilinen sonuca görede bu henüz gerçekleşmemiştir.

Yeniceoba ile ilgili olarak dergimizin gelecek sayılarında özel bir dosya açmak gerekir. Tarih, kültür, coğrafya, vs. detaylı ve bilimsel olarak Yeniceoba, okuyucularımıza tanıtılmalıdır. Buranın ilçe olması durumunda; Haymana, Kulu ve Cihanbeyli ilçelerinin coğrafik haritaları değişecektir. Bu yeni yapılanma ile birlikte bölge Kürtleri önemli bir merkeze kavuşmuş olacaklardır. Çevre ilçeler Türklerin kurdukları yerleşimler olduğundan her an için yöre Kürtlerinin dışlanmaya çalışıldığı ortamlar ve tartışmalar olmaktadır. Bu vesileyle insanlarımız kendi merkezlerinde daha rahat olacaklardır. Kendi merkezlerinden hiç bir toplumu dışalamadan, kardeşlik, barış ve dostluk temelinde huzur ve güven içinde yaşamaya devam edeceklerdir.

Bölge Kürtlerinde okuma yazma oranı yüksektir. Kırk yaşın altı kategorisinde okur-yazarlık oran % 98'dir desek yanlış olmaz. Özellikle belirteyim ki lisenin bulunduğu kasabalarda önemli bir Üniversite

öğrenci gençliği mevcuttur. Bölgede 1960'lardan sonra öğrenci gençlik ve aydın kesimi sol düşünce ile tanıştı. Sosyalist örgütlerle ilişkiler 1970'lerden sonra açık olarak etkisini gösterdi. DDKD ve DHKD örgütlenmelerinde yer alan öğrenciler ulusal demokratik haklarının bilincine o zamanlar ulaşmıştır. 1980 öncesi Konya'da CYKD (*Cihanbeyli Yardımlaşma ve Kültür Derneği*) kurulmuş ve bu örgütlülük kanalıyla gençlik bir araya gelmiştir. Tüm Anadolu'da olduğu gibi 1980'de Faşist cunta etkisini bu bölgede de göstermiştir. Köyler basılmış, aydın ve öğrenci gençlik gözaltına alınmış ve bazı aydınlar tutuklanmışlardır. Onlarca Kürt Konya Dutlukırı askeri merkezinde işkencelerden geçirilmiştir. Bu arada bir ağabeyimizde anmak istiyorum. Yeniceoba Kasabasından olan **YILMAZ DEMİR** Diyarbakır'da öğrenci iken tutuklanır ve ÖZGÜRLÜK YOLU davasından yargılanır. DEMİR, Diyarbakır E Tipi Cezaevinde yüzlerce Kürt yurtseveri gibi zindanlarda faşizme karşı direnerek işkence cellatlarına teslim olmaz. **YILMAZ DEMİR** 1984 yılında şehadete ulaşır ve Kürdistan şehitler kervanına katılır.

1990'lardan sonra Kürt söylemleri HEP-DEP ve HADEP'e destek hergeçen gün artmıştır. 24 Aralık 1995 genel seçim sonuçlarına göz atarsak EBÖB adına HADEP'e verilen oyların birinciliği hemen göze çarpar. Buda bölge Kürtlerinin kendi kimliklerine sahip çıkmalarının kanıtıdır. Günümüzde bölge gençliği-aydını arasında ulusal demokratik mücadele ilgi görmektedir. Kürdistan'da yürütülen Ulusal mücadeleye sempati duyan gençlik üniversitelerden ve Avrupa'dan PKK saflarına katılmaktadır. Onlarca şehit veren Cihanbeyli Kürt bölgesi yoğun devlet baskısı altındadır. Özellikle yaz aylarındaki düğünlerde gençlerinde zaaf ve hatalarından yararlanan devlet Kürt köy ve kasabalarına baskı uygulamaktadır.

Beşqewaxa Mezin (B. Beşqavak)

İl: Konya İlçe: Cihanbeyli

<i>Seçim Böl.</i>	<i>DYP</i>	<i>ANAP</i>	<i>HADEP</i>	<i>DSP</i>	<i>RP</i>	<i>CHP</i>	<i>MHP</i>
Beylikova	39		10	3	46	1	
Bulduk	99	190	541	19	136	14	4
B. Beşqavak	169	145	108	15	279	13	4
Çimen	1	12	1	2	275	1	
Çölköy	35	16	166	15	134	2	1
Gölyazı	143	81	1595	42	169	63	24
Günyüzü	374	38	467	20	223	81	14
Kandil	219	101	81	5	462	3	
Kelhasan	100	49	307	25	124	83	7
Kırkışla	65	26	200	101	76	12	14
Korkmazlar	23	14	40	2	20	3	
K.Beşqavak	90	25	8	15	114	8	-
Kütükuşağı	187	17	178	12	319	17	2
Kuşca	104	66	703	16	51	24	4
Sağlık	33	25	239	13	14	3	2
Taşpınar	707	141	42	59	474	12	53
Turanlar	34	12	110	8	41	3	
Yapalı	97	31	414	21	100	12	3
Yeniceoba	287	247	1132	79	412	288	35
Yeşildere	6	8	44	5	32		
Yünlükuyu	5	2	17		15		
Zaferiye	15	2	72	15	88	15	1
Toplam	2832	1148	6475	491	3604	658	168

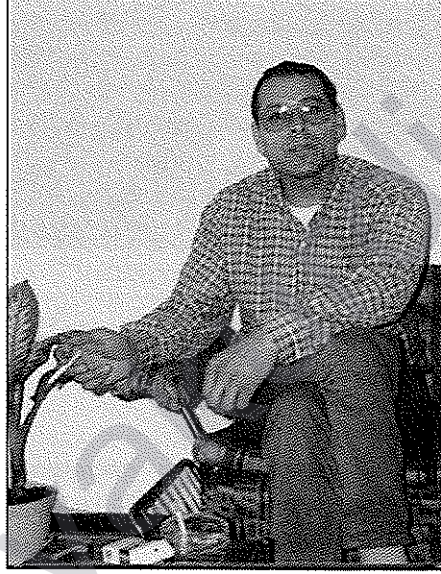
HADEP Kırşehir il Başkanı

Eşref Odabaşı ile Söyleşi

Hacı Erdoğan

SEVGİLİ OKURLAR,

Hepimizin aşına olduğu temel olgunun; Türkiye ve Kürdistan'da temel insan haklarının ayaklar altında çiğnendiği ve demokrat, yurtsever insanların, ki hangi kökenden olurlarsa olsunlar hergün bir caniyane saldırı ile karşı karşıya olduklarıdır. Bu tür saldırıların nereden ve neden kaynaklandığı, Akın Birdal'a yapılan saldırı ile tümüyle açığa çıkmıştır. İşte bu ortamda; butür saldırılardan yeterince nasibini almış kitle partisi HADEP'in Kırşehir il başkanı sayın Eşref Odabaşı ile yaptığımız röportajın önemi de bizce artmaktadır.

HADEP Kırşehir il Başkanı Eşref Odabaşı

Eşref Odabaşı ile yaptığımız söyleşide görüleceği gibi; özelde Kırşehir Kürt toplumunun ve genelde de Orta Anadolu Kürtlerinin siyasal, toplumsal ve kültürel konumu hakkında özel bilgiler edineceğiz. Bu söyleşide Orta Anadolu Kürtlerinin Ulusal Kurtuluş Mücadelesine bakışları ve tavır alışları hakkında da bilgi edineceğiz. Tüm bu bilgilerin ilk ağızdan ve özellikle de Kürt kökenli olmayan HADEP Kırşehir il başkanı Türk devrimcisi Eşref Odabaşı'ndan dinlenmesi bize bir başka gerçeği; Türk ve Kürt halklarının ortak çıkarlarını, ortak düşmanlarını ve en önemlisi de Anadolu- Kürdistan halklarının kardeşliğinin de önemini göstermektedir.

Ben bu söyleyişiyi yaparken sayın Eşref Odabaşının sürekli telefonla arandığına ve kendisine polisle sivil faşistlerin devrimci demokrat Eğitim Fakültesi öğrencilerine saldırdıkları haberleri verilmekte idi. Eşref bey söyleyişiyi yarıda bırakarak, diğer demokrasi platformu üyeleri ile tutuklanan, yaralanan öğrencilere sahiplik yapıyorlardı. Söylemek istediğim HADEP salt politika yapmak değil, halkın avukatlığında soyunmuştur. Bu ne kadar önemli olduğunda Kırşehirde değişik halk tabakaları ile yaptığım söyleşilerde açık ve seçik olarak göziyledim. "Türk" kökenli HADEP il Başkanına Kırşehir Kürtlerinin gösterdiği saygı ise burda tasvir edemeyeceğimiz bir düzeydedir. Umarım Eşref Odabaşının fedakar, devrimci çalışması Türk ve Kürt halklarının kardeşliğini pekiştirecek olan barışın yakalanmasına zemin teşkil edecek olan ilk temel taşlardan birisi olmasıdır.

HEP-Kırşehir İl Başkanı Eşref Odabaşı

Eşref bey, önce okurlarımıza kısaca kendinizi tanıtır mısınız?

–Nerden başlayayım?

Gençlik yıllarını, siyasi geçmişinizi, hapislik yaşamınızı ve tabii ki kendinizi tanıttikten sonra...

–1959’da Yozgat’ın Yerköy kazasında doğdum. 7 yaşına kadar Yerköy’de kaldım. Daha sonra Manisa’nın Gülmarmara ilçesinde 73’e kadar yaşadım. 73’den itibaren tekrar Yerköy döndük. 73-74 Yıllarında Yerköyde Ülküocakları ile tanıştım. Böylece ilk siyasi faaliyetim Ülkü Ocaklarında oldu. O zamanlar daha 15-16 yaşlarındaydım. 3 yıl ülkücülerle ilişkim vardı. Daha sonra Edirne’de öğretmen okulunda okuyan Ağabeyimin zorlamasıyla onlarla ilişkilerimi kestim. Yerköyü biliyorsunuz... Orda Komünistlik çok kötü bir şeydi. Daha sonra Ağabeyimin de etkisiyle ilk başlarda CHP ile tanıştım ve ilişkiye geçtim ve daha sonraları ise yine Yerköy de kurulan Devrimci Kültür Derneği’ne gidip gelmeye başladım. Burda devrimci düşüncelerle tanıştım. Bu derneğe hem Türk solcuları ve hemde Kürtler gelip gidi-

yorlardı. O dönemlerde daha siyasal ayrılıklar söz konusu değildi. Anımsayabildiğim kadar Kürtlerde Özgürlük Yolun’dan bazı kişiler vardı. Türk solcularından ise Devrimci Gençlik adıyla, Dev-Yolcu’lar vardı. 1977’de Ali Yıldırım adlı bir arkadaşımın da etkisiyle siyasal eğitimimi aldım. İşte bu süreçte İşçi Partisi ile tanıştım. Bu dönemde Yerköy de örgütlenmeye çalıştık. Ancak 77-78 yıllarında aktif siyasal çalışmalarda bulunduk. Bu sıralar eğitimim de aksamaya başlamıştı. Yerköy de kalma olanaklarım kalmayınca sırasıyla Kırşehir ve daha sonrada Samandağında öğrenimime devam ettim. 12 Eylül Cuntasıyla Ankara da yaşamaya başladım bu sürede TKPB ile tanıştım. 1989 güz aylarına kadar bu parti ile çalıştım. 1987’de bir operasyonla içeri alındım. İki yıl içeride kaldım. Bu arada hapisten çıktıktan sonra 1991 yılında HEP ile tanıştım. HEP’in Kırşehir il örgütünün oluşmasında bulundum ve İl örgütünde görev aldım. Daha sonra DEP il başkanlığı yaptım. DEP’in kapatılmasıyla ÖZDEP’in kurucusu oldum. Şu anda da HADEP’in Kırşehir il başkanlığını yürütmekteyim. Bu süreçlerde çokça tutuklandım. Baskı altına alındık. Birkez de 1992 yılında Rahmetli Musa Anter ve Yalçın Küçük’ün de katıldığı bir gecede yaptığım konuşmadan dolayı Yalçın Küçükle yargılandık ve kısa bir süre içeri alındım. Bu gece görülmeye değerd. Serbüent Kanat ve Koma Mezra Botan sanatçılar olarak bulunuyordu. Yukarıda da söylediğim gibi, Musa Anter, Yalçın Küçük ve Kontrgerilla tarafından öldürülen Faik Candan da bu gecede bulunuyorlardı. Kırşehirin Kürdü “Ayaklanmıştı” o gün!

Birincisi benim gençlik yıllarım, yani 15-21 yaşları arası Yerköy de geçti. Özellikle ailem Yerköyün en eski yerleşik aillerindedir. Yerköy’ün demiryolu ile tanışmasıyla ki bu 1930’lu yıllarda olmuş; çöl dediğimiz Kırşehirin Merkez, Poztepe

ve Çiçekdağı Kürt köylerinin varlıklı ailelerinde Yerköye yerleşmeye başlamışlar. Dolayısıyla komşularımızın birçoğu da Kürt'tü. Ailelerimiz sürekli görüşürlerdi. Örneğin aneannem yıllarca Ağabey diye bilinen Mahmutlu bir ailenin kiracılarıydı. Dolayısıyla Kürt insanı çok yabancı değildi bize.

Kırşehir Yurtsever-Devrimci Gençlik

Burada beraber yaşamamanın o zengin, kültürel iç içe geçmişliğide sözkonusu değil mi?

-Tabiki; diyorumya. Ev gezmeleri yapıldı. Müthiş komşuluk ilişkileri vardı. Kesinlikle bu iki halkın komşuluk ilişkilerinde hiç bir pürüz yoktu. Ama şunu da vurgulayayım: Benim politik hayatım hep Kürtlerle olmuştur. Yerköy de solcular Kürtlerdi.

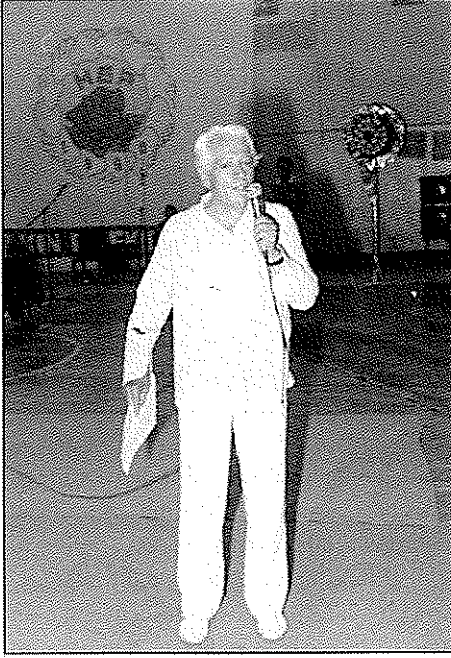
Burda Kürtlerin genelde sol eğilimli olduklarını vurguladınız. Neden?

-Evet, şimdi bir iki köy hariç, örneğin Çiçekdağın Mahmutlu ve Zekere Köyleri hariç, diğer Kürt köylerinin tümü yurtsever-demokratır. Yani en kötüsü CHP'liydi. O dönemlerde ve bugünde gençlik alabildiğine duyarlıydı ve şimdi artık yaşlılarda gençlik gibi duyarlıdırlar. Örneğin çok iyi hatırlıyorum, gençler kendi Kürtlüklerini tartışıyorlardı. Tek yazılı teo-rik kaynakları ise Özgürlük Yolu yayınlardı.

70'li yılların ikinci yarısında -o zamanlar Kırşehir'i çok iyi bilmiyordum ama, ordaki Kürt gençliğinde aynı olduğunu sonra öğrendim,- Yerköydeki Kürt gençleri daha çok Kürt siyasetlerine eğilimliydi. Örneğin Devrimci Kültür Derneğine gelip giderlerken bir grup olarak geliyorlardı. O dönemlerde TİP'in Kürt meselesine bakışı bana daha gerçekçi geldiği için onlarla birlikte idim. Daha

sonra bununda eksik bakış açısı olduğu kanısına varınca TKPB'nin Kürdistan sömürgeci tahlili bana gerçekçi ve doğru geldi. Tabiki bu gelişmede Kürt arkadaşların büyük rolü oldu. Benim için asıl olan olgu; Türkiyede kendisine demokratım diyen bir insanın öncelikle beraber yaşamış olduğu, ancak içte ezilen, sömürülen bir ulusun benim kadar da haklarının olabileceğini, bu insanların benim kadar demokratik anlamda kendilerini ifade etmeleri gerektiği gerçekliğini kavramaları, içselleştirmeleri dir. Benim şimdiki politik hayatım bu içselleştirmenin ürünüdür. Bu ise devrimci olmanın olmazsa olmaz temel kuralıdır.

Siz ezen ulus kavramından bahs ettiniz. Ama Kırşehir'in üçte biri Kürt nüfusudur. Burda yaşayan Kürtlerin başta ekonomik konuları olmak üzere yaşamları pek de öyle "kötü" değil. Yani Kürdistan da ki gibi evleri, köyleri yakılmamış. Yerlerinden yurtlarından olmamışlar. Hatta bazı Türk köylerinden dahi durumları iyi. Meseleye böyle bakarsak ezilmişlikleri salt Kültürel ve dilsel yasaklardan oluşuyor. Bu boyutları ile Kürdistan'daki Kürtlerden farklılıklar arz etmektedirler. Siz kısaca Kırşehir Kürtlerinin genel durumuna değindikten sonra, Kürdistanla olan farklılıkları da göz önünde bulundurarak bir tahlil yapar mısınız?

1991'de Kırşehirdeki gecede Musa Anter konuşurken

-Şimdi ben ilk önce 80'li yıllara kadar Yerköyde gözlemlediğim olgu; bu insanların kendilerinin Türk olmadığını aksine Kürt olduklarını söylemeleri idi. Bunu zaten Türklerde biliyordu. Örneğin Türk birisi bir Kürt'ten bahs ederken, Kürt

Mehmet, Kürdün oğlu Ali vs. diye bahseder. Ancak gençlik 70'li yıllarda politize olunca Kürt'lük bilinci dahada yükseldi. Burda, yani Kırşehir, Konya, Ankara, Ak-saray civarlarındaki Kürtlerde birisi şimdi Kürt olmadığını söylese, kimse kendisiyle konuşmaz, alış veriş yapmaz ve hatta evlenmek için kız dahi bulamaz. Örneğin çanak anteni olmayan evler "MED'in yok" diye aşağılanıyor. Artık bundan sonra kanımca fazla lafada gerek kalmıyor. Bu anlamıyla ister zengin olsunlar ister fakir. Burdaki Kürtler kendi kaderlerini Kürdistan Kürtlerinin kaderleri ile aynı olduğuna inanıyorlar. Bakın burda siyasal sınırlar çok keskindir. Ya ordansın, yada burdan. Biz HADEP olarak Kırşehirde 4937 oy aldık. Kürt nüfusuna oranladığımızda % 50'yi geçiyor. Türkiye genellemesinde seçmen sayısı ile orantıladığımızda; oy oranı olarak MHP Kırşehirde en fazla oyu almaktadır. Yasal verilerdir. Yani sınırlar çok keskin. Kürtlerde MED Tv'nin büyük rolü var. Çünkü Çanak anteni olmayan çok az. Türklerde ise Irkçı propagandaların etkisi ile MHP kazandı.

Musa Anter, Kırşehirli yurtsever Kürtlerle halay çekiyor.

Ön sırada oturan, soldan sağa Yalcın Küçük, Musa Anter, Murat Bozlak

Kırşehirde üç Milletvekili var.

–Evet üç milletvekili var. Bunun bir tanesi hep Kürt olmuştur. Bu potansiyeli uzun vade de, demokrat-devrimci güçlerin birleşmesiyle yurtseverler kesinlikle alabilirler.

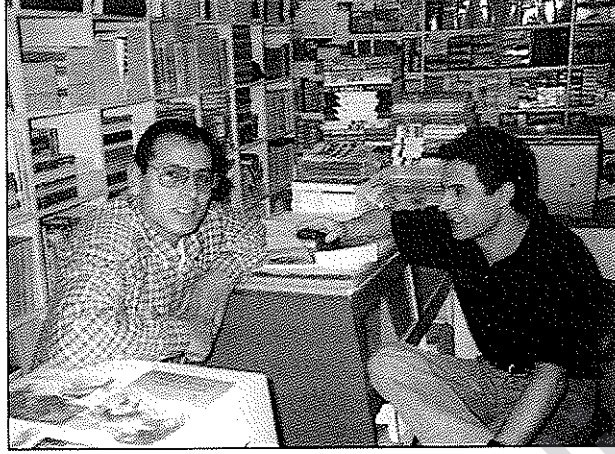
Şunuda söyleyeyim bizim bir çok Türk köyündende oy aldığımız, ayrıca bizlere sempatik baktıklarını, bizlere asıl düşmanlığı yapan CHP olmuştur. Kürt kitlelerine korku psikolojisini yayarak oy toplamaya çalışmışlardır. Yalan söyleme sanatına sahiptirler. Diğer düzen partileri zaten Kürtlerden oy alamayacaklarını bildikleri için, CHP'nin yaptıklarını yapmamaktadırlar. Örneğin bir dönemler Kürt olduğunu söyleyen CHP'li Sabri Yavuz Kürtlerin oyları ile Milletvekili oldu ve daha sonra ise Tatar kökenli olduğunu söylemeye başladı. Tabiki şimdi de Kürtlere gelememektedir. Yüzü yok çünkü. Kürtler onu aşağılamaktadırlar. İşte CHP'nin burdaki yüzü.

Eskiden beri Kürt solcuları olsun, yada Türk solcuları olsun; Türklerin ve Kürtlerin bir iç çatışmasından korkuyorlardı. Özel-

likle de beraber yaşadıkları Kırşehir gibi bir alanda. Devlet bir dönemler bunu zaten dayatıyordu. Sizce bu korkunun haklılık payı nedir? Burda Kürtlerle, Türklerin ilişkileri nasıl?

–Kırşehir, özellikle 80 sonrasında Türkiyedeki iç savaşla birlikte göç alan bir kent değil. Kırşehirde yaşayan Kürtler yerleşik Kürtlerdir. Yani Osmanlı döneminde gelmiş Kürtlerdir. Artık Kırşehirliler Kürttürler ve kendilerininide Kırşehirliler Kürtler olarak görmektedirler. Toprağı var, evi var, işi var yani her şeyi var. Burada doğmuş, burada büyümüş; kimliği Kırşehir Kürt kimliği. Son 20 yıldır, belkide 25 yıldır Kürtlerle Türkler kız alıp verme başlamış. Aynı apartmanda; diyelimki 15 dairelik bir binada 7 dairesinde Kürt oturuyorsa, 8'inde de Türk oturmaktadır. Aynı mahallede ortak yaşıyorlar. Çarşıda aynı mekanda çalışıyor ve esnaflık yapıyorlar. Dolayısıyla burası bir Antalya'nın, bir Mersinin yada daha batı illerinde devlet eliyle ırkçılığın yükseltildiği, MHP'yi üzerine saldırtığı Kürt kitleleri değil burdaki kitle. Çünkü oraya gelen,

zorunlu göçle gelmiş.Yerleşik değil. Yeni yeni yerleşmeye çalışıyor. Burdaki Kürtlerde durum daha farklı. Çünkü yerleşiktirler. En az Türkler kadar eskidirler burda. O nedenle devleti de böyle bir ırkçılık. MHP'li saldırganlık sıkar.

Hacı Erdoğan HADEP Kırşehir İl Başkanı Eşref Odabaşı ile Söyleşi yaparken

Size bir başka sorum da Konya ve Ankara Kürtlerinin Kırşehir Kürtleri ile ilişkileri üzerine.

–Evet, Bunlar birbirlerine asırlardır akrabadırlar. Sürekli kız alıp verirler. Aralarında mutlak bir psikolojik, ruhsal destek vardır. Hep irtibat halindedirler. Bunu HEP, DEP, HADEP döneminde açık açık gördüm. Bir başka şey de Kayseri, Kırıkale, Aksaray'da ciddi Kürt nüfusunun oluşudur. Bunlarda çok yurtsever, duyarlı Kürtlerdirler. Onun için devletin Antalya'da, Mersinde yapmaya çalıştığı ırkçı saldırıları burda yapması akıllı olmaz. Devlet'te bunun bilincindedir. Salt Newroz gibi özel günlerde önlemlere başvuruyor.

Şu son dönemlerde Kahvehaneler ayrılmış, Kürtler Kürtlerden, Türkler ise Türklerden alışveriş yapıyor. Bu gözlem doğru mu?

–Evet. Ancak Kürtler aşiret geleneklerini, o aşiret bağlarını halen çok diri tutuyorlar. Akrabalık ilişkileri, aşiret ilişkileri çok önemlidir. Sonuç itibari ile Kırşehir'de, koloniler oluşmuştur. Bu yukarıda anlattığımız bağlardan kaynaklanmaktadır. Alış verişte yakınları ile olmaktadır dolayısıyla.

Newroz dediniz biraz önce. Siz Newrozu nasıl Kutladınız? Baskı var mıydı?

–Devlet geçen senelerde sürekli baskı yaptı. Elinden geldiğince de yapmaktadır. Ancak biz başta HADEP olmak üzere tüm Demokrasi Platformu üyeleri hep beraber bu baskılara karşı göğüs gerdik. Newrozu

Demokrasi Platformu olarak hep ayrı kutladık. Bu binlerce kişinin coşkulu katılımları ile sabahlara kadar sürmüştür. Tabiki tüm tutuklanma, yargılanma vs. ye rağmen.

Kırşehir Kürtleri Birnebün dergisi hakkında ne düşünüyorlar?

–Bildiginiz gibi ben Birnebün'nun Kırşehir dağıtımını yapıyorum. Dergi çok büyük bir sevinç ve coşku ile karşılandı. Adeta bayram yaptılar insanlar. Kendilerini, köylerini dergi sayfalarında aradılar. Dergi biraz gecikince ne oldu geldimi diye sormalar bazı dönemler usandıracak düzeye geldi. Dergi'nin çıkması gerekiydi ve büyük bir ihtiyaçtı. Bunu gördük.

Kürt basınına ilgi nasıl?

–Ülkede Gündem ve bir dönemler ROJ -bilmiyorum artık çıkmıyor galiba-, Hevî okunan gazetelerdir. MED TV ise çok büyük bir ilgi ile izlenmektedir. Ancak halkın MED TV den yakınmaları da var. Çünkü kendileri ile ilgili programların yapılmadığından yakınıyorlar. İki milyona yakın yerleşik Orta Anadolu Kürdüne yönelik programların olmaması, onları psikolojik yönde etkilemektedir.

Bize bu söyleyişiyi yapma olanağı verdiğiniz için Birnebün okurları adına teşekkür ederim.

–Ben teşekkür ederim.

BI KOMA XELIKAN RA HEVPEYVÎN

M. Xelikan

Pênc endamên xort, ku ew giştik jî meriyên hevûdu ne, di nav Koma Xelikan da cî girtine.

Va xortana sala çunê, di havîna 1997 da, bi navê "RINDÊ" qeseta xwe ya yekemîn derê piyasê xistin. Taybetiya wana, li Anatoliya Navîn koma yekemîne ku bi Kurdî muzîkê çê dikin. Min, ji endamên komê, bi Mihemed re, hevdiînekê pêk anî. Ku ji bo xwendevanên Bîrnebûnê, em hevpeyvînekê, roportajekê çêkin. Bi wê pêşniyara min, heval Mihemed pir şa û xenê bû. Pirsên ku min kirin û bersivên ku Mihemed bi navê Koma Xelikan dayîne min, li jêr in.

-Bîrnebûn: *Pirsa mine yekemîn, hun kovara me Bîrnebûnê nas dikin? Û fikirên we ji bo wê çi ne?*

-Koma Xelikan: Erê em nas dikin. Heta îro, sê hejmarên wê ketin destî me. Em pê pir xenî bûn e. Bi naveroka wê qayîl bûn e. Heta îro, tu weşanên Kurdên Anatoliya Navîn tunewûn.

Bîrnebûnê ev valahiya, kêmasiya tiji kir. Me di Bîrnebûnê da jiyana xelkê xwe di. Çand, huner û gotinên, bav û bapîrên xwe ditin. Bîrnebûnê, dest avête jiyana me; em kî ne? Ji ku hatine? Çanda me çi ye? Hunerên me çi ne? Bi kinnî (kurtayi) lêkolîna Kurdên Anatoliya Navîn dike. Ew şuxil û xebata hevala, me pir kêfxwaş dike.

-Bîrnebûn: *Hun dikarin bi kinnî ji me ra xwe bidin nasîn?*

-Koma Xelikan: Komê me pênc endamên xwe hene. Em her pênc endam jî ji malekê ne. Em giştik bira, xwarzê, brazê û pismamên hevûdu ne. Ji Miherem bêtir, her çar endamên me yêr din, li dibistanên bilind (Zanîngeh) xwendewan in. Miherem û ez; em solist in, stranbêj in Remezhan saz, Ergîn gîtar û solist, Osman vokal, def û bilûrvan e. Lê, kêmasiya me ya mezin, di nav koma me

da keç û jin tunene. Daxwaziya me ya mezin ew e ku, xanimekê jî bêxine nav koma xwe. Bi destê kovara we, em wê bangê ji bikin. Xatunên dikarin vî karî bikin, bi me ra hevgerêdayî saz bikin rind diwe.

-Bîrnebûn: *Hun jî dizanin ku tiştê wekîna ango xebatên çandî û hunerî, di nava Kurdên Anatoliya ya Navîn da nû dest pê dike. We çima tiştêkî wekîna pêwîst dit? An jî, we biryara xwe çito da ku hun ketin nav xebateke wekîna?*

-Koma Xelikan: Kurdên Anatoliya navin jî, mîna her kesî di jiyana xwe da, derd û êş diyine, şayî û şênayî ditine. Ji miriyên xwe ra, klamên şîna çêkirine. Dil girtine, li ser evindarên xwe klamên dila strane. Li her civateke me û li dol û dawete me, ew tene gotin. Ewana, çanda me ne, jiyana me ne. Em bi wana dilzîz diwin, bi wana digrîn û bi wana şa diwin. Niha pir ji wana wenda bûne. Lê ku ew bûne qeset ji pêhatiyên me ra, biwin mêras(mêrat-mirat). Wek te jî di pirsê xwe ya li jor da got, tiştê war li Anatoliyê hîn nû destpêdike. Va karê me jî, perçekî ji wê xebatê ye.

-Bîrnebûn: *Ew qesata we ya yekemîn e. Di ber qeset derxistina we, şuxilên weyê bi amatori jî hewûn?*

-Koma Xelikan: Erê, bê şik di ber qesetê jî şuxila me hewû. Ku li dor aliyên me, dawet û şênayî çêdiwûn, em diçûn wan dawetana û me muzîka xwe pêşkeşî guhdara dikir. Guhdarên me jî bi reaksiyonên xwe, gelek moral didane me. Wê yekê jî bo qeset derxistinê cesaret (hêwirîn) da me.

-Bîrnebûn: *Ger li qesetên pîyasê yên bi Kurdî em mêzekin, di nava wan da bi piranî temayên politîk hene. Di nava qeseta we da tiştê weng tune ne. We ji ber çî pêwîst nedît?*

-Koma Xelikan: Di van çend salên paşîda, demeke kine ku Kurdên navçeya me bi devoka xwe qeseta çê dikin. (Kürt Remzî, Serbülent, hwd.) Klamên me bi piranî geleri ne. A ku ez bêjim, bi Kurdî Muzîk û qeset çêkirin, bi serê xwe tişteki politîk e.

Bîrnebûn: *Guhdarên we li welêt pirin. Lê, li derveyî welat jî, ger meriyên navçe ya me, ger jî yên din, bi şahî we guhdar dikin. Di demeke kin da hun zu populer bûn. Çima?*

Koma Xelikan: Min li jor jî got. Klam û stranên ku me kirine qeset ê piranî geleri ne. Berhemên gel in. Me, ew klamana berhev kirin. Bi sazên nû (saz, gîtar, mey) û bi awakî nû ew kirin qeset. Xelkê me jî di wê qeseta me da, muzîk û stranên xwe dîtin. Xelkê me pê kêfxwaş bû û li me xwedî derket.

Bîrnebûn: *Em dizanin ku hun, tevî pir şeva diwin. Hun dixwazin derveyî welat jî konserekê bidin? Yan jî, hun li ser konserek wisa çito difikirin?*

Koma Xelikan: Bê şik, emê bixwazin. Em jî dixwazin, xwe bigihînin guhdarên xwe hevûdu nasbikin, konserên zindî çê bikin û klam û stranên navçe ya me, yên tiji êş û hesret, tiji bîr û hêvî, ji guhdarên xwe ra pêşkeş bikin. Ku ji derveyî welat da tişteki wekina ji me bixwazin, em ji xwe ra wezîfe dizanin.

Bîrnebûn: *Bi piranî ji hunermendên muzîkê, di hevpeyvîna da pirsra „Hun*

muzîka xwe didin kê derê?„ tê kirin. Niha jî, ez wê pirsê ji we dikim. Hunê çî bêjin?

Koma Xelikan: Guhdarên meyê çî bêjin nizanîm, lê em xwe "Koma muzîka gelê Kurdên Anatoliya Navîn a hemdem" diwînin.

Bîrnebûn: *Wek hun dizanin, ez jî xeliki me. Ve pirsra ku ez bikim, bersiva wê ez dizanim. Lê, ji bo xwendevanên Bîrnebûnê ez dixwazim bersiva wê ji devê we bibihîzim. Pirsra min; Navê koma we ji ku derê te?*

Koma Xelikan: Tu jî dizani, navê koma me "Koma Xelikan" e. Xelika eşîreke Kurda yê mezin e. Gundê me jî, ji eşîra Xelikan e. Ji 200 salî zêdetir e, hatine Anatoliya Navîn, li bajarê Qonyê, qezêya Qulekê bi ci û war bûne. Navê gundê me, ji navê eşîrê girtine. Paşê bi politîkayên ku tînan zanîn, navê gundê me hatiye guherandin û bûye Qerecdax. Me jî navê koma xwe, ji bo ku ew bîr nebe, ji navê gundê xwe girt.

Bîrnebûn: *Ew klam û stranên geleri ên di qeseta we da, we ewna çito berhev-kirin?*

Koma Xelikan: Erê, ewna bi piranî gelêrî ne. Heta îro, li her dawet û şênayîyên me tîne gotin. Hinek ji wana xortên me gişt dizanin. Me jî ew li dawet û govendan êwisîn. Hinek jî heval û hevrêyan ji ji me ra berhev dikin û tînan ku em tîxin repertuware xwe. Hineka jî, em dibihîzin ku felankes klameke xwaş distirê, em diherin cem wî, wan gotin û muzîkana digrin. Bi piranî ew kesana, kal û pîrên gundan in.

Bîrnebûn: *Di berî derxistina qesetê û pişt ra reaksiyona gel ji bo we, çito bû?*

Koma Xelikan: Berî derxistina qesetê şuxila me bi amatorî bû. Em veqas nedihatî naskirin. Lê, ji qesetê bi şuva guhdarên me pir bûn. Em bi qeseta xwe, ji hîs û fikirên wana ra bûn werger. Nêrinên wana yên ji bo me, hatin guhartin. Niha em jî dizanin em ketin bin barekî mezin. Lê, em ji wî barî ra

Koma Xelikan

amade ne. Em bawerin ku, em hêwîyên gelê xwe, yên guhdarên xwe wala nakin.

Bîrnebûn: *Ji bo qeseteke nû, şuxîla we he ye? An jî, ji bo qeseteke din va fikirên we çi ne?*

Koma Xelikan: Erê, ji bo qeseta duduya va em ji niha da dişuxilin. Em dixwazin wê di sala 1999an da bi derxin. Gelek perçeyên geleri, klamên dila û yên şîna ku heta îro neketine tu qeseta, ketin dest me. Hevalên der dora me, bi me ra gelek alîkarî dikin. Em hevîdarin ku, qeseta dudu ya, ji a siftê baştir biwe. Em niha, li ser wan perçeyên ku nû ketine dest me dişuxilin.

Bîrnebûn: *Tu dikarî ji me ra, ji wê şuxîlî nû çarînekê bistire?*

Koma Xelikan: Erê, ez ji we ra ji klameke dila yê geleri, tişteki bejim;

Wenda wenda, Heselazî mino wenda

Gul-sosina bi hev ra reng da

Xudê dil-miradê min te bikira

Mîn şevêkê ji şeva zivistanê

Bejna xwe bi ru lawkê çeleng da

Har bûyo dilî min, kûr buyo dilî min.

Bîrnebûn: *Gelek spas. Ez bi vê hevpeyvînê pir dilxwaş û kêfxwaş bûm. Ez*

bawer im, xwendevanên me jî, dê pê kêfxwaş biwin. Lê, em hatin dawîya hevpeyvîna xwe. Ji xwendevanên Bîrnebûnê ra, an jî ji guhdarên Koma Xelikan ra tişteki din ku hun biwêjin heye?

Koma Xelikan: Ji xwendevanên Bîrnebûnê û guhdarên me bi bare silav dikim. Ji Bîrnebûnê ra ji spas dikim. Ji xebat û şuxîla hevala ra serketinê dixwazim.

Ferhengok

Hevpeyvîn: Söyleşi

Naverok: İçerik

Xebat: Çalışma, iş

Endam: Üye

Çand: Kültür

Taybeti: Özellikle

Zindî: Canlı

Zaningeh: Üniversite

Pêşkeş kirin: Sunmak

Weşan: Yayın

Xenî: Gani, zengin, varlıklı

Pêşniyar: Teklif, öneri

Valahî: Boşluk

Lêkolîn: Araştırma

Xebat: Çalışma

Pêhatî: Sonradan yetişen nesil

Civat: Toplum

Geleri: Halka ait

Hemdem: Çağdaş

Ewisandin: Öğretmek

Nêrin: Fikir

Amadebûn: Hazır olmak

Alîkarî: Dayanışma

NAVLÊK-BIWÊJ (DEYÎM)

M. Sîrin Dağ

Av hate bin.
Av di navberê ra neçûn.
Alaf bi ser ketin.
A bin zimên.
Anextara pinê teslimê rovi kir.
Avek sar bi ser da vexwarin.
Av ji dêv çûyîn.
Ar bi delinga ketin.
Al anîn sêri.
Heş ji ser birin.
Avê li desta nake.
Ba kete ber bivîlê.
Bezê ser gurçikê.
Bayê ber baranê.
Bi destê rastê nan dayin.
Binî kum da tiştêk nebûn.
Ben dayin navê.
Di ber dilda çûyîn.
Bi dest û mistê xwe.
Ber bi zaq.
Bi gazê stû da darda bûyin.
Bext reş.
Bi nav û deng.
Bê deng û bê êş.
Bi çirtê ji xwe dawêşandin.
Bi bin guh ve dayin.
Bi xwina bavê.
Boç li boçê badayin.
Bi dêv li erdê ketin.
Bi nanê zikê.
Bi cehnemê serê xwe va çûyîn.
Beden bost.
Bi çerxa bawê da eq kirin.
Bi qewla hatin hev.
Di nav linga da çûyîn.
Bi kêvçî berhevke bi badikê (heskê) belavke.
Bin (bihn) derketin.
Bîn bi serketin.

Bi deziyekî xav girêdayin.
Ba lê çûyîn.
Di pêçiya kul da mîz nake.
Bi tahm û bi tik.
Bi ser da mayin.
Bi pera bistine bi kevira bikuje.
Bi ci û balgi raketin.
Bi lez û bez.
Bin (bihn) zû heynayin.
Cilê kiriyê avê.
Bi serî zimên gotin.
Cil nedayin bini.
Cil ji bin berhev kirin.
Ci yê lingê xwe zanin (nezanin).
Çiva ber gandrê.
Çav ji çava reştir.
Çav pêl. / Çav bel.
Canê xwe kirin devê xwe.
Çav li der.
Çava birin (nebirin).
Ço bi pani yê avitin.
Ço ço yê, ker ji ber nar e.
Çilka zêre, li ser sêr e.
Çuçika ser jêkiri.
Çav derxistin.
Çav li serê xwe derxistin.
Çav çava neditin.
Çav birçi.
Çav tirsi.
Çav li rê mayin.
Bi çavê ketin.
Destê minê li piştê te be.
Dil hale deling ne.
Dêynê stû.
Dola dîya xwe.
Deling rakirin.
Darê gewolê.
Dola ku ji ga re lêdikeve.

Dev lê derxistin.
 Dev jê berdan.
Dê dergûş avit.
 Didan bi reng xistin.
Dezi yê dil qetin.
 Dile ji bese,xatire ji bese.
Dani bi kevir.
 Di erdê da kirin xarê.
Di erdê da çûyîn xarê.
 Li ber çûyîn.
Dev sist.
 Dest giran.
Dest bi dest.
 Di bin de mayin (nemayin).
Dev lê cemidin.
Dev lê girtin.
 Dest dayin bin guh.
Dest avêtin.
 Der dav helmaştin.
Destê xwe li ber xelkê vekirin.
 Destê xwe bi ser ra girtin.
Dil qetîn.
 Di erdê ra gire gire.
Ser serê xwe daynayîn.
 Dinê bi ser da xelî ya.
Dinê di ser da hilkişî ya.
 Destê xwe alastin.
Di dest da mayîn.
 Dest fere bûyîn.
Dev jê berdan.
 Dest girtî
Dînike xelkê.
 Di ku da zirave, ba di vir da biqete.
Dil pê şewitîn.
 Dû da nav linga.
Dar di bînda birrîn
 Di nav da velistin.
Devê xwe xar kirin.
 Dev li hev gerîn.
Dest dirêj.
 Dest belav.
Dets di xwînê da mayîn.
 Dil ûxatir.
Defterên kevn.
 Di xwe dayîn.
Dil şewitîn, Dil pê şewitîn.

Di taldê yaranîya da.
Eni helmaştin.
 Ê bin têxt.
Ê paş kere.
 Eni bost kirin.
Ferqî û sanî zanîn (nezanîn).
 Gan kirin.
Golik a ku bi ga re rix dike.
 Gurê dev bi xwin.
Guli yê xwe i reş pê dayin.
 Golik ê ku min (te) gir kiri.
Ga bi rixê çêrandin.
 Gurê ku hewli di dû.
Gurek kuştî yê min hehiştî yê.
 Gepir pan.
Gah qul.
 Gura gura hatin boçikê.
Guh lê badayîn.
 Hepe hepa dêv
Hevde lêkirin.
 Helep jê ra gaveke.
Hirç ûGovend.
 Hundirê xwe jê wêsandin.
Hewes di dilda mayîn.
 Ji destê hev dîtin.
Ji orkê filitîn
 Ji şîri heta pîri
Ji destûlinga ketin
 Nav derketin
Ji dest derxistin
 Ji kena behicîn.
Ji çava çuk xayî kirin.
 Iskenkê xwe helîn.
Ji êncada ketin.
 Ji dev ne fedîye.
Ji skurê berjor tune.
 Ji beriyê xwe derxistin.
Jê ra bi der ketin.
 Ji ser xwe avêtin.
Ji xema dila ra.
 Ji teyr û tûya deyndar.
Ji heq da der ketin.
 Av dayîn a keriyên axleran.
Kerê kû bi hespara dibezin.
 Keçelî qelmisk.
Kerê kû li ber gur dizire.

Kur sêwiyî binçeng şewitî.
Kuçikî ling şewitî.
Kirtiniya gîzêrê.
Kerrî gumere.
Kurmişikî ji kurmişika.
Kerr û gêj.
Kozê xweyê hure.
Kerê guh dirêj.
Kêç qusandin.
Kerre bi guh meke.
Kenê ber girî.
Kera wî barî.
Kêr di sifrê ra kirin.
Kes nemirîye guli jêkirî.
Kuçikê ser lêş.
Kenê keçika.
Keçika bi kezî.
Kêrê lêxe, xwîn jê nare.
Kezew şewitîn.
Kelek nare dêv.
Kirin dest.
Kerê li şunê xermana.
Keskî stû xwe dîtîn.
Li ser serî xwe çûyîn.
Li ber linga kêvçî şikandin.
Li ber xelkê stû xarkirin.
Li desta mêzekirin.
Li dor sêla li firiskê xistin.
Ling li lingê hev girtin.
Li ser çava xistin.
Li nivî rê hiştin.
Li bela xwe gerîn.
Ling kirine merasî teng.
Lê bi qarkirin.
Li dest û linga piçikîn.
Li kodê tiji xistin.
Li ser tîrba xwe listin.
Ling ji binkirin.
Li ser sêri, li ser çava.
Li çavê felekê xistin.
Li ber xwendin.
Li dêv xwendin.
Li ser bi zmên bûyîn.
Mala xwedê ava be.
Mala xwe kirîye, piştta xwe dayê.
Mêr dawestîn.

Mêş lédaniştîn.
Mişkê nav avê.
Mîvana tîne xwedana.
Mirûz axu(xwê) kirin.
Miz.mexel kirin.
Mîna ba û baranê.
Marê qerisî.
Mito pariyekî min di te da.
Mirûz tîrş ûtahl kirin.
Mal lê şewitandin.
Nan di qavê de cihîştin.
Niv qurçimî.
Nanê bi minnet naxwe.
Navber qetandin.
Nav derketin.
Nav pêda kirin.
Ne beq ne brûsk.
Ne şor ne gili.
Ne xêre ne şere.
Ne di yê ne bina yê.
Ork ra kirin.
Pari xwarin ali (nivi) dayin.
Paroneyî nav golika.
Pela mine birê dîza.
Perdê eniyê qetin.
Per şikesti.
Pife avê kirin.
Pist daweşandin.
Pişt dayin diwêr.
Pişt xurandin.
Poz bilind bûn.
Pê da dêwastin.
Pişt lê şikandin.
Pê pir diyin (dîtin).
Poz lê girbûn.
Pira bidirine.
Piştê xwe pê girêdayin.
Pişt xûrin.
Pênc pera nake.
Posti bi tune.
Post dirandin.
Pêle boçê nayin.
Paçke (maçke) bi serê xwe de.
Poz bi xwe da dêwastin.
Poz di erdê ra birin.
Qere pere buyin.

Qêwet lê kirin.
Qirik gir.
Rê li ber wenda kirin.
Ra çole ketin.
Rixê hespê hişk nekirin.
Rû reş kirin.
Rûyê xwe nedayin rûya.
Rep û rût.
Regan kirin.
Rûreş bûyin.
Rû negirtin.
Rû nerm.
Rû pit.
Sal tê çuyin.
Saniyê xwe jê nekirin.
Serê xwe bi qunê xwe dayin.
Serê xwe xwarin.
Seri li firiskiyê dixê.
Simêlê xu dayin.
Singê golika.
Sri (stri) tê re kirin.
Sivarê peri siwêr.
Ser sivik.
Seri balif negirtin.
Sipiyên xwe nedayin.
Sewa xatira kete tirba gawira.
Seri qafilandin.
Şabûna hirçê.
Şêtên tir kir.
Şir bi eq.
Tahma devê xwe zanin.
Tahm jê derxistin.
Tir li bin guh ketin.
Tişt di ber nebun.
Tahmê xwe nemayin.
Tahm di dev da mayin.
Tahm jê heyman.
Tahm revandin.
Tev li hev.
Xu li xwe xistin.
Xwe ji ber badayin.
Xwe belav kirin.
Xwe wenda kirin.
Xweli bi serî kirin.
Xwîn ji zik çuyin.
Xwîn ji xwe berdan.

Xêr têda nemayin.
Xil û xar.
Xwîn kelina ser.
Xwe bi zik dayin.
Xêr ditin.
Xêr nedîn.
Xas pê.
Xema xweyê.
Xiş û xalî.
Zik êşandin.
Zikê ku pîvaz xwarî.
Zik gerandin.
Zincîr gerandin.
Zindî! ya têr xwar min ma ne.

Ses

*Bu ses neyin sesi
Halepçeye atılan bombaların
Ağlayan annelerin
Ölen çocukların sesi.
Niçin, niçin barbarlar
Bu barbarlık niye?
Kimin için?
Ya bu ses
Kuduran düşmanın
Üzerimden geçen tankların
Beni bombalayan uçakların
Vucudum parçalanmış
Zaferi gösterdim
İki parmakla onlara.*

Ehmedê Omerê

Tezek Kokusu - II -

Sevgili Bîrnebûn okuyucuları, dergimizin üçüncü sayısında yayınlamaya başladığımız „Tezek Kokusu“ adlı kitapçığı söylemiş olduğumuz gibi seri halinde devam ettirecektik. Fakat bazı teknik sorunlardan dolayı Bîrnebûn’un geçen 4.cü sayısında ikinci devamını yayınlamadık. Bu nedenle sizlerden özür dilerken, bu sayı ile kaldığımız yerden devam ederek bu kitapçığı seri halinde yayınlamaya devam edeceğiz.

Bîrnebûn

KUTLUHAN

Bumsuz köyüne yakın meraları birbirine bitişik Kutluhan köyüde vardı. Bir dağın kuytu bir yerine oturmuş olan bu, köye o, civarda itibar eden yok gibiydi. Köyün doğu tarafı açıklık zümrüt gibi yeşillikti. İyi bir yere oturmuşlar vaktiyle. Arazilerin içinde Selçuklular devrinden kalma kervansaray kalıntıları, eski Kutluhan Camisi, vardı, içine girilmez yıkık bir bina. Civar köylülerinin de bunlara itibar etmeyişleri, biraz garip gibi geldi ama anladımki bunlar (Aptal- çingene) imişler. İbadete hiç yanaşmazlar.

Erkekli, kadınlı gezgincilikle vakit geçirirler. Güzelim arazilerini işlemezler. Dışarda kazandıkları paralarla topladıkları şeylerle geçiniyorlardı.

Erkek, kadın, gençlerle davullu zurnalı halay çeker erkekleri kıyasıya şarap içerlerdi. Ev saçaklarına asılı bir çok demetler halinde. Kurutulmuş otları yemek tenceresinde kaynatıp çay gibi içine şeker koyup bardak bardak içtiklerini görmüştüm. Muhtar Ali Ağaya sorduğumda ; yerli çay bir bardak ta sen iç sizin çaylarımızdan üstündür, diye hayli met etti. İçsem mi içmesem mi diye hayli düşündüm. Nihayet bir bardakta içtim, çok nefisti köyün merası olan kırlar ve bayırlarda bu otlardan bol-bol yetiştiğini öğrendim.

O, günü davul zurna dinledik. Alay çekmelerini de seyrettim. Kır otundan yapılmış çaylarını da içtik. Diğer yandan karımda iyiden iyiye acıkmıştı. Vakitte öğleyi bulmuştu. Bu köylüler çok misafirperver insanlardı. Misafirlerine yemek yedirmek için can atıyorlardı. Gel-gelelim bizim Bumsuz Köylü ahpabım Halit Beye. Bu köy hakkında çok enteresan hikayeler anlatmışlardı.

Kutluhan Köyü aptal olmaya aptal yalnız kendi adetlerine göre misafire verilecek yemeklerin içine tükürüyorlarmış. Onların bu adetlerini bilen civar köylüler, ondan bunlara itibar etmez hatta misafir olmazlarmış. Benim işim öyle değilki ister istemez orada bir şeyler yiyeceğim. Mevsimde yazdı. Pratik bir yemek düşündüm. Muhtar da evin önüne tezek ateşi yakmış kır otlarından çayı orada pişirmişti. Yemeklerini yiyecek olsam Halit Beyin anlattıkları hemen aklıma geliyordu. Yumurta bulunup bulunmadığını sordum.

Bereket o da bulunmuştu. Tezek ateşinin üzerine koyduğumuz tencereye üç-beş adet yumurtayı gözümün önünde elimle pişirilmiş yumurtaları soyup kurumuş biraz şepit (pazı) ekmeğiyle onları aç mideme indirdim.

Dağın girintili yerine kuytuya sokulmuş olan bu köyün insanları çok neşeliydiler. Kapılarında üçer beşer tavuk, birer ikişer at veya eşekleri vardı. Ama hayatlarından çok memnun tabiatın verdiği en güzel yerlerde oturuyorlardı.

Sivri sineklerden korunmak için evlerinin içinde geceleri tezек ateşi yalıyorlardı. Bu, hayvanlarında korktukları şey tezек dumanıydı.

CANIMANA

Anadolunun güzel yaylalarında nice nice köyler doğmuş, bu, köyde onlardan biri. Köyün beşyüz metre yukarı yüzünde sarp kayalıklardan sızan sular birikerek yaz ve kış durmadan akan bir çay meydana getirmiş, boş akan sular bir rejime tabi tutulsa her evin içine serbestçe su alınabilirdi. Ama bunları kim yapacak? Bilgiden yoksun halk biraz buğday, arpa ekmele yetinmekte ekip biçtiklerinin tümü bu kadardı. Elleri bulanan mallarla geçimlerini temin etmeye çalışmaktaydılar. Köyün içinden geçip akan suyun kıyılarına acı soğan bile ekmiyor, kırlarda çok bol olan acısız cacık (kadımalak) adını verdikleri otu ilkbaharın şepitlerinin içine koyarak üzerine tuz ekip şepitlerden dürüm yaparak yerlerdi.

Köyün içinde İstanbullunun evinden başka kimsenin abdesthanesi yoktu. İstanbullu deyince dağın başında İstanbullunun işi ne diyeakla gelir ama bu, bir gerçektir. Canımına Köylü bir delikanlı. İstanbulda asker iken sevmiş olduğu bir İstanbul kızını alıp köyüne gelmesiyle İstanbulluların eniştesi olmuş ; sekiz on sene yaşayan ilk kocası hayata gözlerini kapamış. Ama köyün sevgilisi ve herkes tarafından hürmet edilen bu kadının çocuğuda olmadığı halde fakirliğine göğüs gererek bu samimi havadan bir türlü ayrılmamış. Kocasının akrabalarından olan bir erkekle yine evlenerek oradan ayrılmamış, badanada yalnız onun evinde vardı. Orada kireç badanası

yapmak gerçi adet değil, o, ise beyaz topraktan evin iç ve dış kısmını pırl-pırl beyazlatmış, ayrıca kızılıgıt bir topraktan (aşu toprağı) el resimleri yapmakla da süslemişti evini.

Osmanlı bir hanım İstanbula gitmeyi bile hiç arzuladığı yoktu. O, köye uğrayan her memur. Vesile ablanın hatırımı sorar, onun güzel espirilerinden dinlerdi.

Bir gün temizlik konusunda; kendi evini temiz tutuyorsun komşularını da alıştırana diye takıldım. İlk kocama abdesthaneyi yaptırdım. Ona biraz şeyler öğrettim. Ömrü kısaymış gitti. Kocasını göstererek şu, adam varya bunu abdesthaneye girmeyi öğretemedim. Hükümet bana maaşımı veriyorki bunlarla bütün gün uğraşacağım diye, bizi hayli güldürmüştü.

Sağlık konuları hakkında konuşmalar yaparak ellerine verdiğimiz planlara göre abdesthaneler yaptırmıştık. Ama her taraf yıkık taş ve toprak yığınıydı. Camileri de aynı imanları bile yoktu. Koca köyün içinde askerde okuma yazma öğrenmiş yalnız iki-üç kişi vardı.

Muhtar Arap çok enteresan bir adamdı. Vaktiyle Arap harfleriyle yazıp okumayı öğrenmiş, yeni Türk alfabesini öğrenmekte hiç zahmet çekmemiş, askerlikte yazıcılık yapmış, şakacı biriydi. İlk olarak ona abdesthane yaptırmıştık. Onda da hiç zahmetsiz ekin kuyusunun etrafını taşla çevirip, eski bir harman düvenini üzerine kapayı vermiş, abdesthane yapılmıştı ama içine giren yoktu.

Aradan bir kaç ay geçmişti. Aynı köye uğramıştım. Arap yapılan abdesthane kapısına büyük bir taş dayamış, otlar kapısını iyice kapsamış, içine bir tek kişi bile girmemiş. Muhtar Arapa süs olsun diyemi yaptın diye sorunca; olmaz azizim olmaz, biz oraya girersek sıkılırız. Köylünün bir çokları abdesthanelerini yaptı yapmaya ama içlerine bizi zorla koyamazsınız ya, diye yarı şaka olmakla beraber gerçeği söylemişti.

Köyün çocuklarının yarıdan fazlası sıtmalıydı. Büyük insanlar bile kendilerini zor kolluyorlardı sıtmadan. Onların aralarında da bir çok sıtmalı kişiler vardı. Bu, melun hastalık renklerini değiştirmiş, yüzleri yanık yanıktı. Aslında çok samimi insanlardı bunlar, ama bilgisizlik içinde maf olup gidiyorlardı. Kültürü olmayan insana dert anlatmakta hayli meseleydi. Kendi sağlıkları için verilen emekten zerrece istifade edmiyorlardı. İş yapmak için gelen memur hayal kırıklığına uğrayarak vay benim teptiğim bu yollara, demek ki boşuna... haaa... der kendi didinmesiyle kalırdı.

Geceyi, o köyde geçirdim. Geç vakitlere kadar muhtarla oturduk sinek avladık. Ama nafîle evin içine hücum etmişler elbisele-
rimizin üzerinden geçiyorlardı. Hortumlarını, kanlarımızı emmek için. Her ne kadar odanın içinde bulunan sinekleri öldürmeye çalıştıksada ardının kesilmesi mümkün değildi. Yüzüm kabarmıştı. Muhtarda şikayetlendi bu gözleri kör olasılar nereden girmişler içerlere kapı erken saatlarda kapanmıştı. Ama demek ki gündüzden atılmışlar kendilerini içeri, ben canına okurum onların şimdi.

Dışarı çıkarak kucağında bir miktar tezekle geldi, evin hayat kısmına bir çanağın içine yaktı tezek ateşini evin bacalarının da sımsıkı kapamışlar, duman çıkacak yer bulamıyordu. Gerçi duman pis-pis kokuyor ve gözlerimizi yakıyordu ama sineklerde ortadan kaybolmuşlardı. Uyu bu acı dumanın içinde uyuyabilirsen?

GÜZELCEKALE

Her yerde bulunur ya buranında bir maskotu ve demirbaş Kör Bahri adında bir muhtarları vardı. Bu adamın tek gözü kör olduğu için Kör Bahri derlerdi. Deremsi bir yere sıkışmış gibi olan bu köyde bağ-bahçe sebze vesaireyi kendileri çıkarıyordu. Çok çalışkan insanlardı. Sürü sahipleri kendi aleminde, başkalarının ekinlerini davalarına bastırmaktan kavgasız gün geçmez-

di, bu köyde. Ama muhtar Bahri hepsinin dostuydu. Taraf tutmamaya çalışırdı, kır-lara giderlerken her birinin arabasında silahı eksik değildi. Birbirlerine bir çok zaman ateş ettikleri tabii olaylardandı.

Muhtar Bahri köylünün çekişmesine son verdirene rahat yaşasınlar olmaz mı? dediğimde: bunlar birleşirse o zaman benim rahatım kaçır, varsın gebertsinler birbirlerini işin mi yok, diye benim iyi niyetime dudak bükümüştü.

Aradan bir kaç ay geçmişti. 20-22 yaşlarında çıra gibi bir babayığitti bir damın üzerinde alınan nişanla omuzları arasından giren kurşunla yere sermişlerdi. Ölüsü Haymanaya getirildi. Delikanlının otopsi yapılırken ense kökünden giren kurşun akciğerlerine doğru inince hayatına son vermiş olduğu anlaşılmıştı. Bu köyünde hali buydu. Sular karardı mı bir çok kişiler dışarı korkarak çıkıyordu. Köyün içme suları, mebzul, bahçeleri sulamak içinde köyün içinde küçücük akar suları devamlı akıyordu. Çamaşırhane yoktu, çeşmenin başında bir yandan içme suları alınır diğer yandan da tokaçla çamaşır dövülüyordu. Tokacın indiği yerden sular içme sularının içine sızardı. O sıralarda tifüs hastalığında o, köyde baş göstermiş olduğundan bunlara mani olmaya hayli çalışmıştık. Muhtar Bahriye bunların men edilmesi için ricada bulunduk, bitlerden geçen bu hastalığa mani olmak için bu adetlerinden vazgeçmelerini söylediğim zaman kendileriyle bir türlü anlaşamadık. Üstelik biz burada çok memur dövdük yine biz haklı çıktık, diye tehdit de etmişti beni.

Köyün ağalarından Hüseyin adında birisinin odasında bittin geçen hastalıkları saydık döktük, bu konuşmamız bir konferans mahiyetindeydi. Oda tıklım tıklımdı. Dilimizin döndüğü kadar bitin zararlarını anlatmıştık. Konferansımız bittikten sonra:

Bahri söz aldı, komşular söyleyin bittin şimdiye kadar zarar gören oldu mu diye sual açtı köylüye. Onlar da; asla diye cevap

verdiler. İlave olarakda muhtar biz köylüyük kırdada gezerik, bayırdada kalırık, soğuk günlerde bitten zarar yerine faydada olur, gezdiği yerleri ısıtır, onun için faydalıdır bize deyince ; odada bulunanlar tekrar tasdik ettiler. Bize artık söyleyecek bir şey kalmamıştı. Muhtarın tezi bizim tezimizi çürütmüştü. Köyün Karadenizli bir imamı bulunuyordu. O da cahilmi cahil. Sonradan öğrendim ki meğerse o da asker kaçığı imiş, ikinci gidişimde köyde göremedim. Okul olmamakla beraber zeki insanlar askerlikte bir çok gençler okuyup yazmayı öğrenmişlerdi.

O, civardada komşu köy olan Tokat zengin bir köy, herkesin az çık bağ bahçesi bulunuyordu. Arılar gibi çalışkan insanlardı. Köyün hakim bir yerinde güzel bir de konak vardı. Genelev patronu olan Şükrünün eviydi bu konak. Fakir olanlara yardım etmiş, öz köylerindeki ağalar gibi haraca bağlamamış kendi köylülerini. Onlara yüz binlerce lira vermiş, kalkınmaları için yardım etmiş muhtaç olanlara.

TEPE KÖY

Yaptığımız aylık gezmelerde yolumuz Tepe köyüne düştü. Sağlık memuru olan merhum İbrahim Eraltay arkadaşımınla beraberdik. Oranın zengini olan birinin odasına indik. Ev sahibi İstanbula sürü götürmüş köyde yoktu. Öğle yemeğini orada yemiştik. Yemekten sonra ellerimizi silmek için verilen havlunun üzerinde kemikleşmiş iri bir bit görünce oradan kaçmaktan başka bir çare kalmadığını arkadaşımın söyleydim. Kaldığımız takdirda bitler bizi burada yerler demiştim. Benim isteğime uyarak ver elini Boğazkaya deyip yolu tuttuk. Gittiğimiz köyde hatun sayılır hayli zengin, koyunu ve atları olan birisinin evinde misafir kaldık. İçeri girdiğimizde karşımıza bir at ahır çıktı. Atların arkasında karşılıklı iki kapı bulunuyordu. Sağ tarafa biz girdik. Solda da başka bir oda, onda da kendileri oturuyormuş. Büyüğe ahırın içinde atların

arkasında bir de tandırı bulunuyordu. Bekçi hizmette kusur etmedi. Atların arkasında bulunan tandırı da tezek ateşi ile yemek pişiriliyordu, gece atlarla beraber yattık. Yattığımız odanın birde küçük penceresi var. Ama camı yoktu. Mazgal deliği gibi bir şeydi. İçersi gündüzden karanlık, zaten beyaz sıvada adet edilmemişti orada. Camı olmayan bir petrol lambası, gerçi biraz oturduk ama birbirimizi göremiyorduk. En iyisi yatmaktı. Yatak ve yorganları çok kalın, içleri olduğu gibi yün doluydu. Atlar puhkurdukça uyumamıza imkanda yoktu. Nasılsa uyumuşuk, bir kaşınıdır aldı bizi, oralara yakın su birikintileri de yoktu. Sivri sinekler nereden geldi buldu bizi burada diye ikimizde hayli söylendik. Ama bizi ısırana neydi buna bir türlü aklımız ermemişti. Sabahı zor ettik her yanımız kabarmıştı. Elimize geçen hırçın mahlukları parmaklarımız arasında eziyorduk ama ne olduğunu anlayamamıştık. Vazife yapmak değil kendi derdimize düşmüştük. Sabah kahvaltısını bile bekleyecek durumda değildik. Güneş doğarken bekçi yanımıza geldi. İlk iş oradan kaçmak oldu.

İki üç saat uzaklıkta bulunan Çekirge Köyüne kendimizi zor attık. Oranın muhtarı Zeynel Ustayı tanıyordum, bir çok yerlerde zurna çalarken görmüştüm kendisini.

Bu, köyün tümü aptaldı ama temiz insanlardı. Şansımızda yardım etmişti, onu da köyde bulduk. Üzerlerimize baktığımız zaman sim sıkı bit dolmuş her yanımız. Hatta elbiselerimiz yakalarında bile sıra sıra bitler vardı.

Karınsı çok becerikli bir insandı. İki adet temiz çarşaf çıkararak, üzerimize attı, anadan doğma soyunduk. Elbise ve çamaşırlarımızı alıp kazan dolusu kaynar su da yıkayıp bizi arındırdı bitlerden. O, günü yanımıza yalnız Zeynel Usta girip çıkıyordu. Bir kazan da bizim yıkanmamız için su kaynamıştı. Eşeklerini dışarı çıkarıp ahırdada iyiden iyiyeyikandık.

Midelerimiz de iyice boşalmıştı. Dışarı çıkacak durumda da değildik. Üzerimizde çarşaf sarılıydı. İlkın çamaşırlarımızı düşünüyorduk. Zeynel Ustanın becerikli karısı bunları yıkamış ve kurutmuş, bize getirdiler. Artık boş midemizi doldurmaya sıra gelmişti. Temiz iç çamaşırlarımız geldiğinde sevinmiştik.

Öğle yemeklerimizi bizim yanımızda yapmayı kendileri arzuladı. Bizim aleyhimizde çok şeyler duymuşsunuzdur. Onun için sizin yanınızda yiyeceklerinizi pişireyim içinize sindire sindire yiyin. O, civarda iki-üç tane aptal köyü bulunuyordu. Onların hakkında hakikatten çok kötü şeyler söylenmiş ve yirilmişlerdi. Onlarda bunları bildikleri için gelen misafirlerine ellerinden geldiği kadar, bu kötü dedikoduları silmek için konukseverliklerini gösteriyorlardı.

Zurnacı Zeynel Usta karısının bu anlayışı karşısında yemeklere sakın tükürmeyin diye kakhaha ile güldü ve bize birader biz hakikaten Aptalız ama yemeğe tükürülür mü? bunlar bizim aleyhimize yapılan kötölemelerden başka bir şey değildir, demişti.

Elbise ve çamaşırlarımız temizlendi, iki gün bu köyde kaldık, iç açıcı bir köyü burası. Gerçi Aptal köyüdü ama evleri çok temizdi.

Bekar olan merhum arkadaşımıza buradan bir Aptal kıızı alsak nasıl olur? düğünde masrafımız olmaz, davul zurna gibi çalgılara para da vermeyiz ne dersin? dediğimde: aman kardeşim bizi bitlerden arındırdılar ya kızlarında kendilerinin olsun. Buradan bir kaçsam bir daha buralara tövbe bir daha gelmem, bir hastenede pansumancılık yapar, yara sarmaya razıyım demişti.

İki gün orada kaldık üzerimizde bittense kalmamıştı. Bu kadar kısa zamanda bu köylülerle kaynaşmıştık. Nihayet iyi bir toplantı tertip ettiler. Davullar vuruldu, zurnalar çakındı bir düğünü andırıyordu. Alaylarda çekildi. Orada çocuk bahçesi yeri, çamaşırhane yerleri, ayrılmıştı.

NAL HİKAYESİ

Benim bağlı bulunduğum merkez Sındıran Bucağıydı. Buranın halkı çok zeki insanlardı. Alışverişte ellerinden geliyordu, bununla beraber hırsızlık vakaları da eksik değildi. En çok iş jandarmanın üzerindeydi. Bir gün civar köylerden birinden bir adet inek çalmış bu köylü birisi. köyün yakınında bulunan bir mağaraya götürün hayvanı kesmişler. Etlerini de çalanlar arasında pay etmiş. Jandarmaya yapılan şikayette kesilen hayvanın kemikleri mağarada bulunmuş. Kısa zamanda Jandarma faillelerini de buluyor. Suçlular nezaret altına alınıyor, kesilen ineğin bacalarını ve kemiklerini suçluların sırtına yükletip karakola getiriliyor. Ertesi günde adliyeye götürülecekler suçlular. Zanlılar jandarmanın dayığından korkarak herşeyi itiraf ediyor, ama asıl zekalarının kullanma zamanı gelmişti artık. Nezarethanede ineğin bacaları suçluların yanında. Dışardaki arkadaşlarıyla anlaşmışlar gündüzden, eski öküz nallarında temin etmişler, kece kesilen ineğin bacalarını dışarı veriyorlar, güzelce nallar çakılıyor, kesilen ineğin ayaklarına ve tekrar yerine Jandarmanın haberi olmadan yerine yerleştiriliyor çuvalın içine.

Jandarma hırsızları bulduğuna memnun, mal sahibi hırsızları bulduğundan memnun, hırsızlarda nasıl olsa bunlara yutturduk diye onlarda memnun. Nihayet adliyeye götürülüyorlar. Hakimin önüne çıkan hırsızların sorgusunda külliye inkar, nihayet mal sahibine sual tevcih ediliyor. Çalınan inekmiydi yoksa öküz müydü?... Mal sahibi evet inekti. Peki ayakları nallı değilmidi?... Haşa efendim biz ineklerin ayağına nal çaktırmayız deyince :

Hırsızlar efendim...

Bizim kestiğimiz bir öküzdü. Onuda cambazlardan aldık ve mağarada taksim ettik, etlerini, çuvalda bulunan bacalar görülsün.

Hakim peki diyor bir de ne görsünler, çuval içinde bulunan hayvan ayakları nallı, çekiyor bunlara beratı onlarda ; hem mal sahibi ve hem de jandarmayı alay ederek doğruca geliyorlar köyelerine. Zekalarının işlemeleri sayesinde kolayca kurtulmasını da becerdiklerini öğrenerek anlatmışlardı.

KARACADAĞ VE ETEKLERİ

Anadolunun güzel yaylalarından biri Karacadağın etekleridir. Her köy bir birinden iyi yerler. Kırkpınar, Hisar, Arşınçı, Yaraşlı, Seyitahmetli, Dıppede gibi köyler. Seyitahmetli köyü bu köylerin en yenisiydi. Kırimdan gelip yerleşmişler, evleri temiz sıvanmış, üstleri sığır iyesi çatalı, misafir kaldığım evde iki adet kitap vardı, birisi Kuran diğeri de Atatürk'ün eski Arap harfleriyle yazılmış nutku.

Okul olmamakla beraber okuyup yazmayan yoktu bu köyde. Az-çok hepside biliyordu. Temizlik bakımından diğerlerinden daha iyiydi. Gerçi köyün kurulduğu yerinde tesiri yok değildi. Yamada olduğu için hiç bir yerinde pislik görülmiyordu. O, civardaki köyler gibi bunların da bağ ve bahçeleri vardı. Bizim istediğimiz şeyler zaten eskiden orada yapılmıştı.

Yaraşlı eski bir köy bağ, bahçelik çalışkan insanlardı. Yalnız köyde kavgaların ardı kesildiği yoktu. Seksen yüz kişide frengi tespit edilmiş, tedaviye göndermek bir meseleydi bunları. Bir çokları bu melhus hastalıktan kurtulmuş, nerede ise kökü kazanmıştı.

Arşınçı şairane bir yer her yanı bağ bahçe, akarsuları köyün içinden geçer, tertemiz, meyva, sebze hiç eksik değildi. Köylünün yarısından fazlası avcı keklik, tavşan gibi av hayvanları sofralarından hiç eksik olmazdı. Bir araya geldiler mi konuları avcılık üzerine olurdu. Avrupaya gidenler oranın yerlerini anlatmakla bitiremezler. Ama Karacadağın eteğine yaslanmış, bir yazarımız gidipte buralarının güzelliklerinden söz etmezler.

Hisar Köyüde Karacadağın küçük bir girintisine sokulmuş, 8-10 hanelik bir yaylacık temiz bir köy. Buranın yoğurdu hatırı sayılır cinsinden, olduğu gibi kaymak tuttuğundan yaz günleri yakın köylüler dahi bu küçük yayla köyüne yoğurt yemeye geldiklerini söylüyorlardı.

Biraz ileride Kırkpınar köyü; çok arkalı bir yer burası. Evler muntazam, yontma taştan yapılmış. Küçücük bir kasabada sanar insan kendisini. Burada da meyva, sebze bol her ev kendi yiyeceğini kendisi çıkarır. Döğüşsüz, kavgasız haklarına razı insanlar.

Muhtarları bulunan Mehmet Ağa dirayetli, köylü tarafından sevilen kişiydi. Bununla beraber sevmeyende bulunduğu bir gerçekti. Onun kıırda otlayan atlarının karnına hangi eli kırılışı yaptıysa her ikisinin karnına bıçak saplayarak hayvanların barsaklarını dışarı çıkarmış köyün yaşlı ve gençleri bu işe çok üzölmüşlerdi.

Muhtarın kardeşi Fevzi usta o, civarda durmadan yontma taşlardan mimarlar gibi inşaatı yapar bir çok gençleri de bu, işe alıştırmıştı. Kerpiç binalara rağbet kalmamış gibiydi. Gücü yeten her köylü Fevzi ustaya baş vurur olmuştı.

Bu, Aşiret köyüde her Türk köyü gibi konuk severlikleriyle tanınmışlar. Dışarıdan gelen bir iki gün kalmadan ayrılmak istemez bu köyden. Sıkılmasına da imkan yoktur, çünkü yabancılık çekilmez burada.

Dıppede köyüde dağın yarı sırtında bir yayla, 30-40 hanelik bir yer burası. Karacadağın her yanından eteklerine şırl-şırl sular akar. Ne yazıkki kuyumcu eline geçmemiş işlenmeyen cevher neye yarar Allaha adanmış bakir topraklar.

Koskocaman dağın üstü hava meydanı kadar düz. Tam doruğunun üstünde su bulunmakta dağın yamaçlarında çoraklaşmış, Meşe, Yemişen, Ahlat ve bunlara benzeyen bir çok meyva vermeyen ağaçlar. Ama ne yazık ki koskoca dağı çıplaklıktan kurtarmıyordu. Mevcut ağaçlara bile ne bakan ve

nede koruyan. Harap olup gitmiş bulunan ormanlığa hiç kimsenin içi bile sızladığı yoktu.

Bir sonbahar günüydü kendimi üşüterek hastalanmışım. O, günde Dip dede köyünde Haşım Ağanın evinde bulunuyordum. Konuk kaldığım odanın pencereleri Karacadağa bakıyordu. Dağın alt ve yamaç kısımları yaz havasını andırıyordu. Doruk kısımları sis ve dumanlıydı. Sabahları dağın yamaç ve civarındaki düzlükleri pırl-pırl çığlı, yoldan dışarı çıkıldığında sırsıklam su oluyordu ayaklarımız.

Dipdede köyünde kaldığım zaman Kırıkpınar Muhtarı Mehmet Ağada yanımdaydı. Dağın yamaçlarında bulunan ağaçların haline bakarak içim sızladığımı kendilerine söyledim. Hazır orman'ı neden korumadıklarında sordum.

Biz ne yapabiliriz? Devlet korusun ozaman eski haline gelir, biz çocuk iken burası ormanlıktı. İnsan gövdesinden kalın ağaçlarda vardı ama şimdi üzerine kuş dönecek bir diken çalısı bile kalmadığını kuru kuruya dert yandılar.

Mehmet efendi bizim bu dağın eteklerinde ki köylerin birisinden olsaydı o, kurtarırdı ama ona da imkan yok, demeleri üzerine o, demeleri üzerine o, zatın kim olduğunu da yine kendileri söylemişlerdi Altıtarlı Hoca Mehmet Efendi. Bizim başımız sıkılsa ona koşarız dürüstlüğüne tanınmış bir insandır o.

Bizim bu civarda aşırat köyleri mahkeme filan bilmezler, haksızlığa uğrayan ona derdini anlatırsa hakim gibi aralarını bulur her iki tarafta hakkına razı olur. Hakime gidilirse her iki tarafın göstereceği şahitler işi sürüncemeye ve çıkmaza sokar onun için geçim zorlaşmıştır artık. Bunları bilen taraflar itibardan düşmemek için işini oracıkta hallettirip hakkına razı olup işine döner aksi halde kimse haksızlığın yüzüne bakmaz köyü bile terke mecbur diye tüm umutlarını Hoca Mehmet efendiye bağlamışlardı.

Dipdede Köyüne gelişimin üçüncü günüydü. Rahatsızlığımda biraz geçmişti. Orada kaldığım günlerde durmadan ihlamur suyu içmiştim. Konukseverliklerine diyeceğim yoktu.

Orada bulunduğum zaman Altıtar Köylü Hoca Mehmet efendi hakkında da birçok şeyler duymuştum. Onu görmek için can atmışım.

Nihayet Altıtar Köyüne doğruca gittim. Vakkas Mustafa Ağanın odasına indim. Yanıma ilk gelen bekçi oldu. Hizmetimize girdi. Yapacağımız işler hakkında onunla biraz konuştuk bilahara muhtarda yanıma geldi. Onunla beraber köyü dolaştık. Konuk kaldığım yerde benden başka iki de misafir gelmişti. İyi bir gece geçirdik diyebilirim.

Ertesi gün yine sağlık işlerine ait bazı temaslarımızda olmuştu. Vakit hayli ilerledi. Burada öğlen yemeğini rahat yiyebilirdik, soframız tam zamanında geldi. Ama bir türlü yemeğe başlamamıştık. Ev sahibi bulunan Mustafa Ağa bizi bekletiyordu, belki karnı aç birisi gelir diyordu. Gelen giden de aksine olmadı. Buna sabursuzlanan Mustafa Ağa bekçiye hele bir dışarı çık kimi bulursan alda gel diye emir verdi. Sofra bekleyedursun karnım iyiden iyiye zil çalmıştı. Yinede gelen giden olmadı. Mustafa Ağanın içi bir türlü rahat ettiği yoktu. Dışarı çıkan bekçi yerli bir köylü bulmuş alıp gelmesiyle onunla beraber karnımızı sıkı basa doyurduk.

Meğerse bu odada her gün için mutlaka bir iki misafir bulunmuş. Onuda sonradan öğrendik. O gün, Hoca Mehmet efendiyide görmek istedim, bekçi ile beraber gittiğimizde evde bulduk, içeri girdiğimizde ayağa kalkarak bizi karşıladı. Oturduğu oda küçük bir düğün salonu kadar büyüktü. Güzelce yerli halılarla döşenmiş, insanın içini açacak bir oda.

Dolapları tıklım-tıklım kitapla doluydu. Nerede ise kendimi milli kütüphanede sandım. Hoca köşeye oturmuş, elinde birde

Tarihi umumi olduğu halde okuyormuş. Oturduğu koyun deri postunu iyice doldurmuş. Yanına girdiğim zaman elinde bulunan siyah kaplı kitabı kapadı. Sağ eliyle elimi sıktı. Beyaz sakalları muntazam kesilmiş , çok temiz giyimliydi. Dimdik vücuduyle iki metreden aşığı değildi boyu. Gösterişine göre de yaşı seksenden aşığı değildi. Muntazam konuşmalarını duydukça bir köyde bu derece iyi konuşan insanın az bulunacağı da muhakkaktı.

Kendisiyle birbirimize hemen ısınvermiştik. Bir kaç saat yanından ayrılmama müsaade etmedi, her fırsatta Atatürk'ten laf açarak, Ataya hayranlığını saklıyamıyordu. Gaziyle bir kaç defa konuştum o, bizim son ümidimizdi, onda da yanılmadığımızı yaptığı işlerle ispat etti demekten de kendisini alamıyordu.

Hoca Mehmet efendiye en çok sinirlendiren şey cahil hocalardır. Bu, adamlar tembel, bildikleri hiç bir şey yok. Bir köye kapağı attılar mı ne okurlar ne de yazarlar, iyi kötü bir namaz kıldırırlar, okadar ondan ötesi yok bunlarda. Karşılarna çıkacak bir papaza kendi dinleri hakkında bile doğru dürüst cevap veremezler. Böylede din adamımı olur diye dert yanımtı.

Kendisi zengin değildi. Kimseden de bir şey beklediği yoktu. Çocukları ne getirirse ona razı olan insandı. Atatürk kendisine Diyanet işlerinde bir vazife almasını söylediği zaman, kendisinden af dilemiş bir emirleri olursa köyde yerine getireceğini söyleyerek af dilediğini de gerek kendisinden gerekse başka yaşlılardan duymuştum. Bunları da duyunca civar köylerin ona itimit emekte yerden göğe kadar haklı olduklarını anladım.

Milli mücadele yıllarında maddi ve manevi hizmetlerine karşılık olarak hiçte bir şey talep etmemiş, sebebini sorduğumda: Benim için milletin varlığından başka büyük mükafat mı olur çıkışırcasına söylendi, bununla beraber o, günleri yaşarcasına yüzünde bir ifade vardı.

Sorduğuma soracağıma da pişman olmuştum. Ama iş-işten geçmiş bir boşboğazlık etmiş bulundum.

Köylü ekin, buna benzer şeylerle uğraşmakla beraber koyun beslemekte de becerikli insanlardı onlar. İki yüzhane kadar büyük olan köyün ilkokulu da vardı, yazıp okumayan kimse belki yoktu o köyde. Mehmet efendinin bu işte de payı büyük olsa gerek.

Yine o, civarda bulunan Tavlıören Köyüne de temas etmeden geçemeyeceğim... Burası da Aşiret köyüydü, kimse işinden başka şeylerle uğraştığı yoktu. Okuyup yazanı azdı. Eski adetleri içine kapanmışlar, köye bir konuk gelsede onunla konuşsak diye can atıyorlardı. Köyün her evinde olmamakla beraber bir çoğunda at merakı, her konuları atlardı. İddiaları da bunlar üzerindeydi.

Hayli yaşlı Mehmet Ağa isminde birisinin evinde konuk kaldım. Ömür görmüş insan bir hayli milli mücadele yıllarından hatıralarını anlattı, köylülerde geç vakitlere kadar yanımızda oturdu. Onlar gittikten sonra;

Kaç gün evvel merkezden ayrıldığımı sordu, on gün olduğunu söylediğim zaman itiyat çamaşırım olup olmadığımı sordu, var dediğim zaman sessizce çıkıp gitti. Biraz sonra kaynamış bir kazan su elinde bir de yeşil sabun olduğu halde içeri girdi. Evinden ayrıralı hayli zaman olmuş, çamaşırım değiştir, Allah rahatlık versin diyerek kapıyı çekip çıktı.

O su, okadar hora geçti ki hasretini çektiğim temizlenmeyi, kapının arkasında bulunan su dökünme yerinde iyiden iyiye yıkanmıştım. Köyün bu güzel adetleri gönül ister ki her köyde bulunsun. Üzerimden yıvar-yıvar kir çıkmıştı. Rahat bir uyku uyudum. O, gece.

Sabahleyin yanıma ilk gelen yine Mehmet Ağa olmuştu. Ne sinek ne bir bit ve ne de bir pire bile yoktu evlerinde. Günlerce çektiğim sıkıntılı günleri

unutuvermiştim, fazla gezip dolaşacak yerim olmasaydı iki gün ayrılmazdım oradan. Ama buna imkan yoktu ki...

KÖYÜ DEĞİŞTİREN ADAM

Karacadağın civarında bulunan köylerden Yalnayak'ta merak çekici bir yer. Bozkırın yüzüne kurulmuş çırılçıplak bir köy burası. Nüfus bakımından belki en büyük bir topluluk. Fakir ev bulmak mümkün değil burada. Koyunculuk ve çiftçilikle geçinen kişiler köyün orta yerinde bir ilkokul, orta yaşlı öğretmen Hüseyin Yolaçan. Mesleğini sever boş vakti bulunmayan adam. Ders harici okulun bahçesinde çalışır, dallar dikmiş, sebze yetiştirmiş, boş yere vaktini öldürdüğü hiç yoktu. Gençler, yaşlılar gecelli gündüzlü onun yanında ders alıyor okuyup yazma bilmeyen kimseyi bırakmamış o köyde. Gerçi ilk günleri biraz zor geçmiş ama, sonradan okula alışan köylüleri okuldan çıkarmak mümkün olmamış. Her yönden aydınlatılan köylüler kağıt oyunlarına düşkün oldukları halde ondan da vazgeçmiş gibiydiler. Boş vakitlerini okumaya vermişler, çalışkan öğretmen sayesinde köyün de rengi değişivermiş.

Hüseyin Yolaçan'la kısa zamanda samimi oluverdik. Merak çekici olan soyadını nereden bulduğunu sorduğumda: Bulgaristan'da öğretmen okulunu bitirmiş, Deliorman taraflarında öğretmenlik yaptığı bir Türk köyünde aşırı milliyetçiliğini sezen Bulgarlar, Kendisini yokedeceğini anlayınca ailesinin tümünü orada bırakarak, anayurda ilk gelen olduğu için de yolaçan soyadını aldığını söylemişti.

Çalışkanlığı sayesinde köylülerde el üstünde tutuyorlardı onu. Oradan değiştirilmemesi için Yalnayak'lılar toplanarak ilçeye başvurmuşlardı. Kırın yüzünde bulunan çıplak köyün rengini elbirliği ile değiştirmişlerdi.

ŞEYTANİ BULUŞ

Sındıran Köyünden buçak müdürüyle Çeltik Köyünde olan bir bahçe ihtilafını yerinde görmek üzere beraber gidiyorduk. Ekinlerde başaklarını yeni göstermeye başlamıştı, yolumuzun üzerinde bulunan bir ekin tarlasına bir sürü koyun bırakılmış kıyasıya yidiriliyordu. Çobanda koyunlardan biraz ileride ayakta duruyor, avcılardan korkan toylar gibi etrafını gözetliyordu. Biz aniden gelince yanına bir telaştır aldı, hemen kibleye dönerek namaz kılmaya başladı. Müdür tecrübeli bir idareciydi. İş anlamakta gecikmedi, şeytani bir buluş diyerek mırıldandı. Arabacıya çobanın yanına sür diye emir verdi. Koşulu hayvanlarda başakları kopara-kopara çobanın yanına varabildi. Çoban durmadan namaz kılmakta bir türlü selam verdiği yoktu. Nihayet iki tarafına bakarak selam verdi. Ayağa kalktı. Ama o zaman namaz vakti de değildi.

Ekinleri neden yedirdiğini sorunca: Efendim namaz kıliyordum, sürüde ekinlerin içine girmiş birazda otlamışlar, yoksa kastım yoktu deyince; müdür:

-Kıldığın namaz hangi vakte aittir, sabah desek değil, öğle henüz olmadı, öyleyse ne namazdır diye tekrar sorunca: -çoban biraz duraksayarak, aralıktır diyebildi. Aksilik buya o, civarda su, bulmakta mümkün değildi, ki abdesti nerede alabilirdi?

Hele yanına biraz yaklaş diye ayaklarına baktığında haftalardan beri çobanın ayaklarından çarıklarının çıkmadığı anlaşıldı. Vakit namazı kılmayan adam, şeytani bir buluşla aklınca bizi kandırmak için ibadeti alet etmişti ama buçak müdürünü kandıramadı.

Çobanın elindeki değneğini elinden aldı, koyunları ekinlerin içinden çıkarıncaya kadar kovalamıştı. Çoban önde, müdür ardında tarlanın içinden çıkınca kovalamış yetiştğinde kalçaları üstüne hakettiği değnekle hayli vurmuştu.

TAPUSUZ TOPRAK NİKAHSIZ KADIN

İhtilaflı olan yeri müdür mahallinde gördü. Giderken köyün yaşlılarından birkaç kişide bilir kişi olarak toplamıştı. Her birine ayrı-ayrı yerin kime ait olduğu soruldu, köylü iki taraf olmuş her biri kendi tuttuğu tarafın hesabına konuşuyordu. İşin içinden çıkmak biraz da zordu. Yaşlı bir köylü de elinde bir değnek tek elinle sakalını sıvazlıyordu. Hiçte laf ettiği yoktu. Müdürün gözünden kaçmamış olacaktı..İhtiyarı yanına çağırılmış sen ne dersin baba bu işe. Kime aittir burası değince: Gülümseyerek hiç birisinin değildir. Kim fazla şirretlik yaparsa köydeki yerler onun olur. Benim bildiğim, köyün ortak yeridir, burası, buraya sahip çıkmak isteyenler ikisi de dışı kişiler oldukları için birbirlerinden kısıknarak sizi buraya kadar getirmişler. Aslına bakarsanız benim dediğim gibidir.

Bizde tapusuz tarla, nikahsız kadın mı ararsın, diye kahrederek elini boşlukta sallamıştı. Gerçekten en doğrusunu o söylemişti. Bu gerçek ifade karşısında ihtilaflı yeri hiç birisine de vermeyip köyün ortak yeri olarak köye bırakmıştı.

Köylülerin ihtilafları da bu yüzden oluyordu. Doğru dürüst ellerinde tapuları yok, üç-beş çocuk sahibi anne ve babaların üzerlerinde kayıtları bulunmuyor, bunların acıları da hayli ızdırap vericiydi. Gerek okul çağında ve gerekse evlenmeleri sırasında asıl ızdırapı çekiyorlardı. İhtiyarda bunların acısını çekenlerden birisi olduğu muhakkaktı. Tapusuz tarla ile nikahsız karıdan başka bol bir şeyin olmadığını söylemekten kendini alamamıştı. Bu da bir gerçektir.

Bir çok hadiseler bu yüzden oluyor, yaralamalar, öldürmeler, meydana gelen ekinlerin, otlatılması, harman yerine dökülen sapların yakılması, muhtarların çoğu zaman bitaraf hareket etmeyişleri, haklı olanı haksız, haksızı haklı çıkarmak, büyük

hadiseleri meydana getiriyor, ya bir cinayet veyahutta buna benzer akla gelmedik nice intikam alma olayları hep bunlardan oluyordu.

GAZ BIRAKMA

İdarecilerin asayiş işlerinde en çetin tarafı ufak yerlerde jandarmayla uğraşmak. İdare amirleri halktan çok bunlarla uğraşıyorlar.

Muvazzaf jandarma onbaşısının bu caklarda karakolun asayiş amiri olmaları dertlerin en büyüğü. Bunlara bucak müdürleri bir türlü söz dinletemezdi. Onlara sorarsan müdürde kim oluyordu. O, idare amiri ise bende asayiş amiriyim istersem ona bir araba sopa atabilirim deyenleri eksik değildi. O, meslekten zaten birşey beklediği yoktu, tezkere gününün dolmasını bekleyen kişi fırsat bulursa ne koparırsam karım o, olacak diyordu. Bunun haricinde uzatmalı ve gedikliler memur sınıfında oldukları için hiçte öyle düşünmüyorlardı. Gerek amirlerine gerekse halka karşı iyi davranıyorlardı. Bekledikleri bir sicilleri vardı.

Müdürün odasındabir gün oturuyorduk. Güzelce kale Köyünden zarar gören bir şahıs müdüre şikayete gelmişti. Kendisini dinledi, onbaşığı çağırtdı. Ama onbaşı aldrış etmedi, biraz daha bekledi, yine gelen gide yok. Nihayet kendisi kalkıp onbaşının yanına gitti. Onbaşı ranzanın üzerine uzanmış, yattığı yerden ne var ne istiyorsunuz diye müdüre çıkıştı. Olayı müdür yine anlatmıştı. Geberirlerse gebersinler, bana ne?..İşin mi yok, kov gitsinler deyince, müdür iyiden iyiye bozuldu. Ama ne yapabilirdi? Hiç bir şey! Biz ayakta onbaşı yatak üzerinde yatıyor, toz içinde merkebin dönüşü gibi diğer tarafına bir döndü, sesli öyle bir gaz bıraktı ki içeride daha fazla kalmamıza imkan kalmamıştı. Kırılan asit şişesinin kokusu onun yanında hiçti. Burnumuzun direği kırılacak gibi içine çarptı. Onu naletleyerek yanından biz çıkarken arkamızdan kakhaha ile gülüyordu.

Üzülmediğimi müdüre söyledim, bu tip insanlarla nasıl vazife göreceğini müdüre sordum: acı-acı dert yandı, bundan evvel de bir başkası vardı iş yapmadığı için onu değiştirmesini komutanından istemiştim, kasten yapıyorlar demişti.

İkinci birinin değiştirilmesini istesem komutan sana adam beğendiremeyeceğiz onlar işlerinin ne olduğunu bilir, diyerek onları yine haklı çıkarıyordu. Bu kadar yüz verilen onbaşılar ondan sonra haliyle iş görmez. O, mıntıkada onbaşılık yapanlar belki bu, hale üzüleceklerdir. Acaba bu, bombacı onbaşı kimdi diyeceklerdir. Aydınlatalım da kimse bir birine sorular sormasın. Manısalı Mehmet onbaşidan başkası değil di bu kişi...

Bucak müdürü hukuk mezunuydu. Oraya staja gelmişti. Otuzunun üstünde olan müdür şuradan bir kurtulsam, şu yaşıma geldim böyle rezile hiç rastlamadım, şikayet etsem kim dinler, nasıl olsa bir iki ay günüm kaldı, def olur giderim buradam. İş güçten geçtik bunlarla uğraşmaktan, ne ideallerle köye geldim ama tek taraflı uğraşmak boşuna, gözünle gördün şu adamın terbiyesizliğini, diye söylendi durdu.

Zavallı köylüde eli boş köyüne döndü, güzelce atlatılmıştı, iş görmeyen idealist genç bucak müdürünün üzüntüsü sonsuzdu. Şikayetçi bulunan ve eli boş dönen köylünün devlet idaresine karşı güveni sarsılmış, kendi hakkını artık bileği kuvvetiyle almaya çalışacaktı, ya ölecek veyahutta öldürecekti. Başka çare kalmamıştı.

ÇAMAŞIR BEZİNDEN EMZİK

Köylerde garip şeylerle karşılaşmamak imkansızdı. Bir gün Sındıran köyünde öğle üzeri gezinmek aklımdan geçti. Mevsimin yaz olması işime yaramıştı. Vakit öğle üzeriydi kırdan otlaktan koyunlar da yeni gelmiş, herkes daha doğrusu her ev kadını koyunlarının sütünü alıyordu, tozun hesabı da yoktu. Bir kadıncağız koyunları bir yere kıstırmış, yakaladığı koyunu sağlıyordu.

Avlunun içinde o, koyunlarını sağa dursun kucağında olan çocuğunu da bir tarafa bırakmış, henüz oturmaya başlamış küçücük yavrusunu da koyunların sağıldığı yere bırakmış herhalde evinde çocuğa bakacak kimsesi yoktu. Ağzı yüzü belirsiz, atılmış sünepe kedi yavrusu gibi bir çocuk. Ağzına kirli bir çaput sokulmuş emip duruyor. Çaputun renginin ne olduğuda belirsizdi. Merak bu ya alıp bakmak istedim ve ağzından çekip çıkardım. Ama çocuk fiyak-fiyak bağırılmaya başladı. Meğerse içine şeker konmuş, çocuk onu emiyormuş.

Annesine temiz bir şey olsa daha iyi olmaz mı diye sordum omuzlarını silktili. NIZANIM (bilmiyorum) diyebildi. Ben aşiret dilini bilmemekle beraber ne dediğini anlamıştım. Kendisiyle bir şey konuşmama imkan da yoktu, ne o beni anlar ne de ben onu. bu acı gerçek karşısında ne yapabilir dim? Kusurlu o, anamı asla... bilgisizliğin kucağına kendilerini terketmiş insanlarla karşı karşıyaydım. Acı-acı içini çekmekten başka elinden ne gelebilirdi?

Ağlayan yavrusunun ağzına içi şeker dolu paçavrayı benim elimden alıp yine soktu, tavrı hareketide sen ne karışıyorsun diyen insanlarınkinden farksızdır. Hemen çocuğun ağzına aynı bezi sokuşturdu. O da sesini kesiverdi. Bu köyde ilk okulda yok değildi. Ama: öğretmeni hakkıyla ilgi gösterdiği yoktu. Fırsat buldukça kasabaya kaçıyor, çocuklar kendi halinde geziyorlardı. İsteyen okula gelir istemeyen'in hiçte uğradığı yoktu.

Bumsuz Köyü öğretmeni Celal ve Yalnayak Köyü öğretmeni Hüseyin Yolaçan nerede? Onlarda istedikleri gibi gezebilirlerdi. Ama memlekete hizmet bunların zevki başka şeydi. Kendilerini zorlayan harici bir tesir de yoktu. Yalnız ve yalnız içgüdüleri mani oluyordu gezmelerine.

Bu, köyde hayli kalabalık bir nüfus topluluğu vardı. İstense belediye teşkilatı bile kurulacak çoğunluk sağlanabilirdi.

İnsanları da çalışkan, zekiydi. Uyuşuk hiç kimse yoktu. Rivayetlere göre Yunanlılar onlara geldikleri zaman su dahi içirmişler, onlar da karargahlarını başka yerlere nakletmek mecburiyetinde kalmışlar. Böyle bir vatanperverler diyarı burası. Tek kusurları kendilerini ileriye yöneltecek başları eksikti. Kadınlarından Türkçe bilen çok azdı. Köyün ileri gelenleri de kendi çıkarlarından başka düşündükleri yoktu.

ÇALIŞAN ANA

Köyleri devamlı tur sırasında Karasüleymanlı Köyüne de bir gün yolumuz düştü. Konuk severlikleri de diğer köylerden farksızdı. Konuk kaldığım ev sahibesi o, gece bir çocuk dünyaya getirdiklerini öğrendik. Vakitte hayli ilerlemişti. Biraz uyku almak istedim. Kalın yün yatağın içine sele serpe uzandım. Yataklarda çok temizdi. Kahrolası pirelerin taarruzuna uğradım. Üç beş değilki hangisiyle baş edebileyim bunların. Yattığım evin altı ahır üstüde evdi. Sabahı zor ettim. O gece hiç rahata komadılar, pireler. Güneş doğmadan çok evvel kendimi dışarı attım. Ev sahibesi inek sağıyordu. Gece doğuran kadın sabahın erken saatında nasıl olurda inek sağabilirdi. Buna bir türlü aklım yatmamıştı. Doğumuyla çalışma saati arasında henüz 4-5 saat geçmişti. Bizim bildiğimiz en azından iki gün yatmalıydı doğuran kadın. Nihayet ev sahibesi yanıma geldi çok neşeliydi, nüfusuna bir ilave etmişti o gece.

Dayanamayarak akşam yengenin akşam doğduğunu söylemişsiniz. O ise inek sağıyordu yoksa bana bir muziplik filan mı yaptınız diye sual açtım kendisine. Asla öyle şey olur mu? bizim kadın 4 çocuk doğurdu, şimdiye kadar da yalnız çocuk doğarken yatar, hepsi de bu kadar hatta bir çocuğumuzu tarlada ekin işlerken doğurdu, çocuğu sardık birazsonra tırpanı salladı. O öyle bir einstir, diye güldü. Sırrımı sormaya vakit bırakmadan ilave etti ; gerçi siz sağlık memurusunuz ama bunları bilmezsiniz.

Onun sırtı vardır. Çocuğu biz aldıkını kadınlar bellerine sağlamca kuşağı sıkırlar. Karın boşluğu sımsıkı bağlandı artık hiç bir şey olmaz. Değil inek sağmak tırpanı salladılarını ekinin dumanını çıkarırlar alimallah demişti. Sizin şehir kadınları günlerce yatıp kalırlar, biz işte böyleyiz. Ben kendisine yatmasını söylesem mazallah kıyametleri koparır, eteğinde bulunan meyvaları döker gibi döküp geçerler işinin başına demişlerdi.

Doğumuna şahit olduğum Türk anasının sağlam yapısını bir türlü unutamadım. Oradan geçtiğim zaman bir çok defalar aynı şekilde beli sımsıkı sarılı gördüm sonrada. Yapıları kuvvetli her şeyleri yerinde tek eksikleri bilgiydi. Eskiden ne duydular ve ne gördülerse onunla yetiniyorlardı. Günümüzün medeni icaplarından habersiz, ileri hamlelerden hiç bir şey duymamışlardı. Okulları da yoktu ama okuyup yazmayan gençleri pek azdı. Din derslerini kendi köylerinde yaşlıları gençlere öğretmişti. Bunlardan başka uzun uzadıya bir şeyler bilmiyorlardı.

İMAM

Çaldağın eteğinde Çalış Köyüne gitmiştim. Geceyi de orada geçirdim. Kaldığım yer köy odasıydı. Haylıda büyük bir oda, köyün imamı da orada kalıyordu. Akşam yemeğinden sonra, muhtarla ikimiz kalmıştık, haylıda dertleşmiştik. İmamın durumunu hiç beğenmemiştim. Mütecessiz haliyle hemen yakalanma korkusu içinde bir hali vardı.

O, yatsı namazını okumaya çıkmıştı. Konuşmamız arasında hocanın nereli olduğunu sormuştum. O da hocayı benim kadar biliyordu. Yalnız adının Ahmet olduğunu bize söyledi o, da kendi ifadesidir. Nüfusu filan da görmemiş, şive itibarıyla Karadenizliydi. Hakiki ismini bilen yoktu. İki ay kadar evvel bu köye gelmiş, ne bavulu ne çamaşırı, ne başka eşyası bunların hiç birisi yoktu yanında, eşya olarak üzerinde giy-

diği elbiseleriydi. Bir hapishane kaçkının-
dan farksız...

Muhtarı ikaz ettim bu, adamın nereli olduğunu iyice anla sonra başın ağrmasın. Hem de nüfusunu da görmeyi ihmal etme demiştim. Yatsı ezanını okuyan hoca bizim konuşmalarımızı dinlemiş olmalı ki...bir daha geri dönmedi, yatma zamanımız da çoktan gelmişti. Biz haylı sabırsızlandık nerede kaldı hoca diye. Muhtar belki başka bir odaya gitmiştir, siz yatabilirsiniz diyerek yanımdan ayrıldı. Sabah olmuştu, hoca yine görünürlerde yoktu. Sağa sola haber salıp aramışsada bulunamadı. Meğerse o gece kaçmış olduğunu anladık.

Muhtar bu durumu jandarmaya haber verdiğinde; Hopa'da işlediği cinayetten aranan kişilerden olduğunu anlamıştı. Ama iş-işten çoktan geçmişti. Kim bilir Ahmet efendi hangi aşiret köyüne çoktan hoca bile durmuş olmalıydı. Asıl işin acı tarafı Çalış Köyü yıl ortasında hocasız kalmış, bu yetmemiş gibi muhtarda jandarma tarafından haylı sorgu sual karşısında bırakılmıştı. Sonra karşılaştığımız zaman olan bize oldu sen bu işi karıştırırsın diye haber verdim yoksa, oda geçinir gider bizde hocasız kalmazdık diye bana gücenir gibi olmuştu muhtar...

SİHİRBAZ

Sessiz sedasız görünenköylerde neler olmazki... Ne asılzadeler, ne çobanlar saklar bu köyler koynunda. Eski hanedanlardan bile kişilerle karşılaşmak mümkün Yüzel-liliklerden, Ahmet Paşanın oğlu Hamdi Dursun Bereket... bir ilkokul öğretmeni bu zat. Onunlada tanıştık, iyi bir insandı. Hoş sohbet etrafında bulunanları güdürmesini biliyordu. Ahırlıkuyu Köyü öğretmeni olan Bereket tüm bilgi hazinesiydi. Benim diyen din adamları onun yanında buyandan çok yavan kalıyorlardı. Ruh çağırma ilmini de iyi bilen hoca Ahırlıkuyu Köyünde vakit geçirmek için sanatını gösterecek olmuş, köyden bir kaç kişiyi bir masanın başına

toplayarak ellerini bastırmış masaya, asıl telaş bu, sırada başlamış. Masa ellerinin altında sallanmaya başlayınca almış bunları bir korku ve panik, yanından çıkan doğruca evlerine koşmuşlar ama sabahı zor etmişler. Sabahın erken saatlarında bir araya gelen ruh seansında bulunanlar soluğu kaymakamın kapısına çalmada bulmuşlar. Bu öğretmeni bizim köyden alın o, bir sihirbaz ve üfürükçüdür. Sihirbazın işi yok bizim köyde illa istemeyiz diye basmışlar şikayeti. Yapılan şikayet üzerine öğretmenin her şeyi, didik-didik edilmişti, üfürükçülük kitapları aranıyordu, yatak odasında ve kütüphanesinde. Garip halli insanın soyadı da garipti; Bereket... Nereden buldun bu bereket adını başka yokmuydu sanki demiştim kendisine.

Hayli güldü. Evet Bereket çünkü hanedana mensup benden başka Türkiye'de kimse yok. Bereketli olmasaydık tükenirdi kökümüz. Büyük aktör belki bunlar bir gün lazım olur diye yalnız beni bıraktı demişti kasti Atatürk'tü. Ona çok inanırdı. Kendisi bir kaç defa divanı harbede gitmiş olduğunu ağzıyla itiraf etmişti. Bir zamanlar kendisini aramadıkları yer kalmamış, orman çiftliğide henüz yapıldığı bir sırada, perişan bir hale düşen Hami Bereket Burada amele olarak çalışmaya başlamış, günün boyuna kazma ve kürek sallıyormuş. Fakat kimse ne olduğunu bildiği de yok. Okuyup yazan bulmak biraz zor, taşeron içlerinizde okuyup yazan varmı diye sorunca: eski yüzbaşı ben biraz bilirim diye ortaya çıkmış. İşçilerin puvantajının tutulmasını ondan isteyen taşeron'a peki demiş. Hami Dursun Bereket'in becerikli bir adam olduğunu, yazı ve uslubunun gayet iyi olduğunu gören taşeron bunun boş bir insan olmadığını anlamakta gecikmemiş, kendisini haylı sorgu sual yağmuruna tutmuş ağzından bir şeyler alamayınca ilk iş durumunun tahkiki için emniyete haber vermeyi ihmal etmemiş. Siyasi polislin yaptığı izleme neticesi durumu tüm çıplaklığıyla mey-

dana çıkınca casusluk ve Gaziye suikaste hazırlık diye idam talebiyle mahkemeye verilmiş, kendisinin iyi savunmasıyla işin içinden çıkmasını bilmiş, çünkü Gazi hazretleri onlar çiftlikte çalışırken bir çok defalar yanlarına geldiğini istemiş olsaymış kürekle bile en şeni cinayeti işleyebileceğini fakat böyle bir şeye katiiyen tenezzül etmeyeceğini, karşı karşıya konuştuklarını Mustafa Kemal Paşaya hatırlatılırsa kendi lehine şahadet edeceğini söyleyince, beraat ettiğini, öğretmenliğini de Gazi hazretlerinin emirleri gereğince almış olduğunu, söylerdi.

Zengini, fakiri, çobanı hatta berduşu (yersiz yurtsuz) barındıran köyler, nice sır küpleri yerler.

· Köylerde büyüye, üfürükçülüğe inmayan hep yok gibidir. Ama nasılsa masa üzerinde elleri titreyince onları birden ür-kütmüş, korku tesiri altında, Hami Dursun Bereket sihirbazdır diye nefes nefese onu yakalatmak için şikayete koşmuş olduklarını gülerек anlatmakla bitiremezdi.

· Köylerde en kolay geçinen sınıf köy hocalarıydı. Dişi ağrıyan, başı ağrıyan, kırık çıkık hariç, her şey hocanın muskasıyla halolurdu. Sıtmaaya yakalananların kollarına, boyunlarına, hatta bacaklarına bile yazılan muskalar bağlanırdı. Kollarına bağlanan iplikler bir çok düğümlü olurdu. Hasta titrerken yapılan düğümler daha da muteber sayılırdı. Bu iplikler daha çok kollara bağlanırdı.

· Bazı yerlerde nöbet ateşi içinde kıvranan hasta ateşin tesiriyle uykuya daldığı zaman ondan habersiz üzerine bir kova soğuk su dökerlerdi. Onun tesiri başka olduğunu anlatırlardı. Güya hastanın kendisinden geçmesiyle üzerine dökülen soğuk sudan sıtma korkar, hatta ödü patlamış, bir daha da gelmezmiş hastada ondan kurtulur gidermiş onun da izahı buydu.

· Hiç düşünülmezdi ki hasta, o anda deliye döner, korkutulan sıtma değil asıl korkan hastadır.

Doktorlara itibar edilmeyişinin günahı biraz da köy imamlarına aittir. Köylülerin akıl danıştığı kişilerin başında imamlar vardır. Onların bilgileri kıt, öğüt olarak verdikleri vaizler, yalnız günah ve sevap, bir de namaz kıldırmak. Hangi köyde ileri görüşlü bilgili hoca bulunduyorsa o, köyün çehresi değişmiş, kötülükler azalmış, yalan ve hileden uzaklaşmışlar, yaralama ve buna benzer hadiseler pek azdır. Bunda da köylüler kusurlu değil nereden bulsunlar kaliteli hocayı, kendi içlerinden yetişmeyince? Vakit ezanlarını okuyacak adam buldular mı öpüp başlarına koyuyorlardı.

CENAZEDEN KORKAN HOCA

Bir çok köylerin imamları eksikti bunların başında Canımana köyünün hali pek acıydı. Yakın köylere haber salmışlar, tanıdıklara rica etmişler illa bir imam bulmak istiyorlardı. Bu arada bana iş düşmüştü sevdiğim ahabplarım vardı o , köyde. Siz her yeri durmadan gezersiniz, bildiğiniz yerde bir hoca varsa bize salık verde getirelim, vakit ezanlarımız okunmadığı gibi cenazelerimiz olduğu vakit yıkayıcıyı civar köylerden getiriyoruz bu işlerden anlayan birini buluver demişlerdi. Gerçekten çok haklıydılar. Ben de bu ricayı görev kabul ederek, bir tanıdığı salık verdim.

Eli boş, sağa sola muska yazarak geçinen Osman Boyacıydı bu zat. Kendisiyle temasa geçen köylülere imamlığı kabul ettiğini, söylemiş, aradan hayli bir zaman geçmiş olduğu halde Canımana köyündeki işine başlamamış, iş yine bize düşmüştü. Kendi işlerimiz arasında bir de Canımana köyünün imamı mesele olmuştu. Gecikmeden Osman efendiyi bulduk, hayli mahçuptu neden gitmediğini sorduğumda; mazereti hazırды. Namaz kıldırmak, ezan okumak, vaiz etmek pek mühümsenmiyordu ama... İlla cenaze yıkamak... Bunuda erkeğe itiraf etmişti. Ölüden korkuyormuş, meğerse ondan vazgeçmiş imamlıktan. Vazgeçmiş değil kaçmış Canımana köyünden.

Köylüler hesabına bende ricada bulundum ama nafile trenden ürken manda misali bir defa korkmuş ölüden geri dönermi gayri... Osman hocaya benzer nice hocalar aranır köylerde, ama bulmak güç onlarda. Bilgi veremediğimiz köylülerden pek çok şey istemeye hakkımızda olmasa gerek. Hükümet el uzatmaz içlerinde bulunan zenginler gözlerinin açılmasını istemezlerse elbette cenazelerini yıkayacak hoca bulamayıp, heba olup gidecekler.

BU OCAK TÜTECEK

Ağa halanın köyündeyim. Bende kendisine ağa hala demiştim. Bu, köy okadar büyük sayılmazdı. Fakir kişide bulmak mümkün değildi. Oranın hakimi Ağa halaydı, kim kimi ezebilirdi buna imkan yoktu. Haksız olanlar korkar köyünde yaşayamazdı. Köyün ağalarından sayılan Hıdır Bey Ağa halanın yeğeniydi. Onun da civarda hatırı sayılırdı. Ama halanın yanında çok geri plandaydı. Sayısız para sahibi insandı ama faiz onların yapacakları iş değil, yaptıkları yardımları insani duygularla yaparlardı. Gençliğine rağmen, şımarıklığını gören yoktu. Zatende yapamazdı çünkü Ağa hala buna fırsat verecek insan değil.

Hıdır bey ağabeyisinin oğluydu. Kendisini büyüten halası olduğu için yapılacak küçük bir hatası en büyük namkörlük olurdu.

Hayli köklü bir ailenin kızı olan hala milli mücadele yıllarında genç ve güzel bir kız. Civar köylerden nice ağaların oğullarından dünürler gelmiş onunla evlenmek istemişler ama nafile onun yapılacak bir çok işleri vardı. Baba yok, diğer oğlan kardeşler vatan vazifesinde, evde iş görecekim kimse yok. Erkek olarak tek Hıdır var koskoca mülkte, küçük yeğenin işlere gücü yetmez. O da evlenip o, mülkten çıkarsa baba ocağını kim tütürecek, bunların hepsini hesap eden hala gelen taliplerini yüz geri edip reddediyor. Yiğeni ne zaman büyütüp işine gitmeye başlarsa ondan

sonra evlenme işini düşünceğini söyleyip tüm umudunu yeğeni Hıdır'a bağlıyor.

Askere gidenler bir daha geri dönüyor. Halada böylece bunların yerini tutuyor. Evlerinde konuk olarak bir gece kalmıştım. Tarlaya gidecek işçi, sürüleri yaymaya gidecek çoban ondan direktif alıyordu sabahları. Gerçi yeğenide artık çoluk çocuk sahibiydi ama kendisini yetiştirmiş olan halasının bir dediğini iki ettirmezdi. Onun yanında kumandanın yanında duran er gibi tavrı vardı.

Konuk olduğum zaman bazı köylülerde yanımıza gelmişlerdi. Hala bunların hepsinden otoriter. Deri postların üzerinde oturduğunda bile ağalığı her haliyle belliydi. Memurbey evladım demesi yalnız ağalık değil ayrıca anne şefkatiydi. Kokar köyünün en büyük ablası olduğu için büyük küçük herkes hala diye hürmette kusur etmezlerdi.

Emirdağından bir kaç hane gelip bu köye yerleşmişler. Orada icarla tarla tutmuş, çiftçilik ediyorlardı. Onlar dahi hiç yabancılık çekmezlerdi orada, diğer köylüler hiç bir şey deyemezlerdi onlara, güvenleri halaydı, bizlere kimse bir şey diyemez çünkü burada hala var kim haksızlık eder bize demişlerdi.

İsmi bile öğrenemedim, bildiğim ve öğrene bildiğim ağa halaydı. Ben de hemcik bu adı sevdim kendisine hala diye hitap etmişim. Baba ocağını tütürmek her babayığidin karı değil, her şeylerini yitiren nice erkekler görmüştüm. Bir gün gelmiş elin kapısına ırgat durmuşlar. Ama Ağa hala öyle mi?.. Bunca zengin kapılardan evlenme teklifi alan hala erkekçe vazifem bitmedi kardeşlerimin geride bıraktığı öküzleri yüz üstü bırakmam, diye vazifesini yaptığına kani huzur içinde yaşayan insanlara has grurla yaşıyordu.

Nice atsız kahramanlar dolu şu, Anadolunda, kaç defa burayı görmeyi arzuladım ama bir türlüde yolum düşmedi o tarafa. Kuş uçmaz kervan geçmez yerlerdi oraları.

O, civara kurulmuş bulunan köylerin de atları biraz garipti. Konakgörmekçipir, Konakgörmekçisagir... Adı üstünde köyler bunlar hakikaten ne gelen var ne de uğrayan kır çöllerin yüzünde onlara. Yalnız benim gibi ay başında daireye rapor verecek memurlar uğrar, mecburen. Ayrıca özel idare ve maliye tahsildarları da para koparmak için ziyaret ederlerdi. Gelen giden az olmakla onlar hayatlarından memnun görünüyorlardı. Rahatsızlık bizlerden geliyordu. Sağlık memurları yapılması lazım gelen şeyleri tembih eder olacak veya olmayacak şeyleri sayıp dökerdi. O, kadar mühümsenmezdi. Parayla değil ya boş laf dinlemek, isteyen yapar istemeyen yapmaz, karşılığı cezada yok. Ama tahsildar öyle mi?...

Sayım paralarını veremeyenlerin çobanlarıyla malları sürülüp götürülüyordu. Onların tabirleriyle sivri sineklerden daha çok tahripkardı tahsildarlar. Sinekler odalara girince biraz tezek tütürmek kafi idi. Ama tahsildarı ürkütecek bir şey bulunmazdı. Yalnız ve yalnız verecekleri paralar onları susturabilirdi. Alay olsun diye bazı eksik olmasınlar bizim hatırımızı sayıp gelirler, biz şehre gittiğimiz vakit yanımıza uğrayıpta bir kere olsun hatırımızı sormazlar diyerek sitemden de geri kalmazlardı.

Köylerin yüzde doksanı hiç de sıhhi değildi. Bunların da bazı sebepleri ortada. Büyükçe köylerde yaşayan bazı sivri akıllı geçinenler, bir kaç kişi birleşip yayla evi diye kurdukları yerleri sonradan köye çevirmişler, kendi çocuklarıyla sekiz on hane kadar olunca yolunu bulup birde mühür kazıtıp, yaylayı kolayca köy yapmışlar. Buraya ne öğretmen göndermek mümkün nede bundan başka basit bir köy bekçisi bile bulundurmaya adet edinmemişler. Bekçi tutulsa dahi ileri gelen ağanın hizmetinden başka hiç bir işe yaradığı yoktu. Hiç yoktan meydana gelen küçücük köylerin kalkınmasına da imkan yoktu. Bir çok mera ihtilafları, benzeri akla gelmedik en çirkin

hadiseler, çıkarken bazı idarecilerin de işine geliyordu onların ihtilafları.

İSKANCILAR

Üzücü ama gerçek bir olaya parmak basmamakta haksızlık olur. Sındıran Köyünden ayrılan Sığırcık yaylası diğer adı ile Çiftlik, bir gün köyün ağalarından birisinin telaşı hayli merak çekiciydi. Benden de pek saklamazlardı gizliliklerini, öğrenmekte güçlük çekmedim, zaten sağlık memurlarını pek adam yerine saydıkları yoktu belki ondan açılmış olmalıydı. Çaba ve telaşı hayli hayli düşündürücüydü. O, gün Ankara'dan beklenmedik, sessizce bir taksi ile misafir gelmişti Sığırcık Çiftliğine.

Gelen bu kişiler oranın pek yabancı sayılmaz olmuşlar sık-sık uğradıkları anlaşıyordu. Kuş uçmaz kervan geçmez yere iyiden iyiye ayakları alışmış artık. Çiftlikte güzel bir yer olmaya güzel, elden kaçırılacak yer de değildi. 30-40 nüfusun üstünde de değildi orası. Asıl korktukları da buranın doğru dürüst tapularının bulunmayışı, iskancıları şımartmış, sahiplerini de hayli üzümüştü. Sağlam kapıyı bulan iskancıların arayıp bulamadıkları fırsat ellerine geçmişti. Bikere cepleri hafifledikçe buranın yolunu tutar olmuşlar. Her gelişlerinde başka başka bahaneler, Bakanlık bizi sıkıştırıyor ama yine de bizim elimizdedir bu iş siz bilirsiniz? diyerek açık kapı da bırakıyorlardı. Çiftliklerin sahipleri aramızdan elimizden çıkmasın diye elinde avucun da ne kadar para varsa, onları kolayca başka ceplere aktarmış, bir gün çok sıkıntı içinde kıvranıyordu. Para da bulamamış, az çok biraz paracık devşirebilmiş ama bir türlü onların göynü olduğu yoktu. Pazarlık mal alıp satımından daha da mühimdi. Hiç bir şeyden korkusuzca açığa soyuluyorlar, onlar da nalet olsun kabilinden diyerek her dafaki gelişlerinde çiftlik sahiplerine satıldığı kaçınılmaz bir olaydı.

Kurulan çete çok iyi çalışıyordu. Haymanada bulunan hiç bir şeyden habersiz evi yeri hiç bir şeyi olmayan saf göçmenler alet edildiklerinin farkında bile değildi. Bunların ileri gelenlerini orada bulunan memur insafsızca alet adiyordu. Sizin için en iyi yer Sındıran Çiftliğidir. Hemen bir pulsuz dilekçe getirin ben Ankara'ya yazayım hem de sekiz on kişi birleşin Sığırcık Çiftliğine bakın kaç hane barınabilir orada der. Kimi arabayla, kimi yaya yola düşen göçmenler doğruca Sındıran Çiftliğine giderlerdi. Onları gören asıl sahipleri düşerler telaşa ya Haymanaya veyahutta doğruca Ankara'ya baş vururlar. Avlar bu defa ayaklarına kendileri gelmiş, bıyık altından gülererek siz bize bırakın bu, kısmı demeleri kafi geliyordu. Muhacırları oyalama, ötekileri yolma iki üç sene sürüp gitti.

Çeteler hayli tüglendi, göçmenler ezildi de ezildi. Çiftlik sahipleri iki üç yıllık kazançlarını böylece heba etmişlerdi. Hem de nasıl geceli gündüzlü huzursuzluk içinde.

Bir gün çiftlikte Halit ağada konuktum, vakitte hayli ilerlemişti, bir tahsildar yanında bir de jandarma ile çıka geldi. Sabahleyin sakın malları kıra götürmeyin, yarın satışa götüreceğiz demezler mi? Parayla oynayan ağların sayımlarını ödeyecek paraları bile kalmamıştı. Ya göçmenlerin iki üç seneleri heba olmuş, ne millete ne de kendilerine faydeleri olmamıştı. Ustalıkla yapılan resmi çetecilikten ne Sığırcık Çiftliği sahipleri ne de göçmenler haberdar değildi. Bu acı gerçek karşısında irkilmek elde değildi.

Halit Ağa parasızlıktan mallarının satışa çıkarılmasına mı yansın yoksa sayılı itibarının kırıldığına mı yansın, şaşkınlık içinde çırpınırken, içini dökmekten çekinmeyerek, iki üç yılda üç defa çiftliği becerikli iskancılardan satın aldığını bağırarak haykırıyordu. Kapısında bir çok çoban ve işçisi bulunan adam kendisi el kapısına düşecek duruma getirilmişti. Asıl acı tarafı kimse-

den parada istemeye yüzü kalmadığını başkasının kapısında da ırgat kalsa kimse iş vermeyeceğini de sözlerine eklemişti.

Köylülerin bazı garip espirileride vardı. Hükümet mücadele sayesinde bizleri sivri sinek derdinden bir derece olsun kurtardı, ama resmi soyguncuların elinden bir türlü kurtaramadı. Kendi arzumuzla biz buraya 15-20 hane göçmen yerleştirilmesini istedik. Nedense buna bir türlü yanaşmadılar, sizin yerleriniz Sındıran köyündedir, oraya gideceksiniz burayı olduğu gibi boşaltacaksınız diye direkte adamlar, mecburduk onların dediğine boyun eğmeye, şimdide sıkıntıların içinde bocalayıp duruyoruz, yoksa bu kadar pahalıya mal olacağını bilmiş olsaydım, verdiğim paralarla iki çiftlik alabilirdim. Ama oldu bir kere, tteper kaldık eş ve dost içinde diye sızlanmıştı.

EVLENME VE ÖTESİ

Bazı köylerde kavgaların sonu ne gelir ne de tükenir. Müzminleşmiştir adeta. Evlenmelerin tesiri büyüktür bu işte; husumetler, kinler kendiliğinden körüklenip gider. Bunun psikolojik tesirleri küçümsenmemelidir. Öyle köyler vardır ki akraba olmaya kız bile vermezler. Bir çok köyümüzün durumu böyledir. Amcalar, dayılar, halalar, hatta iki kardeş çocuklarını bir biriyle karı koca ederler.

Bilhassa zengin ailelerde bu kısım daha çok görülen olaylardır. Ailemizin içine yabancı girme korkusu, servetlerini başkası almaması içindir. Akrabalar arasında zincirleme evlenmeler, doğacak çocuklar üzerinde de menfi tesirleri az değildir.

Yıllarca aynı çatı altında büyüyen, sonunda karı koca olmaları, çocukluktan kurtulup bir yatağa girmeleri ilk günlerde aralarında geçimsizlik başladığı görülen vakalardandır. Aynı evde bir biriyle doğuşe-döğüşe büyüdüklerinden, bir anda evliliklerini unutmuş, küçük yaşlarını yaşar gibi, birbirlerini hırpalamaktan çekinmezler. Onun neticesi çoğu zaman ayrılmaları

görülen şeylerdendir. Her ikisinde akraba çocuklarıdır bunlar.

Mahkemeye baş vurulsa kim-kimden şikayetçi olacak. Ağzının üstü bıyık altı sakal. Kan ayrımları zaten yok. Bunlar çok görülen şeylerdi. Aslında tek çatı altında kişilerdir bunlar. Bu, yüzden bir çoklarından doğan çocuklar kör, topal, akla gelmedik hastalıklarla doğarlar.

Bunun daha fecisi kabarik nüfuslu köylerde iki akraba zümresinin türemesi, çözülmeyen kör düğüm. Ufak bir bağ ihtilafı iki gencin veya iki çocuğun döğüştü, hatta iki ayrı akrabanın köpeklerinin birbiri ile boğuşmaları bir köyü bir birine katmaya kafi geliyordu. Bunların haricinde çekeme-mezlik daha da vahim hadiselerin doğmasına sebep oluyor, bu kısım en enteresan tarafı. Biz, siz davasından başka bir şey değil...

Küçük yaşlardaki çocukların bellerine yerleştirilen tabancalar, karşı tarafa meydan okumalar, bikere başladımı? sonu malum artık. O, köyde sıkı yönetim kendiliğinden başlar. Bir birlerinden korktuklarından sular karardı mı her iki taraf dışarı çıkamaz olur. Yirmi yaşından aşağı çocuklara azmettirmek suretiyle cinayet işlettikleri en göze çarpan kısım dır.

Birisi ebediyen aralarından ayrılmış toprağa girmiş, diğeri genç yaşında hürriyetinden edilmiş. Tabiatın verdiği güzelim güneşi parmaklıklar arasında başını yukarı kaldırdığı zaman görür. O da böylece heba olup gider. İşler güçler terk edilmiş, avukat ve mahkeme kapılarını aşındırırlar artık.

Her iki tarafın şahitleri sürü ile gelir gider, ama yalnız işlerine geldiği gibi konuşurlar mahkemelerde. Adalet mekanizması çıksın işin içinden. Asıl korkunç tarafı : Adam yaşı küçüktür üç- beş yıl yatar bende bakarım orada ona nasıl olsa bir af çıkar oda kurtulur gider, çıktıktan sonra da kimse ona yan bakamazya kılına dokunana meydan okur diye genç dimağlara bilmeyerek kötülük tohumlarını ekenler eksik değildi.

Buna benzer olaylardan sonra kurtulanlar çoğu zaman köylerini terketmişlerdir. Köyünde kalsa ya ölecek yahut tekrar bir başkasını öldürüp yine zindana girecek ve hürriyetini kaybedecek elini kolunu sallaya sallaya gezmesine imkan kalmamıştır artık. Öldürülenin ya kardeşi veyahutta en yakını beline astığı silahıyla onu durmadan izler eline serbest bir yerde geçtimi ne olursa olacaktır ve kan davası başlamıştır bile...

Yeterki eline fırsat geçsin. Burada yapturan yine cehaletleridir. Gelde anlat bu insanlara bunu.

Bazı Türk kollarının adetlerine göre yedi göbek ayrılmadan evlenmeler sureti katiyede yapılmaz, bazı yerlerde buna hiç ehemmiyet vermezler din nasıl olsa buna cevaz vermiştir ne diye akrabalar bir biriyle evlenmesinler der. Akraba ile evlenmeyen köylerde yaralama ve ölümler gibi vakalar biraz daha az bulunur. Ama bunlar azınlıkta kalırlar.

Akraba ile evlenmelerin men'i kanun yoluyla olmayacağına göre; ilgili Bakanlıklar bastıracakları broşürler ve din adamlarının vaizleriyle geç de olsa bir işin önüne geçebilirler. Ama nerede bu işlerle uğraşacak teşkilat bizde?

Yıllar yılı sürüp giden köy kavgaları ve kan davaları, kanunlar yoluyla cezadan evvel yetiştireceğimiz nesillere bu terbiyeyi verebilsek. İstikbalde milletce kötü adet halini alan dertten elbette kurtuluruz.

Olan bu tedirginlikler tek taraflı değildir. Her iki taraf için şartlar aynıdır. Yaz günleri gençler, koşum hayvanlarını kendileri yayar. Kırlarda kepenek içinde yatarlar. Düşmanı olanlar varsa geceleri kırda gözlerine uyku girmez, eli silahının tetiğinde sınır muhafızları gibi sabahlar. Ufak bir sezintiyle karşılaşırsa hiç kim olduğunu bile sormadan silahını ateşler, ki ağır bir ezinti içindedir gece boyunca.

Kan davası ve husumetli olmayan köylüler için böyle değildir. Onlar yalnız vahşi hayvanlar için silah bulundururlar. İlk-

baharın otlaklarında yatıp kalkanların keyfine değme...Sular karardımı, hangi sürüde tavlı kuzu bulunur, çobanı nasıl olsada uyutsak bir kuzu gömmesi yapsak diye onu düşünürler. Çoban köpeklerinden pek korktukları yoktur zaten köpekler ısırılmazmış onları, onların enteresan usulleride var.

Kuzu çalmağa giden genç anadan doğma soyunup çırıl çiplak sürünün içine girer. Çoban köpekleri ne kadar yavuz olursa olsun sürünün içinde çırılçiplak gezen adama katiyyen ses çıkarmazlarmış. Hatta hiç te ilgilenmezlermiş hayvanlar. Çoban uyumaz da ayakta ise gözüne kestirdiği kuzuyu yakalar, otla hayvanı oracığa ayaklarını bağlar, kendisinde biraz ileriye uzanmış otların içine, sürü biraz uzaklaşınca hayvan oracıkta kalır ondan sonrada alıp giderlermiş. Avcı avını avlamıştır artık. Sırtladığı gibi tavlı kuzuyu arkadaşlarının yanına kolayca götürür.

Pişirme işide hayli enteresan, daha evelden kazdıkları bir kuyunun içinde yakıtıkları tezek ateşlerini çıkarıp, bol suda yıkanan etler tekrar derinin içine konup, kızgın çukurun içine konur üzerinde tekrar bir tezek ateşi yakılır bir birbuçuk saatte fevkalade pişen kuzu çıkarıldımı yimeye sıra gelmiştir. Derinin içinde et gayet lezzetli derinin yalnız üzerindeki yünler kavrulmuş. Ama derinin içinde buram buram kokan kuzu gömmesi denen yemekde hazırlanmıştır. Yemesine de doyumazmış hani bu yemeğin.

Bu işleri yapanlar anlatmakla bitiremezlerdir bunun tadını köy odalarında. Ama keçi yavrularından şikayet ederlerdi. Bir keçi yavrusu yakalayacak olsalar, bağra bağra kıyamet koparırmış o, hayvanlar. O, bakımdan kuzuları avlamayı tercih ederlerdi. Keçiler nalet yaygaracı hırçın olurlarmış. Onu yakalar yakalamaz olduğu yerde boynuna bıçağı dayayıp gık dedirtmemek lazımmış. Aksi halde hemen ele verirmiş hırsızlık edeni. Onun için bu işi iyi bilenler

bilmeyenlere ders mahiyetinde anlatırlardı. Bu hikayeleri anlatırlarkende zevkleri sonsuz olurdu. Gülerkende kulaklarına vırırdı ağızları. Kim çok kuzu, koyun çaldıysa en çok öğünende o olurdu. Çırılçiplak soyunan kişinin üzerine gelen çoban köpeğinin sessizce sıvışmasına hele bayılırlardı gülerken. En çok hoşlarına giden hayvanın kaçmasıydı. Baharın tadını asıl onlar çıkardıklarını söylerken yaşlılarda içlerini çekerlerdi. Bu, işi hiç ayıpladıkları yoktu. Bazı ihtiyarlar bu işe bal da ilave ederlerdi. Kuzu gömmesinden sonra balında bulunması şart olduğunu söylerdi.

KOVAN ÇALINMASI

Kuzu gömmesini anlatırlarken yaşlı köylü başından geçen bir olayı nakletmişti. Her şeyin inceliğinin bilinmesi lazım. Koşu hayvanlarını kırda otlatırken kuzu gömmesinden sonra keyfleri tam olsun diye bir de kovan çalmayı kafalarına koymuşlar, iki kişi köye gidip eskiden gözlerine kestirdikleri bahçeden kovana sırtladıkları gibi malların yanına doğru yol alırlar.

Birisi sırtındaki ceketini çıkarıp kovana sarmayı ihmal etmez. Otlak yerindeki çeşmenin başına kadar gelirler. Artık kovana suya tutmak için ceketini üzerinden alır. Meğerse kucakta sallanan kovanın içindeki arıların yarıdan fazlası ceketinin içine düşmüş, karanlıkta hayvanlar kovana sarıyor diye hırsızın her tarafını sarmaz mı? Kondukları yeride ısıyorlarmış. Çünkü iyiden iyiye hırçınlaşmışlar. Canı yanan adam ihtiyatsızlığın cezasını çeşmenin oluşuna elbiseleriyle kendisini atmakla ödemiş.

Bal yemekten vaz geçip canını güç kurtarmış, zehirlenmekten. Bereket versin çeşmenin oluşu suyla dolu bulunmuş. Yoksa kovan çalmak hayatına mal olacaktı. Bir hafta köye gitmeyip şişlerinin geçmesini kırda beklediğini anlatırken o, anı yaşar gibi heyecanlıydı. Gençlere de

sakın çocuklar ihtiyatsızlık etmeyin yoksa kırlarda haftalarca benim gibi kalırsınız. Çeşmenin oluşu dolu olmasaydı, daha o zaman adım çoktan unutulacak veyahut arılarla yaptığı savaşta yenilgiye uğrayan arıların şehit ettiği Ahmet zavallı Ahmet derlerdi. Üstelik çoban çeşmesi yanına gömer ayak ve baş ucuma yazısız birer taş dikerlerdi.

Gelen geçende bir dua okurdu, ne bilsinler kovan çalıp arıların zehirlediği Ahmet ağanın orada yattığını. 20-25 yıl sonra mezarının yanında yetişen çalıya salkım saçak eskiler, iplikler bağlanıp, kurbanlar kesilir, adaklar icra edilir, çocuğu olmayan veya yaşamayanlar o zaman bizim isimsiz taşlarımızdan kim bilir ne kadar bağı yanık insan medet umardı.

İkizceli Ahmet Ağanın sohbetini köy odasında bulunanlarla beraber bende dinlemiştim. Kendisine mahsus çok iyi espirileri vardı. En fazla heyecan uyandıran hikayeleri naklederdi. Yeni düğünleri hiç beğenmezdi. Kendi gençliğine konuyu aktarır, avrat oynatılmadan yapılan düğünleri ölü evine benzetirdi. Tahsildar Mevlüt efendi ile bir araya geldiler mi? Genci ihtiyarı etrafını sarardı, ikisi arasında birleşemedikleri nokta, kuzu koyun ve arı çalmayı Mevlüt efendinin küçümsemesiydi.

En azından at çalınmasını doğru buluyordu, Ahmet Ağada ona hak veriyordu. Çünkü ben yürüğüm sen ise Çerkezsin, siz at çalmaya alışkınsınız, biz ise koyun kuzu çalmaya alışkınsınız sizin kadar büyük işleri yapamayız, bununla beraber Allah kimseyi gördüğünden ayırmasın der, amin de demeyi eksik etmezlerdi. Ama köy odasının içinde bulunanlar onların bu, sohbetlerine bayılırlardı gülmeden.

ÖRDEKGÖLÜ

Haymana ve civarı köylerinde gezen kim olursa olsun taban tabana zıt mizaçlı insanlar ve yerler görecektir. Ördekgölü deyince burası göl sanılmasın, medeni bir

köy burası. Gerek erkeklerinin ve gerekse kadınlarının giyimleri en azından bir kasabalı gibidir. Evlerinin içi dışı tertemiz.

Her ev sahibi yalnız avlularının içini değilde dış sokaklarını bile süpürürlerdi. Bağ-bahçe yetiştirilmiş, zengini, fakiri hepsi aynı derecede geçinir gibiydi. Kavga gürültü gibi huzursuzluklar görünmeyordu bu köyde.

Öz köyleri dediğimiz, Balçıkhisar, Baltalin, Bostanhüyük, Sebilibala, Sebilisüfla, Yenicik, Yergözü köylerinin çekilmez ağır pis havasını, ağaların haksızlığını düşündükçe Ördekgölü Köyü cennet gibi yer unutturuyordu, o köyleri.

Oranın ağası Ramazan ağa Bumsuzlu Halit efendi kadar muhterem insandı. Bu köyde ne sinek ne pislik, hoş gitmeyecek bir taraf yoktu. Yakacaklarını bahçelerinde yetiştirdikleri ağalardan tedarik ediyorlardı.

İleri düşünceli insanların toplandığı bu köy, iç açıcıydı. Gerçi orada da okul yoktu ama okuyup yazmayan kişi bulmakta biraz zordu.

Tümünü gezdiğim (Yüzonsekiz) parça köyde kokladığımız tezek dumanı burada yoktu. Buram buram kırları kekik, evleri ve bahçeleri çiçek ve meyva kokuyordu.

- SON -

ZERDÜŞT DİNİNİN ÖZELLİKLERİ

Feridün

Zerdüş dini hakkındaki bilgilere kaynaklık eden temel kaynak, Zerdüş Dininin kutsal kitabı Zend Avestadır. Tabii, buna Akamenidler ve Sasaniler döneminde kalma bilgiler ve Yunan, Ermeni ve Arab yazarlarının aktardıkları bilgileri ekleyebiliriz.

Zend Avesta, tarihi süreç içinde çeşitli biçimlerde telafuz edilmiştir. Bilinen en eski adı **apastak**: Pehlevicede temel anlamına gelmektedir. Sasaniler, bugünkü **Zend Avesta** olarak bilinen kutsal kitaba **apastay** diyorlardı. **Zend Avesta temel bilgiler** anlamına gelmektedir. Zend Avestanın 21 bölümden oluştuğu söyleniliyor ve büyük

bir kısmının Büyük İskender tarafından yok edildiği iddia ediliyor. Şu anda elde bulunan **Zend Avesta**, yakımdan geri kalan ve Sasaniler döneminde (M.S.226-650) sözlü olarak bilinen parçaların yazılı duruma getirilenidir. Sasanilerin resmi devlet dini, Zerdüştlüğün başka bir ismi olan Mazdaiizmdi. Sasanilerin, ikinci halife Ömer döneminde 642 yılında arablara Nehavent savaşında yenilmesiyle, bölge halklarının müslümanlığa zorlanması ile birlikte, Zerdüştlük gerileme dönemine girmiş ve taraftarlarının büyük çoğunluğu müslümanlığı kabul etmeye zorlanmıştır. Müslümanlığı kabul etmeyenler, ağır baskılara maruz kalmış veya yurtlarını terketmek zorunda bırakılmışlar. Yurtlarını terketmek zorunda bırakılanlar, Hindistana sığındılar. Hindistana göç edenler, Bombay yakınlarına yerleştiler. Ve bunlar hala bugün zerdüşt

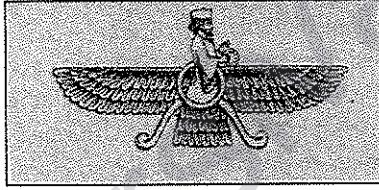
dinine bağlılıklarını sürdürmektedirler. Ateşleri sürekli yanar. Her gün güneş batımında yüzlerini güneşe çevirerek şöyle seslenirler; **Humata - Hakhata Hvešta** -. Yani düşünce iyi düşünölsün -söz iyi söylensin- iş iyi yapölsün.

ZEND AVESTA Gathalardan (İlahi) oluşmaktadır. Avestanın yazıldığı dil hakkında bir bilgi mevcut değildir. Bundan dolayı Avestanın yazıldığı dile Avsta dili denilmektedir. Bugün elimizde bulunan Gathalar Sasaniler döneminde Pehleviceye çevrilmiş gathalardır.

Avesta çeşitli bölümlerden oluşmaktadır

en önemlileri:

- a-Yasna
- b-Yaştlar
- c-Visparat
- d-Vendidad
- e-Küçük Avesta

Zerdüşt dininin temelini oluşturan düşünce, Medleri oluşturan kabilelerden olan magilerin ikizler mitolojisi Zervanizmdir. Zervanizm dualizm prensipine dayanır. İkizlerden biri iyiliği diğeri de kötölüğü temsil eder. İyiliği **Spenta Mainyo** kötölüğüde **Angro Mainyo**. Günlük yaşamda iyilik aydınlığın kötölükte karanlığın sembolüdür. Tabii Zerdüşt dini sadece Zervanizmden kaynaklanmamaktadır. Kendisinden önce var olan arilerin mitolojisinden ve dinlerinden etkilenmiştir. Aslında Zerdüşt dini ondan önce varolan bütün dinlerin ve mitolojilerin bir bileşimidir. Bunların başında Zervanizm ve Mitra dini gelmektedir. Zerdüşt dininin ortaya çıkmasındaki en önemli faktör kendisinden

önceki dinlerin yerleşik düzene geçen Zerdüştün içinde yaşadığı toplumun, ekonomik ve sosyal ihtiyaçlarına cevap vermemesidir. Yerleşik kültür yeni ahlaki ve etik düzenlemeleri zorunlu kıldığı içinde dinde reformların yapılması zorunlu olur. Özünde, Zerdüşt dini Mazdaizm, dağınık olan ari aşiretlerini bir araya getirmek ve birlik sağlayarak kendilerini yani ari aşiretlerini rahatsız eden göçebe turan kabilelerine karşı bir birlik oluşturmaın ideolojisidir. Çünkü: Zerdüştün yaşadığı dönemde birlik-telikler dini temel üzerine kuruluyordu.

Zerdüşt dini üç esas prensipten oluşur.

- 1-Monoteizm (Tek tanrıcılık)
- 2-Dualizm (İkicilik)
- 3-Eskatoloji (Ahiret)

Monoteizm: Ahura Mazda tek ve en büyük tanrıdır. Adil düzenin (AŞA) kurucusu ve us tanrısıdır. Ahura Mazdanın altı tanede yardımcısı bulunuyor. Bunlar ölümsüz ilahlardır (Ameşa Spenta). Bu ilahlar özünde her biri Ahura Mazdanın hususiyetlerinin kişileştirilmiş biçimleridir.

Aşa-Adil Düzen. İyi insanların davranışları Aşa tarafından düzenlenir. Sosyal ve dinsel yaşamın iyi düzeni ve evcil hayvanların iyi bakımı. Aşa'nın karşıtı yalandır.

Vohu Manah: İyi düşünce. Adil düzenin ve kutsal kuralların (razan) öğreticisi ve arınmış yaratıcı öz. Vohu Manah aynı zamanda ateşle de ilgilidir ve güneşin ışığıdır. Kürtlerin ateşe önem vermelerinin altında yatan asıl gerçek, ateşin güneşin yeryüzündeki sembolü olarak görmelerinden kaynaklanmaktadır. Kürtler, güneşi yaratıcı ve tanrısal bir güç olarak gördüklerinden dolayı onu kutsar ve adaklar adarlar. Kürtlerin, yaşadığı dağlık coğrafya gözönünde tutulursa, güneşi kutsamaları çok dağaldır zira güneş olmadan ne tarım nede hayvancılık yapıldı. Kürtler, güneşi canlılığın ve yaşamın kaynağı olarak görüyorlardı.

Armaiti: Uyumlu huy (Dindarlık ve Bilgelik). Bereket ve otlak alanlarla ilgilidir.

Armaitinin bereket tanrıçası Aşi ilede ilgisi bulunmaktadır. Burdan hareketle Armaiti için bereket tanrısı da denilebilir.

Kışatra: Doğa üstü güç (semavi ve dünyevi) ve bu gücün korunması için mücadele eder. Özellikle kötülüklerle ve yalana (drug) karşı mücadele eder.

Ameratat ve Huarvatat: Her iki ilahta Gathalarda sürekli beraber anılır. Ameratat ölümsüzlüğü Huarvatat sıhhatin ilahıdır. Her ikisi aynı zamanda su ve bitkilerle ilgilidir.

Dualizm: Zerdüşt dininin temel özelliklerinden biridir. Dünyayı iki kuvvet idare ediyor. Biri iyilik diğeri kötülük. Yalan (DRUG) ve adil düzen (AŞA). Ruh ve beden. İyiliği Spenta mainyo kötülüğünde Angra Mainyo temsil ediyor. Aslında dualizm, kötülüklerin kaynağını açıklamak için varılan mantiki bir sonuçtur. Mademki, us tanrısı Ahura Mazda bütün iyiliklerin yaratıcısıdır, o halde bu kötülüklerin kaynağı nedir sorusuna bir cevap bulma ihtiyacında doğmuştur. İnsanlar, iyiyi ve kötüyü seçmekte özgürdürler. Buda ahlaki olarak insanları bir seçime zorlar. Bunu, Zerdüşt Kral Viştaspaya şöyle açıklar: insan iyi ve kötüyü seçebilmek için özgür irade ile yaratılmıştır. İyiliği ve kötülüğü seçmekte serbesttirler. Dualizmen doğal bir sonucu olarak mukafat ve ceza gündeme gelir. Zerdüşt bunuda hesap günü olan ahiret (Eskatoloji) ile açıklar.

Eskatoloji: Özgür irade ile yaratılan insan, hesap günü yaptıklarında sorumlu tutulur ve buna göre cezalandırılır veya mukafatlandırılır. Ahiret günü, bütün insanlar erimiş maden ırmağında hesap vermek için geçerler. Dinin kurallarına uygun yaşamışlar ılık bir süt ırmağında geçercesine erimiş maden ırmağından geçerler. Günahkarlar da yanarak cehenneme girerler. Hesap günü birde insanlar Cinvat Köprüsünden (Cinvat Peretu) geçerler.

Köprü yeryüzünden semaya giden bir yoldur. Buradan cennete yolculuk yapılır. Aşanın (Adil düzen) belirlediği kurallara

göre yaşayanlar için, köprü rahat bir yol olur ve sonsuz ışık alemine kavuşurlar. Ruhlar şarkılar evinde (Garo Demana) Ahura mazda ve Ameşa Spentalarla (Kutsal Ölümsüzler) buluşurlar. Kötü ruhlar için köprü kıldan ince kılıçtan keskinleşir ve kötü ruh köprüden yuvarlanarak cehenneme düşer. İyi ruh, köprüden geçerken kendisine Ateş, Mihr ve iyi rüzgar eşlik eder.

Eskatoloji ile ilgili birde Mehdi düşüncesi vardır. Mehdi Saoşyant dünyayı kötülüklerden kurtaracak kurtarıcıdır. Kimi otoritelere göre, Saoştyan Zerdüşün kendisidir ve bu düşünce Magalar tarafında geliştirilmiştir.

ZERDÜŞTÜN KİMLİĞİ

Zerdüş Medleri oluşturan kabilelerden biri olan ve ruhban bir kabile olarakta değerlendirilen Magi kabilesinin bir üyesi olarak dünyaya gelir. Zerdüşün yaşadığı dönem için kesin bir tarih saptamak zor. Kimi otoritelere göre M.Ö. 1000 ile 600 yılları arasında, kimilerine görede M.Ö. 660-583 yıllarında yaşamıştır. Zerdüş Maga aşiretinin Spitama ailesindedir. Babasının ismi Puruşaspa annesinin ismidde Dughahovadır. Burada dikkat edilmesi gereken husus, Zerdüşün ait olduğu aşiretin bir Med aşireti olmasına ve Medlerin Kürtlerin ataları olduğuna dair güçlü kanıtların olmasına rağmen, eskiyi toptan perslere mal etme gibi bir çabanın olduğu gözlemleniliyor. Zerdüş döneminde İran kavramı bütün Ari halklarını kapsayan bir üst kimlik olarak kullanılıyordu. Herodot, Medlerin ülkelerine Ari ülkesi dediklerini yazar. Medler ve Persler, birbirine çok yakın akraba olan iki Ari halklarıdır. Bundan dolayı bir çok kültürel değerlerde ortak. Medler ve Persler asırlarca içiçe ve yanyana ortak tarihi dönemler yaşamışlar. Pers İmparatorluğunu kuran Kurus son Med kralı Astyagesin torunudur. Yunanlı kültür coğrafyacısı ve tarihçi Strabo (M.Ö. 63-M.S. 21) Med aşiretlerini sayarken, Kyrtioi aşiretinden bahseder ve bunların kürt olduklarını yazar. Eğer Zerdüş bir halka maledilecekse bunun

tarihi kanıtlarının Kürtlerden yana ağırlıklı olduğu gerçeği daha ağır basar. Mesela: Medler ölümlerini Zerdüş dinin öngördüğü kurallara göre (*Ölüyü sessizlik kuleleri olarak adlandırdıkları yüksek bir yere terkederlerdi. Zerdüşte göre ölüm kötü ruhların işiydi ve temiz toprak cesedle kirletilmemeliydi.*) Persler ise ölümlerini toprağa gömerlerdi.

Zerdüş dini, kendisinden sonra ortaya çıkan, bütün büyük dinler için, ilham kaynağı olmuştur. Tek tanrıcılık, cennet, cehennem, mehdilik ve şeytan kavramları Zerdüş dininden diğer dinlere intikal etmiştir.

Zerdüş dini bir temizlik dinidir. Ateş, kötülükleri temizlemek için bir araç ve güneşin yeryüzündeki temsilidir. Ve bundan dolayı, ateş kötülüklerden korunmak için sürekli yanar.

Zerdüş dini, aynı zamanda çalışmanın ve çalışkanlığında dinidir. Kötülüklerle mücadele etmek için çalışmak gerekir. Fakirlik, bir kötülüktür. Zerdüş dininde çilekeşlik yoktur. Hayat en iyi bir şekilde yaşanmalı ve adil düzen için mücadele etmeli ve düşünce iyi düşünölsün, söz iyi söylensin ve iş iyi yapılsın prensiplerine göre yaşamayı önerir. Avestada "*İyi, kötüyü yenecek ve dünya kötülüklerden temizlenecek ve dünya kötülüksüz ve kavgasız bir yaşam alanı olacaktır.*" deniliyor.

KAYNAKLAR

- H. S Nyberg; *İrans Forntida Religioner*
- Büyük Dinler ve Mezhepler Ansiklopedisi*
- Erland Ehnmark; *Världens Religioner*
- Olof Pettersson, *Tro och Rit*
- Helmer Ringgren, Åke V. Ström; *Religionerna i Historia och Nutid*

Binboğalarda Tarihsel Kalıntılar ve Halklar

Mehmet Bayrak

Bilindiği gibi Balkanlar, Anadolu, Kürdistan, Mezopotamya ve Ortadoğu, geçtiğimiz yüzyıllarda, özellikle de 19.yüzyılda Batılı gezgin ve araştırmacıların başlıca ilgi alanlarından olmuş ve bu ülkelere ilişkin sayısız eser verilmiştir.

Özellikle Kürdistan ve Mezopotamya üzerinde yoğunlaşan Seyahatnameler konusunda yaptığım bir bibliyografya çalışması sonunda yaklaşık 200 esere ulaşılmış ve bunları Ronahi gazetesinde yayımlamıştım. Bunların 100' den çoğu iki ciltlik eserlerdi. Ve bunlardan Salomon Schweiger'in Seyahatnamesi ve Moltke'nin Mektupları gibi yalnızca bir-iki tanesi bugüne kadar Türkçe'ye çevrilmişti. Oysa bu Seyahatnameler, ülkelerin fiziki ve beşeri coğrafyasının yanısıra tarihi, etnolojisi ve kültürü açısından da büyük önem taşıyor.

Kürdistan ve Mezopotamya üzerinde yoğunlaşan bu ilginin yanında, yine Kürt tarihi açısından büyük önem taşıyan Orta Anadolu Kürt Toplumunu ve Coğrafyası üzerinde yoğunlaşan eser sayısı son derece sınırlıdır. Sözgelimi Kürdistan'ın en batı yakasına rastlayan Karşı-Toroslar yani Binboğalar üzerinde yoğunlaşan inceleme sayısı son derece sınırlı kalmaktadır. Oysa, bu bölge gerek birçok uygarlığa yataklık etmesi, gerekse bir Kavimler Köprüsü olması açısından önemli bir bölgedir. Osmanlı dönemindeki halk hareketleri açısından da önemli bir özellik göstermektedir. Osmanlı döneminde birçok halk hareketinin bu bölgede geçtiğini ya da noktalandığını görmek mümkündür.

İşte, İngiliz araştırmacı D.G.Hogarth'ın 19.yüzyılın sonlarına doğru Toroslar ve Anti-Toroslar'da yaptığı inceleme gezisine ilişkin Raporu, bu nedenle konumuz açısından önem taşımaktadır. İngiliz Kraliyet Coğrafya Topluluğu adına bir heyetle bu geziye katılan Hogarth, Toroslar'a ve Anti-Toroslar'a Geçitleri incelerken, Milattan önceki tarihlerden beri bu bölgelerde kurulan tarihi eserlerin durumunu belirlemektedir.

Yazar, bugün Adana'ya bağlı Sis (Kozan), Haçin(Saimbeyli) kazalarından geçerek, bugün Kayseri'ye bağlı Sarız, Maraş'a bağlı Göksun, Zeyton ve Elbistan üzerinden Malatya ve Adıyaman'a ulaşan yollarda bulunan önemli geçitlerle tarihi eserler ve etnik topluluklar konusunda ilginç bilgiler veriyor. Bugün bile birçoğu yeterince bilinmeyen ve tanınmayan bu tarihi eserler, aşağıda anlatıldığı için biz yalnızca bölgede yaşayan halklar konusundaki kimi belirlemelere özetle değinmek istiyoruz.

Yazar, Binboğa yöresinin Ermeniler açısından önemini şöyle koyuyor: *"Bu yöre etnoğrafik ve tarihsel açıdan büyük önem taşır; çünkü Kilikya'dan kaçan son bağımsız Ermenilere barınak olmuştur."*

Hogarth, büyük çoğunluğu Alevi olan yöre Kürtleri konusunda şu çarpıcı saptamada bulunuyor: *"Kürtler, hâlâ İslâmiyet öncesi gelenek ve göreneklerinin izlerini korumaktadırlar"*

Raporda, Binboğa yöresinin bir başka ilginç özelliği de şöyle vurgulanıyor: *"Anti-Toros (Binboğa) yöresi, Anado-*

lu'nun en ilginç yörelerinden birisidir. Onbirinci yüzyıldan beri insanlar buralara gelmeyi tercih etmemiş; ta ki elli yıl kadar önce Afşarlar ve Kürtler buraların en dipteki ve yüksekteki vadilerine yerleşene kadar."

Raporun bir başka yerinde ise yörenin etnik toplulukları şöyle değerlendiriliyor: *"Buraların şimdiki sakinleri, göçebe Afşarlar ve yarı-münzevi Kürtler. Bunlar, nominal olarak Müslümanlar, ancak gerçekte müslümanların inandığı Tanrı'dan başka tanrılara inanmaktadırlar. Bunun dışında, yakınlarda tehdit ya da denetim unsuru olarak belalı Ermeniler'in yaşadığı yerlere Çerkezler yerleştirildi."*

Şimdi, İngiliz araştırmacı Hogarth'ın, genel literatürde *"Anti-Toroslar"* olarak adlandırılan *"Binboğalar"* yöresine ilişkin Raporunu inceleyelim.

Toroslar'a ve Anti-Toroslara (Binboğa dağları) Geçitler (1881-1892)

D. G. Hogarth

Sayın Hogarth, The Society dergisinin "ilavesi" için hazırlamış olduğu ve Güney Anadolu'nun doğu yarısındaki takım dağların, gerek coğrafi açıdan, gerekse etnoğrafik açıdan genel özelliklerini anlattığı kapsamlı yazısının sözlü özetini vermek ile yetinmiştir. Yazısı daha çok Kraliyet Coğrafya Topluluğunun (Royal Geographical Society) büyük katkıda bulunduğu Anadolu Araştırma Fonu'nun (Asia Minor Eiploration Fund) himayesinde 1887, 1890 ve 1891 yaptığı geziler esnasında edindiği bilgilere dayanmaktadır. 1890 yılında bu araştırma gezisinin başında Prof.G.U. Ramsay bulunmaktaydı.

Daha sonraki yıl kendisi bu araştırma gezisine eşlik etmediyse de Bay Hogarth bu büyük Anadolu uzmanının açtığı yoldan

devam etti. Değişik yıllarda Bay H. A. Brown (A. Winter xın Albania, *Arnavutluk'ta Bir Kış* adlı eserin yazarı), All Souls College'den sayın A. C. Hedlam, Oxford Lincoln College'den bay J.A.R. Munro da bu araştırma gezilerine katıldılar. Gezilerin asıl amacı arkeolojikti ve Prof. Ramsay'ın 1881 yılında başlattığı olağanüstü çalışmaları sürdürmekti. Ancak geziye katılanlar Anadolu'nun iç kesimlerini dolaşırken daha çok coğrafi gözlemlerde bulunup notlar aldılar, çünkü eski çağlara göre modern çağda buralara ilişkin pek bilgi yok.

Araştırmacılar dağlardan geçen eski ticaret yollarını izleyerek yeni yolların izini buldular, çünkü Anadolu'da eski ve modern coğrafyasının sınırlarının ayırımına varmak çoğu zaman mümkün değil. Yarım adanın büyük bir bölümü ölümler ülkesidir ancak günümüzde de büyük ilgi çekmektedir ve belki de yakın bir gelecekte İngiltere için de farklı tarzda bir ilgi odağı olacaktır.

Bu ülke Pococke, Hamilton ve Leake gibi birçok gezginci ve arkeolog tarafından geçen yirmi yıl boyunca değişik yönlerden incelenip araştırılmıştır. Böylelikle Sir Charles Wilson önderliğindeki eğitimli araştırmacılar son on yıl içinde birçok coğrafi iş başarmışlardır. Ancak Anadolu çok geniş bir alan kaplamaktadır, çoğu zaman geçilmesi zordur ve gerek eski, gerek modern çağa ait birçok uygarlıkların ve inançların kaynaşma noktası olarak çok farklı bir yapıya sahiptir. Batılı coğrafyacıların tüm bölge hakkında yüzeysel de olsa bilgi sahibi olduklarını iddia etmeleri için daha birçok işin yapılması gerek. Çoğu bölgeler şimdiye kadar hiçbir araştırmacı tarafından ziyaret edilmedi bile.

Anlatılan ilk bölge, geçitlerinin bulunmaması, büyük Eurymedon boğazı ve dünyadan kopmuş bir şekilde yaşayan yerli halkın ilkel yapısı ile dikkate değer olan

Hogarth'ın gezisinden yaklaşık 15 yıl sonra aynı bölgelerde Kürt kadınlarını üretim içinde yansıtan bir resim.

şahane Eğridir ve Beyşehir göllerinin arasında bulunan dağlık bölgedir. Yüksek tepelerde bulunan Pisidia kenti Adada'ya ait olağanüstü harabeler de aynı derecede dikkate değer. Burası şimdi Kara Pavlo diye anılmaktadır; Paul'u (Paulus) anımsatan bir isim. Belki de M.S. 45'de, bu yollardan geçerek Perge'den Antakya'ya giden Paulus'un anısına yapılmış olan büyük bir kiliseden alınmıştı bu isim. Bu harabeler Roma dönemine ait Anadolu kentlerinin en güzel parçalarını barındırmaktadır. Lystra ve Derbe harabelerinden de geçerek aşağı Toroslar'a ulaştık; burası ise Gülek Boğazının (Cilician Gates) 70 mil batısında başlayan göller yöresi ile Bulgar Dağı arasında bir çukurdur. Kuzey yamaçların kurak, kıraç karakteri ve güneydeki özellikle de Calycadnus vadisindeki güzellikler, Karaman'a giden yollar ile birlikte anımsanmıştı.

Hoca Kalesinde bulunan manastıra ait olağanüstü harabeler ve barındırdığı en geç 15.yüzyıl başlarına ait kusursuz bir kilise ve Coropissos kenti harabeleri Toros'ların bu bölgesine ayrıca arkeolojik bir değer vermektedir. Bu bölgenin doğu kısmı ise ıssız bir bölgede harap olmaya terk edilmiş Roma kentleri, köyler ve caddeler bulun-

duran tam bir Pompei'dir. Ereğli yakınında Yukarı Toroslar'a ulaşıyoruz. Gülek Boğazı diye anılan ünlü geçit çok anlatılmıştır, ancak doğuya doğru Sis'den Haçın ve Göksun; Maraş'tan Göksun, Zeytun ve Elbistan; Adıyaman'dan Pulet ve Malatya'ya giden yollarda bulunan önemli geçitlere pek önem verilmemiştir şimdiye kadar.

Doğu Toroslar son derece güzel, sık ormanlı; içinden Zamantı, Sarız ve Ceyhan ırmaklarının muhteşem kanyonları geçen bir bölge; yaya da olsa burayı geçmek mümkün değil. Anadolu'dan Fırat'a ne zaman bir tren yolu yapılmak istense eski zamanlarda yol olarak uygun görülen Ceyhan Boğazı hesaba katılmalıdır. Bu yöre etnoğrafik ve tarihsel açıdan büyük önem taşır; çünkü Kilikya'dan kaçan son bağımsız Ermeniler'e barınak olmuştur. Onlara ait eşkiya şehirleri Haçın ve Zeytun, yazar tarafından anlatılmıştır. Son zamanlarda ise Çerkezler ve Kürtler de onlara ortak olmuştur. Kürtler, hâlâ İslamiyet öncesi gelenek ve göreneklerini korumaktadırlar. Son olarak Binboğa Dağları'na (Anti-Toros) batıdan başlıca geçiti oluşturan ve doğuda, Fırat yönündeki geçitten kısaca söz edildi.

Anti-Toros (Binboğa) yöresi Anadolu'nun en ilginç yörelerinden birisidir. Onbirinci yüzyıl'dan beri insanlar buralara gelmeyi tercih etmemiş; ta ki elli yıl öncesine kadar Avşarlar ve Kürtler buraların en dipteki ve yüksekteki vadilerine yerleşene kadar.

Böylelikle *Sarız* ve *Göksun* vadilerinden geçerek Büyük Roma askerinin ulaştığı Fırat yolunun büyük bir kısmı, geçirdiği bir çok evreyide gözler önüne seren bir dizi restorasyon ile birlikte günümüze değin bozulmadan kalabilmiştir. Yine aynı şekilde Camona harabeleri ve daha sonraları Kraliyet İran yolu diye anılacak olan büyük ticaret yolunun ilk günlerini anımsatan "*Hitit Anıtları*" da günümüze ulaşmıştır.

Başka bir açıdan ilginç olan bir konu ise; buraların şimdiki sakinleri, göçebe Avşarlar ve yarı Münzevi Kürtler. Bunlar nominal olarak Müslümandırlar ancak gerçekte Müslümanlar'ın inandığı tanrıdan başka tanrılara inanmaktadırlar. Bunun dışında yakınlarda tehdit yada denetim unsuru olarak belalı Ermenilerin yaşadığı yerlere Çerkezler yerleştirildi. Bu uzak bölgedeki ırklar bileşimi ki bunların kontrolü için Türkler daha uygun bir önlem alamamaktalar, Osmanlı İmparatorluğunda gelecekte hangi ırkın daha baskın olacağı konusunda ilginç spekülasyonlara zemin hazırlamaktadır.

Bay Hogarth verdiği dersi kendi çektiği fotoğraflardan hazırladığı bir çok slayt (dia) ile görselleştirdi. Aşağıda belirtilen listedeki slaytlara ilişkin olarak Bay Hogarth geniş açıklamalarda bulunmuştur.

EĞRİDİR: Bu resmin güzelliğini dağlar yaratmaktadır. Fonda şehrin bulunduğu yer bulunmaktadır. En ilginç özelliği ise 14. Yüzyıla ait beyliklerin bir kalıntısı olan kaledir. Bu beylik Iconium'daki (Konya) Selçuklu İmparatorluğunun yıkılmasına neden olan beyliklerden biridir. Adada son derece yoksul olan elli haneli bir Yunan

yerleşim merkezi bulunmaktadır. Bunlar 12. Yüzyılda kendi inancından olan Bizans İmparatorları yerine Müslüman hükümdarlarını seçmiş olan Yunanlılardı. Adaya yerlilerin ise göllerde gidip gelmek için kullandıkları pejmürde tekneler ile gittik ve manastırı ziyaret ettik. Orada bir Yunanlının yabancı boyunduruk altında düşebileceği kadar düşmüş olan iki Yunanlı Papaz bulduk.

Kilise nem ve çürümüşlük içerisindeydi. En kıymetli hazineleri çok fazla değer taşımayan 14. Yüzyıla ait el yazmaları idi. Genel olarak burada yaşayanlarda bir zamanlar çok daha iyi konumlarda oldukları havası hakimdi ancak günümüzde başka ülkelerde çok daha iyi şartlarda yaşayan soydaşlarının olduğunun pek bilincinde değillerdi.

GÖL: Pek derin değil. Görüntü daha keskin olsaydı ağaçların üstünden küçük bir kent olan Eğridir'i görebilirdik. Gölün sonundaki bölge Anadolu'da şimdiye kadar şimdiye kadar en çeşitli ve zengin ağaçlarla kaplıdır. Arkada görünen dağ, Viaros dağıdır.

DERBE (Gudelissin): Gördüğümüzüz bu taş yığını Derbe'den kalan tek şeydir. Burayı tanımlayan ilk kişilerin biz olduğunu söyleyebiliriz; çünkü bizden önce burada olan Amerikalı Sterett bu yeri bu sit ile bağdaştıramamıştı. Üzerindeki yapılar daha çok modern; soldaki yapılar ise daha eski ancak Türkler öncesi zamana ait değil, taş yığınının kendisi ise kuşkusuz antik şehir hakkında bir çok kalıntı barındırmaktadır.

KARAMAN (genel görüntü): Önde bulunan bölüm ovanın bu kısmı için karakteristiktir. Ortadaki kale belki Bizans kaynaklıdır. Harabeler ise daha çok Türkler'e ait.

KARAMAN KALESİ: Burada Bizans duvarının temellerini görmekteyiz; ancak çoğu ancak Karaman emirlerinin Selçuklu

Hogarth'ın
gezi raporunda
adı geçen
Binboğa yöresi
Ermenilerinin
yaşadıkları
Zeytun
beldesinin teras
yöntemiyle inşa
edilmiş evlerini
gösteren bir
resim [Kaynak:
H. Grothe
(1906-7)]

sultanların yerine geçtiği döneme gitmektedir.

Bu son resim için açıklama yapmam ve özür dilemem gerek çünkü Karamana ait değildir, ancak Selçuklu eserlerinin en güzel örneklerinden birisidir ve Karaman'da başka güzel örnekler de bulunmaktadır. Bu eser Sivas'ta bulunan Büyük Medresedir ve İconium'lu (Konya) Yunan bir mimarı çalıştıran Sultan Keyhüsrev tarafından yaptırılmıştır. Burada ilk kez Selçukluların bir Yunan mimar çalıştırdıkları konusu ile karşılaşmaktayız.

COROPISSOS KENTİ: Bunlar Bay Davis'in 15. Yüzyıl önce gördüğü kalıntılardı; belki Bisans döneminde kurulmuştu ve daha sonra Ermenilerin büyük kalesi haline gelmişti. Barbarossa buraya yaptığı sefer sırasında ölmüştü, ön planda görülen mezar taşları bir hayli eski; ortadaki büyük kilisede öyle; sol taraftaki hisarın bir kısmı gitmiş; yapıların çoğu belki 9. Ve 10. Yüzyılda yapılmıştı.

COOPISSOS KİLİSESİ: Doğu taraftan çekilmiş. M.Ö. 7. ya da 8. yüzyıla ait görünmektedir. Ancak kesin olarak tarihlemek zor; tüm yer tamamen ıssız; yazın üç mil ötede bir kamp kurulmaktadır, ancak

çoğu aylar 15 ya da 20 mil mesafede tek bir insana rastlamak mümkün değil.

HOCA KALESİ (genel bakış): Büyük manastır neredeyse Calycadnos'un kuzey duvarının en üst kısmında bulunmaktadır; resim Kiliseyi doğudan görüntülemektedir. Manastır binaları ise batıya açılmaktadır. Kilise Jüstimyan tarafından restore edilmiş, dolayısıyla o dönemden daha önceki bir dönemde kurulmuştur. Ufukta gördüğümüz dağ Calycadnos vadisinin öbür tarafında doğal bir duvar oluşturmaktadır.

MANASTIRIN BATIDAN GİRİŞİ: Gerek kapı gerekse Kilise'nin kendisi hemen hemen hiç Hıristiyan sembolleri barındırmaması açısından ilginçtir. Sadece kanatlı figürler bulunmakta, bunlar da Hıristiyanlık öncesi kanatlı figürlere benzerlik göstermektedir.

KİLİSENİN ÜÇ BATI KAPISININ EN KÜÇÜĞÜ: Burada yine süslemelerde Hıristiyan sembollerine pek rastlamıyoruz; sanırım bu Kilise kurulduğunda Hıristiyanlık öncesi gelenekler hâlâ çok güçlüydü ve Hıristiyan sembollerinin bunlara karşı pek şansı yoktu.

KİLİSENİN İÇ KISMI: Gördüğümüz gibi neredeyse kusursuz; burada söylenecek

çok şey var; Bay Schultz ve Barnsley'in yardımı ile bu konuda geniş kapsamlı bir yazı hazırlayacağız. Kendileri bu konuda otoritedir. Kiliseyi 5. Belki 4. Yüzyıla tarihlemek mümkündür. Bu görüş ise daha çok sütunların, sütun başlıklarının, Triforium'un duvar örgüsünün genel stiline dayanmaktadır. Bir tarih ise tespit edilebilmiştir, bu da M.S. 461'e tarihlenen bu bölgeye ait bir mezardır. Kilise'ye bağlı bir Rahip kendi mezar taşına kendi doğum tarihini kazımış, ölüm tarihinin yerini ise başkaları kazısını diye boş bırakmış, ancak bunu kimse yerine getirmemiş. Bu kilisenin tarihinin 4. Yüzyıla, Roma İmparatorluğunda Hıristiyanlığın resmi olarak ilk tanıdığı yıla ait olduğunu söylersek fazla küstahlık etmiş olmayız. Eğer gerçekten öyleyse, bu Kilise Hıristiyan dünyasının doğu yarısında iyi halde bulunan en eski Kiliselerden birisidir.

CALYCADNOS ÜZERİNDE BİZANS KÖPRÜSÜ: Bu eser çok ilginç, çünkü mimari bir hatayı barındırıyor. En sağlam olması gereken yerde (pier) delikler açılmış; doğal olarak oralarda çöküntüler meydana gelmiş; Calycadnos deresi burada 50 yarda genişlikte; yazın ona geçemeyecek denli derindi.

CALYCADNOS DERESİNİN SAĞ KENARINDA, CELLE DE BULUNAN KÜÇÜK BİR TAPINAK: Anadolu da sıkça karşılaştığımız tarzda harabeler Hadrian dönemine ait. Yerliler bize Diocaesarea yerine bu harabeleri gezmemizi öğütlediler.

BİR KULE: Adını Olba'nın modern temsili olan uzunca burç'a vermiş; muhtemelen 2. Yüzyılda yapılmış, çok masif duvar örgüsü 60 fit'ten yüksek kenti hakimiyeti altına almakta.

AGORA'NIN ÜÇLÜ KEMERİ: Harabelerin ne denli eksiksiz olduğunu göstermektedir. Bu üçlü kapılardan değişik tapınaklara ulaşılmaktaydı. Tyche tapınağı merkez deki kemerden görünmektedir.

REVAKLAR(sıra sütunlar): Zeus- Olbius tapınağına götürmektedir. Pompey buranın yönetimini yerli Rahiplere bırakmıştı. İlginç mimari bir unsur ise, burada sütunların bağımsız kaidelere sahip olmasıdır.

ZEUS OLBIUS TAPINAĞI: Erken Hıristiyanlık denemelerde Kiliseye çevrilmiş ve bir çok değişime uğramış. Sütunlar hâlâ ayakta ve gördüğünüz gibi Roma dönemine ait, kısmen yivli.

Aynı tapınak, doğudan görünüş, bir yığın moloz ve çalı iyi bir görüntüyü engellemektedir.

MAIDAN KULESİ: Kilikya'nın korsan Kulelerinden bir tanesi; Torosların alt yamaçlarında bulunmakta. M.Ö.1. yada 2. Yüzyılda yapılmış; o zamanlar Kilikyalılar Akdenizin hakimleriymiş. Yazıt bulunmadığı için Kale hakkında fazla bilgi yok. Bay Bent onları ayrıntılı olarak anlatmıştır.

ADANA: Halkın yazın damlarda yaşadığını göstermekte. Damlarda bulunan yataklara sivrisinek cibinlikleri çekilmiş. Yüksek tepeler bulunmadığından, şehire ilişkin karakteristik bir görüntü almak mümkün değil. Bu fotoğraf bir evin damından çekilmiş ve Hıristiyan mahallesinin bir bölümünü temsil etmektedir.

SİS GEÇİDİNİN GİRİŞİ:

MARAŞ: Amanus dağı fonda; güneş doğmadan biraz önce çekilmiş; kuzey Suriye'nin büyük ovası konusunda bir fikir vermekte, Suriye ile Kilikya'yı ayıran sıra dağlara bakmakta.

CEYHAN GEÇİDİ, BOĞAZI: Maraş ile Elbistan arasında; fotoğraf deniz seviyesinin 900 fit üzerinde bir seviyede çekilmiştir. Güneye bakarsak yolun güçlüğü hakkında bir bilgi ediniriz. Yol sanki beyaz bir kurdela gibi fotoğrafın solunu kaplamaktadır. Fon'daki dağ ise Torosların son kısmı.

ARSLANTAŞ: Arkaik döneme ait. Kabaca yapılmış bir Arslan; Elbistanın 15 ila 16 mil kuzeyinde; Türkiyeyi gezerken Moltke tarafından görülmüş.

YAKININDA TIPIK BİR ERMENİ BULUNAN BAŞKA BİR ARSLAN: Binaya yapılmış, kafa ve derin gözlerin dışında bir şey gözükmemektedir.

PALANGA: Arkaik yapıda bir heykel, Hitit yazısı bulunmaktadır. Belki de kendi alanında dünya da bulunan son eser.

ELBİSTAN-OBELİSK: Hükümete ait, şartlı olarak, etrafındaki beyleri de fotoğrafa alma koşulu ile çekebildik. Bir çok fotoğraf çektik, burada Obeliski ortala-dığımız için Beyler pek net çıkmamış. Hükümetin eline geçme hikayesi ise şöyle: Bir Alman varlığından haberdar olmuş ve yerlilerden satın almak istemiş. Hükümet bunu duymuş ve onların elinden almış. 17 liraya Obeliski satmak istemeyen yerliler onu hükümete biç bir şey almadan vermek zorunda kalmışlar. Hitit özelliği taşıyan ilginç bir anıt, her dört tarafında yazıtlar bulunmakta.

KAPADOKYA'DAKİ COMANA HARABELERİ: Ön tarafta bulunan harabeler belkide bir tapınağa ait; ayrıca bir tiyatroya ve hamama ait harabeler var. Buralara geç iskan edildiği için harabeler iyi durumda kalabilmiş.

COMANA: Tiyatro'nun yakından görünüşü; bir kısmı yukarıdaki tepeden gelen toprak ile örtülü.

COMANA'YA GİRİŞ: Tepenin üstünde bulunmakta ve daha yakın bir çağa ait olmaktadır. Bu Anadolu'da bulunan harabelerin bir özelliğidir.

GÖKSUN VADİSİ: Önde bir Türk mezarlığı, ortada Torosların bir bölümü; yol sola ayrılıyor. Harabe taşlarının bir çoğu mezar taşı olarak kullanılmış.

KANLIKAVAK MEZARLIĞI: Toroslara bakmakta. Bu mezarlıkta 20-25 taş mezar taşı olarak kullanılmış. Türk köylülülerinin

mezar taşlarında Roma imparatorlarının ünvanlarının yazılı olması çok ilginç.

SONUÇ: Bu dersi bitirirken başkan şöyle dedi: Eminim dinlediğiniz konular sizi fazlası ile memnun etti. Profesör Ramsay'in de aramızda olmamasından büyük üzüntü duymaktayız, gelmeme nedeninden ötürü daha fazla üzüntü duymaktayız, çünkü kendisi hasta. Ancak hepimiz kabul edersinizki Bay Hogarth'da onu aratmadı. Bize bugün anlattıkları, bize kısa bir zaman önce Bay Benf'in anlattıkları ile çok iyi bağdaşmaktadır. Onu kısa zaman içerisinde yine aramızda görmek isteriz. Binboğa Dağları ile ilgili kısım bizi hiç bilmediğimiz bir yere götürdü, sanırım bu sonuç çok değerli idi ve özellikle Bay Hogarth ile Paul'un karşılaştığı noktalar bizi çok duygulandırdı. Burada kendisine sizin namınıza teşekkür ediyorum ve Prof. Ramsay'in aramızda bulunmamasından üzüntü duyduğumu belirtmek istiyorum.

Bay Hogarth da teşekkür etti ve kendisinin de Prof. Ramsay'in de burada olmasını çok istediğini ve bir dahaki seferde Prof. Ramsay'in de konunun ya araştırmacısı ya da anlatıcısı olarak burada buluna-cağını ifade etti. Profesör, gerek topluluk gerekse konunun geçmişte olduğu gibi gelecekte de Asya Araştırma Fonu'na gereken ilgiyi göstermesini istedi.

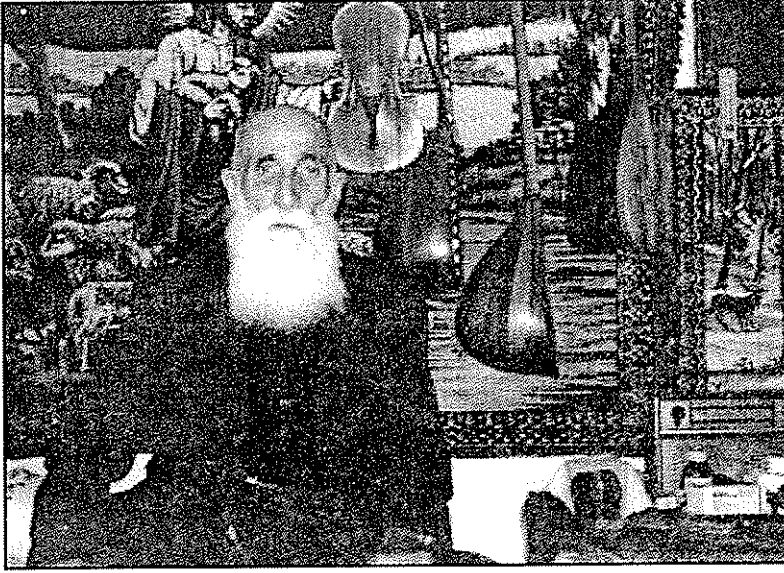
Kaynak;

D. G. Hogart: "*Passes of the Taurus and Ant-Taurus*", *Royal Geographical Society, Cilt: 14, Londra. 1892.*

Binboğalarda Kürt Aşiretleri

Mehmet Bayrak

KÖYÜN ADI	İL/İLÇE	AŞİRETİ	LEHÇESİ	İNANÇSAL YAPI
Kırkısrak	Sarız/Kayseri	Harunan (Harunuşağı)	Kurmanci	Alevi
Dallıkavak	„	Sinemilli, Tavkıran/Canbek	Kurmanci	Alevi
Çağsak	„	Tavkıran, Giniyan	Kurmanci, Dımılki	„
Tavla	„	Sinemilli	„	„
Ördekli	„	Koçgiri	„	„
Darıdere	„	Kumraş	„	„
Sancakağılı (Gündi Darsun)	„	Koçgiri	„	„
Gümüşali	„	Koçgiri	„	„
Yukarı Kabaktepe	„	Harunan (Harunuşağı)	„	„
Küçük Söbeçimen	„	Giniyan	Dımılki	„
Küçük Örtülü	„	Giniyan	Dımılki	„
Büyük Örtülü	„	Alias	Kurmanci	„
Ağdere	„	Kurmeşan	Kurmanci	„
Altısöğüt	„	Koçgiri ve Avşar	Kurmanci	„
İncemağara	„	Karabal ve Avşar	Kurmanci	„
Eskiyassınar	Pınarbaşı/Kayseri	Sinemilli, Şemsikan, Bekiran (Bekiruşağı), Tavkıran, Canbek	Kurmanci	„
Yukan Borandere	„	Harunan (Harunuşağı)	Kurmanci	„
Salmanobası	„	Tavkıran, Canbek	Kurmanci	„
Çadıryeri (Gezbeli)	Develi/Kayseri	Koçgiri	Kurmanci	„
Hanyeri	„	Koçgiri	Kurmanci	„
Derebaşı	„	Koçgiri	Kurmanci	„
Alaylı	„	Koçgiri	Kurmanci	„
Karapınar	„	Koçgiri	„	„
Ağdere	Tufanbeyli /Adana	Kumraş	„	„
İmirgazi	„	Koçgiri, Dede	„	„
Taşpınar (Kayapınar),	„	Koçgiri	„	„
Belbaşı	„	Şadiyan, (Şadilli)	Kurmanci	Alevi
Katarası	„	Şadiyan (Şadilli)	„	„
Altunova (Fatmakuyu),	„	Şadiyan (Şadilli)	„	„
Akçal	„	Şadiyan (Şadilli)	„	„
Çiftlik	„	Koçgiri	„	„
Keklikoluk	Göksun / Maraş	Koçgiri	„	„
Akboyun	„	Koçgiri	„	„
Alıçlıbucak	„	Koçgiri	„	„
Düğünyardu	„	Şadiyan (Şadilli)	„	„
Küçük kızlık (Suyu)	„	Sinemilli	„	„
Göynük	„	Şadiyan (Şadilli)	„	„
Kutu	„	Reşan (Reşanlı)	„	„

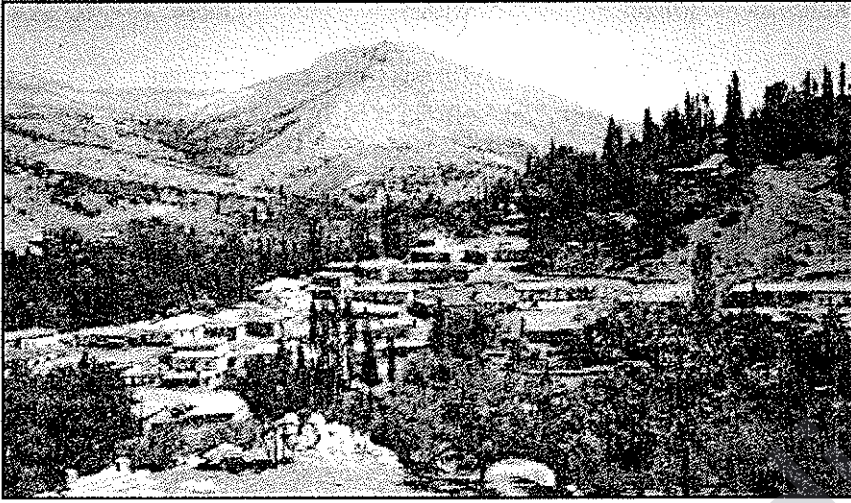

Binboğa yöresinin büyük Kürt aşiretlerinden Sinemilli aşiretinin önde gelenlerinden Sarız-Dallıkavaklı Haydar Bayrak, Alevi müziği icra ettiği enstrümanlarının önünde.

KÖYÜN ADI	İL/İLÇE	AŞİRETİ	LEHÇESİ	İNANCSAL YAPI
Yoğunoluk	..	Koçgiri	Kurmanci	Alevi
Sırmalı	..	Koçgiri	..	..
Hoğdaş	..	Koçgiri	..	..
Acılma	..	Koçgiri	..	..
Kırıkkilise	..	Koçgiri	..	..
Ağboyun	..	Koçgiri	..	..
Sırapınar	..	Koçgiri	..	..
Söğütova	..	Koçgiri	..	..
Daşkesen	..	Koçgiri	..	..
Sülükiügöl	..	Koçgiri	..	..
Küpelî	Türkoğlu / Maraş	Sinemilli	..	..
Özbekarahöyük	..	Kılıçlı (kısmen Türkleşmiş Kürtler)	Kurmanci	Alevi
Pınarhöyük (Fanfas)	..	Kılıçlı	Türkçe	..
Tahtalı Dedeler	..	Kılıçlı	Türkçe	..
Yukarı Kuyumcu	..	Kılıçlı	..	..
Aşağı Kuyumcu	..	Kılıçlı	..	..
Küpelikız (Öksüzlü)	..	Kılıçlı	..	..
Urumoğlu	..	Sinemilli, Kılıçlı	Kurmanci	Alevi
Minehöyük (Gavurköy),	..	Sinemilli, Tavkıran	..	..
Zeynebuşağı	..	Sinemilli	..	..
Çokyaşar (Xıdıkan)	..	Sinemilli	..	..
Çiğil	..	Sinemilli	..	..
Kelân	..	Sinemilli	..	..
Başpınar	Pazarcık / Maraş	Şıraş	..	..
Bozlar	..	Sinemilli	..	..
Bayırlı (Kulyanlı)	..	Sinemilli	..	..
Milyanlı	..	Sinemilli	..	..
Aşağı Milyanlı	..	Sinemilli	..	..
Hamutlar	..	Sinemilli (Zinikan)	Kurmanci	Alevi
Gökçayır	..	Sinemilli (Ziniklan)	..	..

KÖYÜN ADI	İL/İLÇE	AŞİRETİ	LEHÇESİ	İNANÇSAL YAPI
Eşmepur	Pazarcık / Maraş	Şiiraş	Kurmanci	Alevi
Oruçlar	"	"	"	"
Payamlıbağ	"	"	"	"
İlyaslar	"	"	"	"
Mustollar (Mistolyan)	"	"	"	"
Çiçekalanı	"	"	"	"
Çamlıca	"	"	"	"
Nasırlı	"	"	"	"
Kocolar (Yukarı, Aşağı),,	"	Sinemilli	"	"
Armutlu	"	Şiiraş	"	"
Söğütlü (Dihi Biye)	"	Şiiraş	"	"
Davutlar	"	Sinemilli	"	"
Demirciler	"	Sinemilli	"	"
Aşağı Demirciler	"	Sinemilli	"	"
Topaluşağı	"	Şiiraş	"	"
Maksutuşağı	"	Sinemilli	"	"
Karahasanlı	"	Sinemilli	"	"
Halkaçayır (Sofuyan)	"	Sinemilli	"	"
Yukarı Pulyanlı	"	Şiiraş	Kurmanci	Alevi
Aşağı Pulyanlı	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Hıdıranlı	"	Sinemilli	"	"
Yukarı Dehliz	"	Sinemilli	"	"
Orta Dehliz	"	Sinemilli	"	"
Aşağı Dehliz	"	Sinemilli	"	"
Selmanpak	"	"	"	"
Çoşmalar	"	"	"	"
Kirni	"	Doğanlı	"	"
Alibeyuşağı	"	Sinemilli	"	"
Kadıncık	"	"	"	"
Cimikan (Dihi, Şuke, DihiAbdülce, Yeşilan)	"	Atma / Avdil	"	"
Höyük	"	Sinemilli, Atma	"	"
YukarıÇöçelli	"	"	"	"
Aşağı Çöçelli	"	"	Kurmanci	Alevi
Hanobası	"	Kılıçlı (Kısmen Türkleşmiş Kürtler)	"	"
Ördekdede	"	Kılıçlı	Türkçe	"
Osmandede	"	"	Türkçe	"
Emiroğlu	"	"	Türkçe	"
Çiçek	"	"	Türkçe	"
Kumçatı (Amikli)	"	"	Türkçe	"
Bezolar	"	"	Türkçe	"
Karaçay	"	Kılıçlı	Türkçe	"
Navrozlu (Totolar)	"	"	Türkçe	"
Sarıerikli(Koskanlı)	"	Kılıçlı, Atma, Sinemilli	Türkçe, Kurmanci	"
Kelibişler	"	Sinemilli, Şiiraş	Kurmanci	Alevi
Cennetpınarı	"	Şiiraş	Kurmanci	Alevi
Bayramgazi	"	"	Kurmanci	Alevi
Çakmak	"	"	Kurmanci	Alevi
Çınarlı (Terolar)	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Yukarı Terolar	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi

Makalenin
Yazarı M.
Bayrak'ın,
Binboğa
Dağlarının
eteklerinde
bağ-
bahçesiyle
ünlü köyü
Dallıkavak
(Sarıç)

KÖYÜN ADI	İL/İLÇE	AŞİRETİ	LEHÇESİ	İNANÇSAL YAPISI
Narlı	Pazarcık / Maraş	Değişik Aşiretler	Kurmanci	Alevi
Hamzıkanlı	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Doğanlı	"	"	Kurmanci	Alevi
Yukarı Tevekelli	"	Sinemilli	Kurmanci	Sünni
Aşağı Tevekelli	"	"	Kurmanci	Sünni
Sadakalar	"	Atma	"	"
Ferkuş (Çakallı)	"	"	"	"
Çakallı (Kurman)	"	"	"	"
Gökpınar (Çakallı)	"	"	"	"
Fituşağı (Fitan)	"	"	"	"
Camuzoğlu	"	Celikan	"	"
Ekberoğlu	"	Celikan	"	"
Çadırhüyük	"	Celikan	"	"
Külüaş Karahüyük	"	"	"	"
Balıkan	"	Delikan	"	?
Kızkapanlı	"	Atma	Kurmanci	Sünni
Gözlügöl	"	Atma	Kurmanci	Sünni
Maxikan	"	"	Kurmanci	Sünni
Kurtdere	"	Bugan, Atma	Kurmanci	S ü n n i ,
Alevi	"	"	"	"
Memişağa Köyü	"	Bugan, Atma	Kurmanci	S ü n n i ,
Alevi	"	"	"	"
Hasankoca	"	Atma	Kurmanci	Sünni
Ağcalar	"	"	Kurmanci	Sünni
Haydarlı (İallıkan)	"	"	Kurmanci	Alevi
Kizirli	"	Atma	Kurmanci	Alevi
Şallıuşağı	"	Sinemilli, Atma	Kurmanci	Alevi
Filolar	"	Doğanlı	Kurmanci	Alevi
Hıdırlar (Hıdıran)	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Kılıvelolar (Velipırçıkan)	"	"	Kurmanci	Alevi
Appasiye	"	"	Kurmanci	Alevi
Tilkiler	"	Tilkiyan / Atma	Kurmanci	Alevi
Kendirli	"	"	"	"

KÖYÜN ADI	İL/İLÇE	AŞİRETİ	LEHÇESİ	İNANÇSAL YAPISI
Avlık	Pazarcık / Maraş	Tilkiyan / Atma	Kurmanci	Alevi
Uzunçarşı	"	"	"	"
Zorbalar (mezra / oba)	"	"	"	"
Bektaşlar (mezra)	"	"	"	"
Hindolar (mezra)	"	"	"	"
Körhallolar (mezra)	"	"	"	"
Kuliler (mezra)	"	"	"	"
Törolar (mezra)	"	"	"	"
Karamistolar (mezra)	"	"	"	"
Sarponlar (mezra)	"	"	"	"
Papazsilolar (mezra)	"	"	"	"
Kertollar (mezra)	"	"	"	"
Karagöl (mezra)	"	"	"	"
Hörükobası (mezra)	"	"	"	"
Köralolar (mezra)	"	"	"	"
Gundi Pare (mezra)	"	"	"	"
Halatutlar (mezra)	"	"	"	"
Panolar (mezra)	"	"	"	"
Gerrolar (mezra)	"	"	"	"
Gürdolar (mezra)	"	"	"	"
Tokuşlar (mezra)	"	"	"	"
Cemolar (mezra)	"	"	"	"
Cığolar (mezra)	"	"	"	"
Deveyurdu (mezra)	"	"	"	"
Karadedeler (mezra)	"	"	"	"
Murolar (mezra)	"	"	"	"
Karagüney (mezra)	"	"	Kurmanci	Alevi
Gındolar (mezra)	"	"	Kurmanci	Alevi
Salmanobası (mezra)	"	"	Kurmanci	Alevi
Malap	Elbistan / Maraş	Sinemilli, Şemsikan	Kurmanci	Alevi
Soyucak	"	"	Kurmanci	Alevi
Kösaşya	"	"	Kurmanci	Alevi
Ağcaşar	"	"	Kurmanci	Alevi
Küllü	"	"	Kurmanci	Alevi
Hançıplaklar (Batun)	"	"	Kurmanci	Alevi
Mirali	"	Sinemilli	"	"
Daşlık	"	"	"	"
Nargele	"	"	"	"
Ambar	"	"	"	"
Çiftlik	"	"	"	"
Alçıçek (Daşıkopan)	"	Sinemilli, Şemsikan	Kurmanci	Alevi
Karaçar	"	"	"	"
Zerdekeş	"	"	"	"
Derbent	"	"	"	"
Beyyurdu	"	Harunan (Harunuşağı)	"	"
Kistik	"	Kasıman (Kasımuşağı)	Kurmanci	Alevi
Demircilik	"	Kılıçlı, Kısmen Türkleşmiş Kürtler	"	"
Aşağı Yapalak	"	Türk	Türkçe	Alevi

KÖYÜN ADI	İL/İLÇE	AŞİRETİ	LERÇESİ	İNANÇSAL
Çiftlik	Elbistan / Maraş	Türk	Türkçe	Alevi
Elmalı	"	Atma (Kürt), Türk	Kurmanci, Türkçe	Alevi
Nurhak	"	Şııraş (Kürt), Türk	Kurmanci, Türkçe	Alevi
Kamışlı	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Kaşan	"	Atma	Kurmanci	Alevi
Köşk	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Yılanovası	"	Sinemilli, Şııraş	Kurmanci	Alevi
Özbek	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Sünnet	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Tevekelli	"	Sinemilli, Şemsikan	Kurmanci	Alevi
Kantarma	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Gücük	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Yukarı Gücük	"	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Hasanali	"	Atma	Kurmanci	Alevi
Büyük Tavkıran (Dihî Mezîr)	"	Tavkıran/ Canbek	Kurmanci	Alevi, Sünni
Küçük Tavkıran (Kale)	"	Tavkıran / Canbek	Kurmanci	Alevi, Sünni
Tosunköy (mezra)	"	Tavkıran / Canbek	Kurmanci	Alevi, Sünni
Sevdili	"	Alias	Kurmanci	Alevi
Büyük Yalak	"	"	Kurmanci	Alevi
Küçük yalak	"	"	Kurmanci	Alevi
Gölpınarı	"	"	Kurmanci	Alevi
Yapılıpınar	"	"	Kurmanci	Alevi
Dağtopalı	"	"	Kurmanci	Alevi
Yazıtopalı	"	"	Kurmanci	Alevi
Toprakhisar	"	"	Kurmanci	Alevi
Yenisögüt (Birê Gani)	"	"	Kurmanci	Alevi
Yalıntaş (Aktîl) Elbistan/Maraş	"	"	Kurmanci	Alevi
Serçekuyusu (mezra)	"	"	Kurmanci	Alevi
Beştepe	"	"	Kurmanci	Alevi
Topsakal (Kosan)	"	"	Kurmanci	Alevi
Körücek	"	"	Kurmanci	Alevi
Kistikli (Kıstıkan)	"	Kasıman (Kasımuşağı)	"	"
Çevirme	"	Kasıman (Kasımuşağı)	"	"
Çerkezuşağı	"	Bekiran (Bekirusağı)	"	"
Sarıyatak	"	Bekiran (Bekirusağı)	"	"
Tekepınarı	"	Sinemilli	"	"
Hasanali-Kaşanlı	"	Atma	"	"
Yukarı Kaşanlı	"	Atma	"	"
Devreşcimli	"	Şııraş	"	"
Höyücek	"	Sinemilli	"	"
Kastel	"	Sinemilli	"	"
Kızılkandıll	"	Sinemilli	"	"
Varalpınarı	"	Sinemilli, Kümeli	"	Alevi, Sünni
Kara Mağara	"	Kümeli	"	Sünni
Keçe Mağara	"	Kümeli	"	Sünni
Höblek	"	Kümeli	"	Sünni
Koçova	Afşin / Maraş	Sinemilli, Tavkıran /Canbek	"	Alevi, Sünni
Büyük Kaşanlı	"	Atma	"	Alevi
Oğlakkaya	"	Tavkıran / Canbek, Sinemilli	"	Alevi

KÖYÜN ADI	İL/İLÇE	AŞİRETİ	LEHÇESİ	İNANÇSAL YAPI
Kerevin	Afşin / Maraş	Celikan	Kurmanci	Sünni
Armutalanı	..	Akçadağ aşiretlerinden	..	Sünni
Çomudüzü	..	Sinemilli, Alias, Kürecik, Kümeli	..	Alevi, Sünni
Kalaycık	..	Sinemilli	..	Alevi
Kamalak	..	Akçadağ aşiretlerinden	..	Alevi
Arıtış / İncirli (İunu)	..	Şadiyan	..	..
Sarkışçayı	..	Harunan (Harunuşağı)	..	..
Kötre	..	Akçadağ aşiretlerinden	..	..
Davulhöyük	..	Akçadağ aşiretlerinden	..	..
İaçapınarı	..	Atma	..	..
Örenli	..	Atma	..	..
Poskoflu	..	Atma	..	..
Ağcaşar	..	Pilvank	..	..
Gözköy	..	Harunan (Harunuşağı)	..	..
Emirellez	..	Atma (Kürt), Türk	Kurmanci, Türkçe	Alevi, Sünni
Berçenek	..	Türk, K rt	Türkçe	Alevi
Kabaoğlak	..	Bekıran	Kurmanci	Alevi
Bozhüyük	Gürün / Sivas	Sinem ili	Kurmanci	Alevi
Camiliyurt	..	Sinem ili	Kurmanci	Alevi
Akpınar	..	Canbek	Kurmanci	Alevi
Deveçayırı	..	Sinem illi	Kurmanci	Alevi
Yelken	..	Sinemilli	Kurmanci	Alevi
Güldede	..	Atma	..	..
Karakuyu	..	Sinemilli, Atma	..	..
Konakboğan	..	Çuxraş	..	..
Koyunlu koca	..	Kürecik aşiretlerinden	..	..
Başveren	..	Tümüklü	..	Sünni
Kelloş	..	Darende aşiretlerinden	..	Sünni
Yaylacık	..	Alias	..	Sünni
Külah	..	Kısmen Türkleşmiş Kürtlerden	Türkçe	Alevi
Yuva	..	Kürt, Türk	Türkçe, Kürtçe	Alevi
Çıpl	..	Şadiyan	Kurmanci	..
Reşadiye	..	Çuxraş	Kurmanci	..
Kaşköy	..	Çuxraş	..	..
Alacamezar	..	Alias, Kürecik aşiretlerinden	Kurmanci	..
Kaynarca	..	Sinemilli	..	..
Kavak	..	Şemsiki, (Kürt), Türk	Kurmanci, Türkçe	Alevi, Sünni
Sarıçiçek	..	Kurmiyan	Kurmanci	Sünni
Akgümüş	Andırın / Maraş	Xıdıran	Kurmanci	Sünni
Kargaçayırı	..	Koçgiri	..	Alevi

Notlar:

1. Köy isimlerinin yanında parantez içinde verilen isimler köylerin eski isimleridir.
2. Aşiret isimlerinin Kürtçesi öncelikle verilmiş, Türkçeleştirilmiş şekilleri yanlarında parantez içinde verilmiştir.
3. " Tavkıran" örneğinde olduğu gibi bazı aşiret kolları bölgede tanınan şekliyle verilmiş, ancak bağlı olduğu ana aşiret de gösterilmiştir.: " Tavkıran / Canbek " gibi.
4. Bölgede "sünni" kavramı "Hanefi müslümanlığı" karşılıyor.

Xizan Şîlan

Helbestvan Xizan Şîlan ji Anadolîya Navîn ji Cihanbeyliyê ye. Ew demeke dirêj e ku li Awrûpayê dimîne. Ji salên 1970-î û vir de ye ku li ser muzîk û helbestê dixebite. Di 1970-yê de tevî karên ramyarî dibe. Gelek caran tê girtin û tê îşkencekirin. Demekê li Almanyayê dimîne û pişt re vedigere welêt. Her çendî dixwaze li welêt bimîne lê ji ber zor û tahdeyîya dewletê mecbûr dimîne dîsa welatê xwe terk dibe derdikeve derve. Nuha li Swêdê dimîne. Xizan Şîlan bi xwe bi kurtî derheqê jiyana xebata xwe de weha dibêje:

"Ez ji malbateke belengaz im, li hêla Cihanbeyliyê li gundê Yeniceobayê hatime dinyayê. Piştî ku min dibistana xwe ya pêşîn û navîn li gund qedand, malbata min bar kir bajarê Konyayê û min lise jî li wir xwend.

Ez hîn çardeh salî bûm min dest bi nivîsandina helbestan kir û her weha di ber re min dest bi muzîkê jî kir. Wê demê min ji xwêre tembûrek peyde kir. Dema ku min dest bi tembûre kir û hêdî hêdî li têlan dixist, wekî ku ji têlan dengê dilovanîyê, bihna gul û kulîlk û nêrgîzên li çiya û zozanan, bihna axa min a ji kul û kederê û ji birînan perçebûyî dihat pozê min. Bi dengê têlan re dengê keç û bûkan, dengê zarokên biçûk ên li ber kendalan, dengê kal û pîrên dil bi birîn dihatin guhên min. Û min bi dengê kezebeşewat dikir qîrîn û hawar û distira û dinivîsand. Êş û birîn û derd û kul û zilma li ser gelê min û evîn û eşqa wî ya ji bo serxwebûnê û berxwedana wî wek tîrêjên rojê li ber çavên min diçirîsîn. Min bi saya wê tîrêjê û bi hêvîyêke mezin tembûra xwe hembêz dikir û diçirîyam û rûpelên kaxidan yên vala min bi helbestan tijî dikir.

Min di 1996-an de bi navê "XEM Û XEYAL" pirtûkek derxist ku ev berhema min a yekem e. Min di vê pirtûka xwe de êş û kul û derd û elema gelê xwe bi qasî ku ji min hatiye aniye zimên..... Li vir ez helbestek xwe ku li ser du

Xizan Şîlan şêreçhremenên kurd in, pêşkêşî xwendevanên Bîrnebûnê dikim. "

TU RONAHIYA MIN TU BÊRÎVANA MIN

*Tu taca ser serê min
taca kesk, sor û zer
tu Bêrîvana min
tu evîna min
Bêrîvana min
tu eşqa ber dilê min
tu bûka ber mala min
tu dara ber xaniyê min
tu gora ser dilê axa min
tu ronahiya ber çavên min
a wek rojê diçirîsî
Ronahiya min
Bêrîvana min
ez dayika we
welat im
welatê we
Kurdistan im.*

Bi agirê
şewata canê we
bi saya eşqa
dil û cigerên we
yên diperitîn
di nava agirê Newrozê de
bîst û yekê adarê 1994
ez ronî dibûm û te jiyan dida min
bi saya ronahiya
agirê şewatê
ya laşê we.

Stêrk ronî dibûn
hîv ronî dibû
di taritiya şevê de
roj dibiriqî
di ronahiya berbangê de
bi agirê şewatê
ya canê we
weku agirê canê we
ketibû canê stêrkan
ketibû canê hîvê
ketibû canê rojê
û hambêzî xwe kiribûn
sewdaya we
ya azadiyê
sewdaya we
ya serxwebûnê
û ez dîsan ronî dibûm
azad dibûm
ji bin destê dijminan
ji bin destê xwînmij û barbaran
tu Bêrîvana min
tu Ronahiya min
ez dayika we
welat im
welatê we
Kurdistan im.

Ew ewrên reş û tarî
ew mij û dûmana reş
yên xwe dagirtibûn
ser sîng û serê min
ser can û cîgerê min
diqelişîn û belav dibûn
bi agirê we

şewata bejna we
bi ronahiya canê we
bi ronahiya çavên we
jiyan diket ruh û canê min
nefes diket cîgera min
û dijîm
jiyanek bêdawi
jiyanek bêmirin
şewqa agirê canê we
evîn û sewdaya dilê we
yê welatparêzî
û ez dîsan rohnî dibûm
keça min, bûka min Bêrîvanê
taca ser serê min Ronahî
ez dayikka we
welat im
welatê we
Kurdistan im.

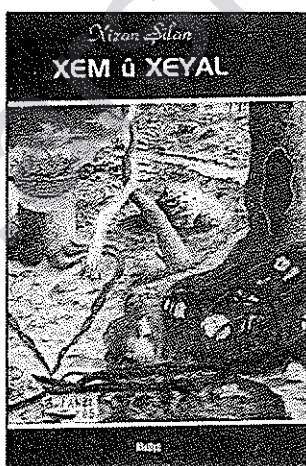
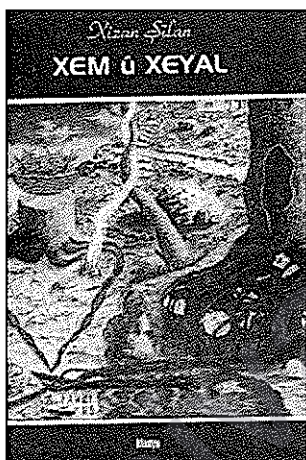
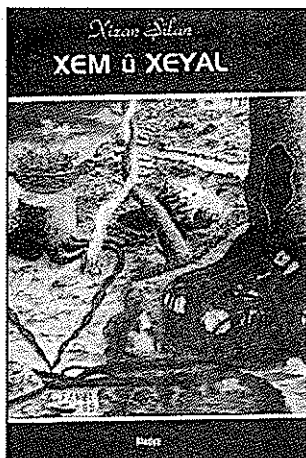
Destek bilind dibû
Li Rojhilata Navîn
çar tilî xuya dibûn li ezmanê
di nav agirê sor de
nişana serhildanê
nişana berxvedanê
yek tilî ya rojhilatê
bi dengê qêrîn û hawarê
hêvî û hêvî
yek tilîya rojavayê
bi dengê qêrîn û hawarê
serfirazî û serfirazî
yek tilî ya başûrê
bi dengê qêrîn û hewarê
azadî û azadî
yek tilî ya bakurê
bi dengê qêrîn û hewarê
Netewa Kurd axx
Netewa Kurd
tu keça ber deriyê min
Bêrîvan
Tu taca ser serê min
Ronahî
û dîsan dunya
li min rohnî dibû
bi saya agirê canê we
bi saya eşqa dilê we

ez dayika we
welat im
welatê we
Kurdistan im.

Tu gula sor î
tu kulîlka dara hêşîn î
tu çiçekê keask û sor û zer
li biharan
dipişkivî û dipişkivî
li dor aliyên sînorê min
nava dilê axa min
tu ji germa qijilî
li havînan
li ser axa min
dişewitî û dişewitî
wek agirê tendûrê
wek tûreya oda min
li sikakan, li kolanan
li bajar û li gundan
diçirîsî û diçirîsî.

Tu dilopên baranê
tu bayê hênik
li payizan
hûr û hûr dibarî
li ser çiyayên min
diherikî û diherikî
li quntarên çiyayê
teví ava çeman
teví rûbar û newalan
li ser çar parçeyên
dilê axa min
bi saya bayê te
pelikên daran
dilivyan û dilivyan
bi saya bayê te
ala min a rengîn
şa dibû û pêl dida
dikenya û dikenya.

Tu berfa sipî yî
li zivistanan
lep-lep dibarî
li ser çiyayên min
çiyayê Araratê

çiyayê Cûdî
çiyayê Qerejdax û Sîpanê
keça ber mala min
Bêrivanê
taca serê min
Ronahî
ez dayika we
welat im
welatê we
Kurdistan im.

Min govend girtibû
min dilan dikişand
di destê min de destmal
destmala bi reng û reng
wek ala rengîn
min dikir tîlîlî, tîlîlî
min digot lêlê û lolo
li çar aliyayê
li dor aliyên we
li ser çiya û zinaran
li deşt û ban û zozanan
agirê newrozê vêdiket
bi saya agirê canê we
bi saya eşq û sewdaya
dil û cîgerên we
kesk, sor û zer dibûn
dor aliyên min
ez dîsan rohnî dibûm
azad dibûm
tu yara min Ronahî
tu dara min Bêrivanê
ez dayika we
welat im
welatê we
Kurdistan im
Tu Ronahiyê
Tu Bêrivanê
Hûn agirê azadiyê
Yên ser sîng û pêsîra min in.

YARENÎ/HENEK

CONGÊ GUND

Rokê muxtarî gund gotiye: Congeyî gund hendi şenake manga avis bihêle û çûye conge daye xesandin û biriye bazarê, firotîye, pere jî ji xwe ra xerc kiriye, xariye.

Xelkê gund bi vê hesîne û pir bi hêrs ketine, çûne mixtar gilf kirine. Mehkemê jê ra şeş meh ro birîye û mora mixtarîyê jî ji dest girtîye.

Vir da wê da, şeş mehê mixtêr xelas bûne û mixtar dîsa hatiye gundî xwe. Le mixtar di hundir da hinek guherîye, dest bi limê (nimêj) kirîye û doza misilmantîye dike.

Ew meh jî meha rojiye bûye. Êş û Pirtêş jî li pêş mala xwe runiştibûn û hinik pirpar û pelpusunk bi nani hişkeva kiribûn qozi û xweş xweş dixwarin.

Mixtarê kevn bi dur va ew halê wan dibîne û mîna bruskekê xwe digihêje hindê wan û diwêje: "Hun qe fedi nakin, ji xwedê natirsin û vê royê bimbarek (pîroz) nên dixwin?"

Êş û Pirtêş bi hev ra ; "Lo te congê gund firot ,xwar, ji te ra ne guneye, me pariyek nanî tisî xweriye ew li dilî te nê ye!"

APÊ XIŞTO

Apê Xişto çûye gundekî Tirka û li oda gund bûye mîvan. Hin kesê gund jî hatîne û li dor-paş wî rûniştine. Li ber derî odê dikekî rêx peqij dikir, hinek mirîşk jî li dora wî çerx diwûn. Dik singa xwe li mirîşka dixist û wer digeriya.

Axaye gundî Tirka bi devî tiji kenîya û ji apî Xişto ra got:

-Dik nolê axakî Kurda xwe pir bi mezin diwîne, dipesi û ji mirîşka ra vira dike.

Gundiyên din gîstik bi va şora axê kenîyan. Lê va şora pir çû giraniya apê Xişto û wî nedixwast di bin şora wî da bimîne û got:

-Erê axa dik mîna axayê Kurda vireke, le wekî axayê Tirka jî rêxê belav dike!

Berhevkar: *Gurakî Dolatli-Yunak*

Ê GÎHANDIYE HERIYÊ

Xortekî gundî dosteke xwe hebûye Dosta wî jê tenekek rûn dixwaze. Xortî bettal û zugurt e. Dihere ji cîranekî du kilo rûn dikire, teneke jî tiji herî dike û rûn dide ser, diwe ji dosta xwe ra. Paşî çend roya, bi hevalekî va di ber mala wê da derbas diwe û îşmarê dide wê. Le ew qe rû nade wî û îşmara wî bê bersiv dihêle. Xortê me li hevalî xwe vedigere û diwêje:

-Ê me yê gihêştîye heriyê!

Berhevkar: *Mem Xelikan*

Çîrok

ÇAM Û ŞAM

Kûçikê pez bi zexerê ber malê va hevûdu xapandin, gotin:

–Were em tevhev herin pan û karan.

Ketin rê, çûn ser kaniyekê runiştin, pir birçi bûbûn. Ca jî nêrîn ki dur va rêwîyekî teye, bina nên hat pozên kûçikan.

Rêwî hewanê nên bi serî çoyê xwe va dâliqandibû û bi dengêkî xweş klam digotin û hinik hinik rêda dihat.

Kûçikê pêz ji zexerê ra got:

–Ca tu here binere çoyî di dest rêwî da ji darê çamê ye yan jî ji darê şamê ye, hubike tu guhbistê min ke, eger ço çam e ezê nên lê bistinim û dari çamê zu dişkê. Çoyê dest rêwî de eger ji şamê ye ez nêzikê nabim. Ba bi riya xwe da here.“

Zexer beziya bi berve rêwî çû, dorê ra çerx bû (ziviri), paşê carikê da rewîya got:

–çam çam çam çam çam çam ...

Kûçikî pêz xwe bi heybetek xof berda ser rêwî. Rêwî çoyê xwe çing vekîsand li gepirê wî xist. Kûçik bê xut li ser erdê direj bû, ket. Rêwî riya xwe da rawirt, çû.

Niv saatê şuva kûçikê pez çengijî bi xwe hesîya, zexer henber runiştibû, pel pel lê dinêriya. Kûçikê pez heş hatin serî, li zexerê hêrs ket û got:

–Tu darê şamê nizanî, tu darê çamê nizanî, mago tu çito mahlukat e?

Şer kirin bi zexer va hevûdu hilgevigandin û li hev veqetîyan. Yek li rast çû, yek li çep çû...

Çiroka min çû diyaran, ram li hestiyê bavê guhdaran.

Berhevkar: *Çarukî* / POLATLI

18.01.1997

KLAMÊN ŞERÊ MEZIN

Berhevkar: *Curukî*/POLATLI

Di Şerê Çanakkale da ji gundên Kurmancê Anatolya Navîn pir meri ketine şer û li ser vana jî gelek klam hatine strandin. Birêz Curukî jî ji va klamana çend heb ji me ra şandine. Em wana ji xwendevanên xwe ra diweşînin.

Mewlut Bira

*Çiya germ deşt nehiştin
Baran barî, çiya şuştin*

*Va Ingilizê va Ingilizê
Tehtil bahir geri ser denizê
Leşkerê Osmanli notle pezi bê şivanê
Dijmin seri şevê taburek xwe didize*

*Va qurşuna devi xete
Jorda teye bi heybetê*

*Hali aşan narim aşan
Nali nale va nexwaşên
Ez birayê xwe digirim
Go rakirin nexwaşxana Haydarpaşa*

Klama Osî Hemdînê

*Herê lawo herê lawo
Simêl zeri pi badayo
Helep Musul giş tevdayo
Qumandanê ser panzda yo
Çarixê lingi te qutayo
Kinc li kotê te nemayo*

*Here lo Osê Hemdînê
Devi birînê, têye xwine
Yare kor bi metirsine
Dayik ê pir durmexine
Germ hati germa havine
Welat têye bînê xwine
Xadêy mamostên razi be
Ruy xorta dayin zimanî martine*

*Lo birayo lo birayo
Çiya Baxdade tenê mayo...
Bi xwe gotî, xwe giriyayo.*

Memela / POLATLI
10/5/1948

HAYAT

Yaşam Anadolu'da
uzun yıllar
kıl çadırlarda sürdü
gece bir
hırsız bindi
insanlar
gün yirmi dört saat
can nöbetindeydiler
toprak
bir ölünün dudakları gibi
kuru ve çorak
bozkır
kiriş boyunlu
çeneleri değirmen taşı
burunları sürekli havada
leş sevdalısı sırtlanların çiftliği idi.

Haçlılardan buyana
insan sesinin yankılanmadığı
çocukların oynaşmadığı toprak
ve Lokanien harabeleri
alın teri ile
dile geldi.
kutsal güneşin şerefine
ateşler yakıldı
ve dağlarda
sürülerin çan senfonileri
ve çobanların kavallarından haykıran
Qamışe Qul ve Hemè Muské
havaları yankılandı.
bozkır canlandı
bozkır şenlendi
kuru toprak
bir kuru ekmeğe çalışan
nasırlı ellerin teri
ve sarı öküzün gücüyle
başak okyanusuna dönüştü
saçlarını ateş alevlerinin dalgaları gibi ören
kürt kızları
taze elleriyle
kürt halısına
geçmişin hikayelerine uzanan
güneşi, ateşi
ve yaşam ağacını dokudular.

Aşiretler
ağasıyla
çobanıyla
kızıyla
kısrağıyla
geliniyle
ve kürt evinin öncüsü kadınıyla
bu topraklarda dünyayı tanımak
bu topraklarda ölmek
ve bir daha yollara düşmemek için
kutsal ne varsa
adına yemin ederler.

FERİDUN

TOPRAĞIN SÜRGÜNÜ

*Kül edilir uzakta bir orman
Gaz odasında daha çocuk ağaçlar
Sürü sürü yanar
Çıtır çıtır ağlarlar duyarım
Kurtçuğun iniltisi
Sincap yüreğindeki patlama
Göz yeşili yaprak yumulurken
Düşen yaş tıptırtısı
Kanarya yumurtasında pişen ağıt
Yanık yanık duman duman gelir
Duyarım*

*Toprağın yüzü soyulu
Yüzülür torunumun saç derisi
Isımr beyaz adam
Akar yeryüzü başka yerlere*

*Bahçeme bir gül ağacı dikerim
Çölü tutar mı?*

Ömer Faruk Katipoğlu

HELBEST

KEÇA DELAL

Rê dûr çiya bilind in.
Her der mij û dûman
Tu hêvîya bêkes neke
Evînên xwe bîyan
Havîn biqerimin
Bicemidîn ji zivistan
Bihara were
Berfa bihele
Ji bilindiya çiya de
Ava biherike çeman
Bejn bidin
Kûlîlkên Newroza
Bes kû hêvî bibiriqin
Dijî tarîtiyê
Wek stêrkên şevên payîza.

1998 - Mem Xelikan

DERGÛŞ

Şev nîvê şevê
Dil dîsa xembar û rêvî ye
Barê jîyanê di mil da
Digerîne.
Wek kêrek kû yê
Geh li hepsa Diyarbekrê
Paş deriyên hesin
Girtî ye.
Geh bo mafên mirovatî
Ji mirinê re
Bi rojî ye.
Dilo tu çi dixwazî?
Ma tu nizanî?
Her dergûşek li qîrîn
Tê dinê
Hawar û banga xwe
Strana azadîyê.

1998 - Mem Xelikan

ŞÊR Û RUVÎ

Me karê xwe kir, da em herin serê çiya
Min şerek şîn mazin, dît di nav devîya
Hawirdorê wî şêrî, wêran bû bû ji ruviya
Pala xwa dabû zinarekî, difikirî li sêwiya

Min kir qîrîn û hawar, şêr ji min ra bû neyar
Got min tu jî wera, bikeva nav va ruviya
Em hemû bi hevdu ra, herin neçira kovîya
Min got wa şêrê jîr, hem paşa tu yî mîr

Hêvîya min ji te heye, tu nebê siltanekî pîr
Wa ruviyê xapoker, dora te girtiye seranser
Wê te bixin çalakê, be şop û nayên ser
Te poşman bibê, ji wê neçira te girtiye

Şêr kire hawar, got min ti ji ware bin bar
Roviyê xapoker, ji min ra dostin nabin neyar
Neçira ez bikim, wê hertim herê ser
Ji te bawer nakim, ew dost in ji min ra nabin neyar

Enwerê Kabras (Kurdekî Suriyê)

TARİHTEN

1962-1963 yıllarında bir grup Kürt aydınınca çıkarılan **Dicle -Fırat** dergisinin 7. ve 8. (1963) sayısında Nuri Nursöz - Cihanbeyli (Büyük bir ihtimalle takma bir isim) diye yazılmış aşağıdaki okuyucu mektubunu, bölge insanının son otuz yılda geldiği yeri, gösterdiği sosyal, toplumsal ve siyasi gelişmeyi yalın bir biçimde gözler önüne serdiği için tekrar aynen yayınlamakta yarar görüyoruz. Kim bilir belki de bu kişi tekrar ortaya çıkar ve bizlere otuz yıl önceki Nuri Nursöz ile otuz yıl sonraki Nuri Nursöz'ü anlatır.

GÖRDÜKLERİM

Mensup olduğumuz RÜŞVAN aşireti iki asır evvel Urfanın güneyindeki Barri çölünden göç ederek Konyanın kuzeyine, Ankaranın güneyine, Kırşehirin batısına, Afyonun uzak doğusuna ve İç Anadolunun en zengin göbeğine yerleşmişlerdir. Teşkil ettikleri ilçeler sıra ile, Cihanbeyli, Bala, Haymana, Yunak, Aksaray, Polatlının bir kısmı, Akşehirin bir kısmı ve kasabalar nahiyeler. Köyler tahminen 400-500 nüfusludur. Bütün köyleri çok zengindir her evin önünde bir traktör vardır.

Bu aşiretimiz komşu buldukları Türk aşiretleriyle çok iyi bağdaşırlar, birbirleriyle iyi geçinip birbirlerine kız verirler ve bize siz Kürt değilsiniz esas Kurtler şarkta dırlar ve onlar vahşi, yabani, canidirler diye bize tanıtır ve ben de Kürt olmam hesabıyla buna çok üzülürdüm. Ben 12 yaşından bu yana kitap, mecmua, gazete, roman ve bilhassa tarihi romanları çok okurum. Okuduğum ve mütalaa ettiğim kitaplarla kendimin de mensup olduğum Kürt aşiretinin müslümanların en asil kabilesine mensup olduklarını kabul ettim. Ennihayet Allahın bana bahsettiği bir lütufla dileğim yerine geldi: Askerliğimde şark tarafına düştüm ve bu vesile ile Kürtleri daha yakinen tanıdım oldum. Ben 1958 de Erzurum ile Kars arasındaki Sarıkamış ilçesine ve muhabere taburuna dühül ettim. Tanımamla edindiğim intibalar, sıra ile en başta mukaddes

dinimiz olan islamiyete bağlılıkları belki ilkokula gitmemiş okur yazarı yok amma bütün dini bilgilere malik, sonra cesur, cömert garip dostudurlar. Yalan söylemezler, namuslu, yiğit sözüne sadıktırlar. Bir gün muhabere merkezinde oturuyorum yanımda çeşitli cihaz operatörleri 7 kişi var. Bunlardan birisi Erzurumlu, diğerleri ben de dahil olmak üzere hepsi garplı. Bir ara o Erzurumlu çocukla İzmirli bir çocuk sebepsiz münakaşa ettiler. İzmirli Erzurumluya "Vahşi Kürt" dedi. Hepsi de benden çekinir yalnız benim Kürt olduğumu bilmiyorlar. Ben içimden eğer Erzurumlu cevap vermezse ben iyi bir cevap veririm, neyse baktım Erzurumlu "Ulan İzmirli" dedi "bana Kürt dedin evet ben Kürdüm aslım neslim belli sen nesinki sen Türk değilsin olsaydın ayıcılık etmezdin", daha başka şeyler de söylerdi... Baktım İzmirli stop etti. Hiç cevap vermedi. Erzurumlu çocuk orta okulu bitirmiş, Kürtçe lisanından bihaber, hiç Kürtçe bilmiyor. Bir gün buna sordum "arkadaş" dedim. Bildiğim ve duyduğuma göre bu şark tarafı hep Kürtmüş. Niye sen Erzurumlusun hiç Kürtçe bilmiyorsun?" o da "Nuri" dedi "aslımız Kürtdür yalnız biz şehirde doğup büyüdüğümüz için ana lisanımızı kaybetmişiz." Ve en nihayet bunlar muhabere merkezinde Kürtlük Türklük münakaşasını yaparlarken ve sanki kötü bir damga imiş gibi bu Erzurumlu çocuğa Kürt deyip dururlarken elime günlük bir gazete

geçti. Gazetenin ön sayfasında iri yazılarla bu gün Erzurum'da yurdumuzun hiç bir tarafında görülmemiş Kıbrıs için muhteşem bir miting yapılacak. Okudum, sonra dışarı çıktım. Bir de baktım ki şehirlerden, ilçelerden, köylerden, gelen geçen bütün kamyonların, traktörlerin üzerinde; "Kıbrıs Türktür, Kıbrıs bizindir." yazılı yazılar. Pek çok sevindim. Allah bizi islah etsin, çünkü bütün şark tarafı Kıbrıs için can atsin ve ezelden beri cesurluklarıyla Osmanlı İmparatorluğunun hudut kurtları olsun ve kendi kemikleriyle kaleler yapsın, Çaldıran savaşının çemberini yarsın ve daima şimdiye kadar Türk ordusunun ön saflarını teşkil etsin ve birinci Cihan Harbinde, kendi şehirlerini kendileri kurtararak şehirlerine gazi ünvanını kazandırsın ve sonra da hiç bir emir almadan kendileri koşarak ananelerini bırakarak batılaşmak isteyen garp tarafımı da kurtarsın ve bütün bunlara karşı bir zat gazetesinin ön sahifesinde iri harflerle, Kürt tarihi diyeceği yerde "Kürtlük damgası" diye yazıyor. Başkası da yazdığı sütununda yazıda bir Arap sözüne göre dünyada üç musibet vardır; "fare, çekirge, Kürt" diyor. Ve Hayat mecmuası da Kürtler devlerden meydana gelmiş diye yazıyor. Koca bir senatör; "Kürtler bizim düşmanımızdır" diyor. Neden, neden böyle oluyor anlamadım. Başka birşey diyemem yalnız derimki, bu memleketi ve güzel yurdu parçalamak isteyenleri Allah kahretsin. Amin...

Nuri Nursöz

Cihanbeyli

Not: Yukarıdaki yazı Dicle-Firat Gazetesi, No:7 (4 nisan 1963), s.8 ve No: 8 (14 mayıs 1963), s.8-den alınmıştır.

Dicle-Firat Gazetesi hakkında daha fazla bilgi için: bak: Dicle-Firat, no:1-8 (1962-1963), (tıpkı basım) APEC Yayınları, 1997, Stockholm

ÇOCUK

*Yurdumuz bize yurt olmalı
Sevdamız bize yol
Yola yoldaş ol çocuk*

*Konuşurken susar olma
Sevinirken küser olma
Yere başını eğme
Başını dik tut çocuk!*

*Gülki ısınsın dünya
Gülki gülümsesin
Bağdatta asılan Leyla
Üşüyüp donan Tanya*

*Gözündeki ateşle
Umutla doğan güne
Umutunu kat çocuk
Özgürlüğün yoluna
İlk adımı at çocuk*

*Yürü ırmak ırmak
Yürü fırat fırat
Özgürlüğün denizine
Sevda sevda ak çocuk*

*Gün gelir renkleri bu bayrağın
Özgür olur ülkemde
Kaldır elini göğe
Özgürlüğün andını
Bu şafakta iç çocuk.*

Hüseyin Kalaycı

ÇEND LÎSTIKÊN XORTANÎ (2)

Simoyê Herşid

Di hêjmara bîrnebûnê a çaran da min qala du listikên xortanî, **Gezê Gezê û Kevirkê Germa** kiribû. Niha dixwazim qala listika **Kaw (Kab) û Benê Qut** bikim.

Binavkirina
skinandina
Kawan

Şek

Çik

tix

pişteşek

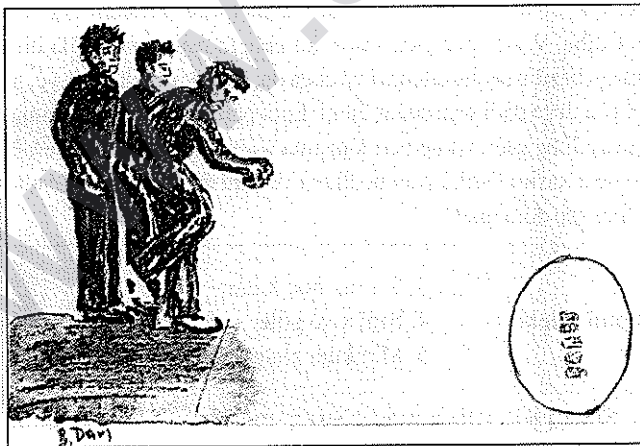
BI KAW LÎSTIN

Kaw hestiyên ji çokên pêz in. Berê, li gundan xortan bi kawan dilîstin. Her xortekî tûre xweyî kawan hebû. Li gora danîştinê kaw tên bi navkirinê. Wekî; *şek û çik, tox û pişteşek*.

Ji kawên çokê beranan *deq* çê dibin. Meri dikare bibê deq mîrê kawa ye an şahê kawlistinê ye. Cur bi cur kawlistin hene. Bi kawan listin li her derê ne mîna hev in. Varyantên wê, çînen wê pir in.

1-Kaw ji çiziyê derxistin

Du an zêde kes dikarin bilîzin. Herkes bi serê xwe ye. Bo destpêkirina listikê deq tê avêtin. Deqê kê sifte li şek danîşt ew dest pê dike û xwedan avans e. Va listika li derva tê listin. Çiziyek (Daire) tê kişandin. Her listikvanek yek an jî ji yekê jî zêdetir kawan dikin navberê. Wana di nav çiziyê da rêz dikin. Paşê çend gav ji durva da ji nişangehê da (qe) bi deqan berdidin kawan. Huneriya vê listikê ew e ku meriv bi deqê li kawan xe û bi carekê ra wana yek bi yek ji çiziyê derxe der. Kê kawek bi wi awayî ji çiziyê derxist ew dibe male wi û heqê wi cardin berdanê heye. Kingê wi nikani kawan derxe, hingê nova dihere listik vanên din.

Kaw ji çiziyê derxistin

Şek
û çîk

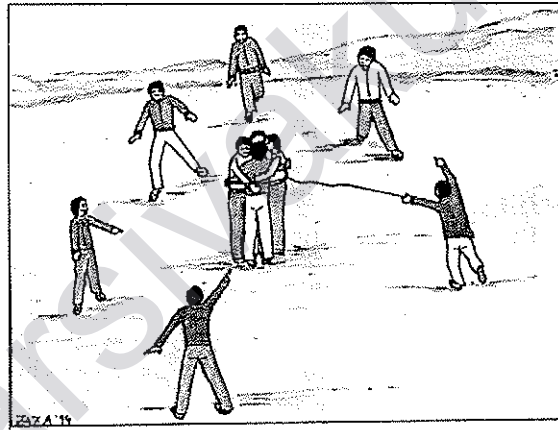
2 - Şek û çîk

Şek û çîk ji bi kawan tê listin. Meri dikare di malan da ji bilfize. Disa du an zêde kes dikarin bilfizin. Bona destpêkirinê deq tê avêtin. Herkes qasi hevûdu (yek,du,an zêde kaw) kawan didin navberê. Yê ku dest pê bike,van kawana giştan dike destê xwe û bi hevra diavê erdê. Kawên ku şek û çîk daniştî, dibin male wî. Kinge ku tu kaw şek û çîk danenişin, wêngê nova derbazi listîkvanê din dibe.

BENÊ QUT

Benê qut listika lawan e û li mehên biharê tê listin. Ji bo vê listikê lazime du hêl (grup) hebin. Her hêlek dikare ji 4-5 an ji hin zêde kesan peyda bibe. Ji her du hêlan yek dikeve ga,hêla mayi bi avans e (avantaj e). Bo vê her du hêl kês dikin. Hêla ku bi serxisti dibe hêla bi avans e, ya din dikeve ga.

Hêla ku bikeve ga, ji xenci yek listikvaneki,yên din bi pê dadiwestin,seriyên xwe piçek berjê xarkiri

didin hev û destên xwe diavên ser milên herdu (binêre wênê jor). Listikvanêk ji hêla ku ketiye ga dibe parêzkarê hevalên xwe. Ew bi beneki quti (kin) qasi 2 metro,bi hevalên xwe va girêdayiye û di dora wan ra çerx dibe. Vezîfa parêzkar ew e, ku nehêle listikvanên hêla din (xasim) firsendê bibînin û hilkişin an bazdîn ser hevalên wi yê di ga da. Hêla ku ne di ga da ye, ji her alî da hewl dide ku bazdîn ser yên di ga da,li wan siwar bibin. Eger parêzkar bikane,di dema ku yek ji listikvanêki xasim bixwaze li hevalên wi ne,beri lêniştina wi,hin ku lingên wi li erdê ne,distê xwe pê wi bike,wê çaxê hêla xasim listikê wenda dike û vê carê ew dikeve ga. Listik wekina heta ku dilê listikvanan dixwaze dom dike.

TIŞTONEK

1. Sindiva minê salekê, avêt binî çalekê.
2. Elbek mast, li pile rast.

3. Seri ar, boçik dar.

4. Binî xwe gole, serî xwe gule.

5. Min kuta zinarek, deng çû hezarek.

(1. Hêştir 2. Hiv 3. Sernik=Kirpi 4. Lambe 5. Dew)

Kırşehirde bir ağalar köyü

TABURA

Bekir Dav

Kırşehir'in köylerinden bahsederken dikkat etmişseniz Taburoğlundan (doğduğum köy) değilde, diğer köyleri anlattım. Sebebi basit. Ağa köyü: tabiki biraz ayrıcalıklı olacak. Ben de bizim redaksiyonda tek sayılıyım. Ağa köyünü temsil ettiğimden, tadını çıkara çıkara, kabarak gezerim. İnanmıyorsanız **Birnebûn** dördüncü sayıyı açıp bakın. Redaksiyonun fotoğrafını toplu halde göreceksiniz. Ben yokum! Peki niye? Bu konuda çeşitli tartışmalarımız oldu. Ben, "*Mademki fotoğraf yayınlayacağız, o zaman diğer gazetelerdeki medya leçgerleri gibi, beyaz bir gömlek, kollarım göğsümde çaprazlama bağlı, kafam dik çekilmiş bir fotoğrafistirim*" diye dırettim. Arkadaşlar, şaşkınlıklarını Orhan Veli'nin:

Cep delik cepken delik

Yen delik kaftan delik

Don delik mintan delik

Kevgir misin be kardeşlik?

Mısrarlarıyla beni bir güzel tarif ettikten sonra, manzarayı bozmamam için aralarına bile almayarak, durumumuzu resmettiler. Kendimi kurtarmak için, "Hiç olmazsa bu fotoğrafı **Bul kazan** şeklinde sunalım" dedim. Beni fotoğrafta bulana **mikser** yerine biz de üçbuçuk yayık dağıtırız. Böyle bir reklam sayesinde İç Anadolunun en ücra köşesindeki okuyucumuza da ulaşmış oluruz. Bu önerim de kabul görmedi. "*Buçuқта ne oluyor muş?*" diye azarladılar.

Buçuğun, kuzu derisinden yapılacak yayık olduğunu bir türlü kabul ettiremedim. Bazen, kendi kendime soruyorum. **Acaba yanlış mı yapıyorum (?)** diye.

Gelelim Taburoğluna, konu uzun olduğundan, seri halinde yazmaya karar verdim. Sabırsızlık yok. Kopya çekmek yasak! Sonuna kadar okuyana, bir tam yayık benden.

Kırşehirin merkeze bağlı kürt köylerinin bulunduğu arazi düzlüktür. Bir tek bizim köy, sırtım bir tepeye dayanmış yapıların arka kısmı yamaca gömülü olduğundan, evler **itoturuşundadır**.

Geçim kaynağımız "hırsızlığın" yanında, tarım ve hayvancılıkla uğraşanımız, çobanlık için Konyaya, Haymanaya, Polatlıya gurbete gidenimiz de var.

Ben, Hacıyê Çêrê ile Haymanada çobanlık yapıyoruz. Bozkırdayız, gözalabildiğince düzlük bir arazi.

Bozluğa göğün birleştiği yerde hafif mavimsi bir-iki dağ yavrusunun görünümü dışında: geceleri o beni büyüleyen, elimi uzatsam tutabileceğim kadar yakınımda olan gökyüzü de olmasa! Bu, tarifsiz düzlükte yok olup gideceğiz.

Azığımızı getirenlerin dışında Allahın kuluna rastlamamız imkansız. Aylardır, Hacıyla sohbet ede-edemeyecek pek bir mevzumuz kalmadığından, ikinci sıcağında, ki kavurucu bir sıcak. Keçelerden yaptığımız gölgelikte pineklerken: itlerin saldırmasıyla doğrulduğumda, Hamki Miro'nun cılız bedeni bozkır güneşinde dahada incelmış, itlere karşı kendini savunmaya uğraşmakta.

İtlerin elinden kurtarıp, ikiz sohbetimize davet ettim. Böyle bir yenilik arayışta bulamadığımız bir fırsatı. Mutlu etti bizi." Allah'ta onu etsin" diye içimden duaya durdum.

Hacı, en yaşlımız olduğundan, hoş-beşten kendini sorumlu tutup: bana çay yapma görevini verdi... çaylanmızı yudumlarken, Hacı, "Hayırlısıyla geliş sebebin nedir Hamo?" diye sorduğunda. Hamo, "Hırsızlık yaptım. Başım belada, beni arıyorlar." deyip boynunu kırdı.

Böylesi bir durum memlekette olsa, normal karşılardık. Koyunun en güzelini çalmayanı pek adamdan saymazlar bizim oralarda. Taburoğlunda ağasından-çobanına kadar herkesin ilk bellediği yaşam şekli. Lakin yad ellerdeyiz.

"Böyle işlerinde bir adabı var, değil mi? Hem yabancı memlekettesin! Madem, çalacaksın, izini belli etmek neyin nesi? Bire beceriksiz! Peki durum anlaşıldığında bize gelmen doğru mu? Alt tarafı bizde, bir kaç parça kaburga, bir kaç but vs. için taaa buralara gelmişiz. Bu yaptığın iş mi yani?" gibilerden azar-nasihat karışımı bir çıkış yapan Hacı: tasdik beklercesine, başını bana çevirip pörtlek gözlerini dikti üzerime. Cevap beklemekte..!

Benden yaşlı olduğundan, karar hakkı onda olmak şartı ile. Bende fikrimi söyledim.

"Tabiki seni saklayacağız." dedim.

Hacının pörtlek gözleri kızardı, (Gözleri yere düşüp parçalanacak, bütün cihanı ve benide kana boğacaklarından ödüm patladı.) sopasını koyunun birine denkleyip şiddetle

fırlattıktan sonra. Hiçbir şey demeden, kendiside sopanın peşinden gitti...

Hamo, ile yaşıt ve arkadaşızda, böyle çok bela atlattığımızdan, "İş olacağına varır." dedim.

"Saklanırsın belli bir süre. Davar itlerine zaten fazla un gönderiyorlar, sanada bir öğün yol çıkar." Hamo suçlu suçlu, yaptığım şakaya pek aldırmadan kara, kara düşünmekte...

Biz sürüyle araziye çıktığımızda, o otluğun içinde saklanıp gecenin olmasını bekleyerek bir kaç gün geçirdik.

Köyden, uzak yaşadığımızdan, azığımızı haftada bir getiriyorlar. Yarın azık günü otluğun arasında saklanmak imkanı yok. Hamo da bunu bildiğinden çok huzursuz. Hacı, hacetini görmek için dereye indiğinden yalnız kaldığımızda, acıklı bir ses tonu ile (Sıkıştığımızda hep yapar bunu. Yal bekleyen eniklerin bakışına benzer birde bakış edinirki insanın yüreğinin yağı erir.) "Bu gece kaçıyorum. Yalnız başıma yolu çıkaramam. Beraber çok zorluklar atlattık. Sen, yolu da bilirsin, bizi sağ-selamet köye de yetiştirirsin ne olur yalnız gönderme beni. Bu son isteğim gel beraber gidelim..!" deyip, benide kaçmaya razı etti.

Kaçmaya diyorum. Çünkü Hacı bana kesin izin vermez. Bunu bildiğimden, Hamo hırsızlığımdan dolayı, ben de Hacının şerinden, kaçmaya karar verdik.

Sabaha karşı, Hacıyı uyandırmadan sesizce uzaklaşmaya çabalarırken meret itlerin gürültüsü ortalığı birbirine kattı. Biz bütün gücümüzü bacaklarımıza verip tüyerken, Hacı ürkmüş davarlara çiğnenmemeye çalışarak, peşimizden bağıyordu. "Ulan it oğlu it kendin gidiyon bari Aboyu (benim adım) bırak!"

Peşimizden gelme imkanında olmadığımızdan, bildiği küfürleri önce Hamoya, geri dönmeyeceğimi anladığımda da ikimize savuruyordu...

Bütün gün yürüdük, bozkırın sıcağı, açlık, en beteri de susuzluk perişan etti bizi. Yatış vakti, yolumuzun sol yanında bir köy oldu-

ġunu cılız ışıklardan anladığımızda, çektiğimiz zorlukları unuttuk.

Karşılaştığımız ilk karaltıdan köy odasını sorup, hemen oraya yöneldik. Köy odasının ışığı yanıyordu.

Birazdan, etrafında oturacağımız sofranın hayaliyle daldık odaya...

Cemaat, koyu bir sohbeteydi heral?! Bizim içeri girmemizle sohbet kesildi. Gözler bize çevrili, bütün bakışlarda tek soru.

"Kim bu pejmurdeler?"

Biz kapının önünde kalakaldık. Onların şaşkın bakışlarından rahatsızlığımızı gizleyecek, en gizemli sözcüğü seçerek.

"Selamû aleyküm." dedik.

Cemaat, hep bir ağızdan:

"Aleyküme selam." dedikten sonra, zerimize dikili gözler, bizinkileride peşine takarak, baş köşede oturan, çatık gür kaşlı, sert bir surattan aşağı sarkmış mısır sakallı bir karaltıda durdu.

Mısır sakallı, odanın yönetimini devraldığını ilan edercesine insanı ürktüten, korkunç (Askeri cunta ilanında radyolardan duyduğumuz gibi.) bir ses duvarlardan sekiyip kulaklarımızda çınladı.

"Necisiniz? Nerelisiniz? Nereye gidiyorsunuz?"

"Taburoġlu köyündemiz."

"Aġanın köyünden mi?"

Hamonun neşesi yerine gelmişti. Hiçbir faydasını görmediğimiz aġanın ünü taa buralara kadar gelmiş! Bizi, bu yadelerde koruyacak. Belkide rahat yataklarda, bir gecelik deliksiz bir uyku uyumamızı sağlayacaktı. (Benim keçede yata yata, böğürlerim keçelenmişti. Hamo çalıp-çırpmaktan uzanmaya bile vakit bulamamıştı zavallı.) Böyle bir aġaya sahip çıkılmazda ne yapılırdı? Hamo, "Hee, hemde aġanın yiğenleriyiz.." dedi sesi çok gururluydu. Ne yalan söyleyeyim, benden erken davranmasa, belki ben aġaya daha yakın olduğumuzu söyleyip bir güzel övecektim aġamızı. Ne çareki hamo bu fırsatı elimden almış, naçar bırakmıştı.

Ben buna hayıflanırken sakallının sesi odayı birkez daha çınlattı.

"İşte şimdi yaktım sizi."

.....!!!

Biz hiç bir şey anlamadan, nekadarda şakacı bir adam! Demeki buranın aġa kısmısı böyle şakacı, cana yakın, eğlenmeyi seven kişiler. Bu sakallıda, bizimle eğlenmek istiyor zannedip bir şey demeden, sadece sırtttık.

"Bağlayın şunları."

.....???

İşin şaka olmadığını, ayaklarımız bağlanırken anladık. Kırılacak koyun gibi yere yatırdılar.

Şaşkınlık korkuya dönüşüp, iple birlikte yayıldı bedenime, tir-tir, titremekteyim. Yapacak bir şeyde yok, bekliyoruz..?

Cemaat de durumu anlamış değil. Her kafadan bir ses:

"Sana yakışır mı?"

"Bize sığınmış bu zavallılardan ne istemektesin?"

"Sebepsiz nasıl yaparsın bunu? Kocaman bir aġasın!"

Mısır sakallı tekrar gürlledi.

“Hiçte sebepsiz değil yaptığım! Anlatayım da dinleyin. bunların bunu hak edip etmediklerine siz karar verin.”

İhtiyar başladı anlatmaya. Ellerimiz arkadan bağlı yatırdıklarından. Ben tek kulağımın üzerinde tek kulakla yarım, Hamo, ağız üstü yatırıldığından, camaat, zaten oturduğundan, çift kulakla tüm olarak, dinlemeye geçtik.

“Vaktin birinde, sürülerime yenilerini katmak için, Kırşehir’in köylerine gittim. Bunların koyunları çok meşhurdur. Zaten koyundan başka hiç bir şeyden de anlamazlar. Uzak bir memleket olduğundan, develerle gitmişim. O köy senin bu köy benim dolaşırken: bir gün uyandığımda maya (dişi deve)larımın bağladığım yerde olmadığını gördüm. Ara Allah ara yok. Artık koyunu falan unuttum.

Nereye kayboldu bu cüsbet yaratıklar? Koyun almaktan vaz geçip, köy-köy, mayaları aramaktayım.

Yok Allahın, yok! Aramaktan canım çıktı. Çaresiz, vardığım köyün birinde, bir at almak zorunda kaldım. Pazarlık yaparak koyun yerine soylu bir at beğenip aldım. Atın sahâbi, böyle anî kayıplarda mutlaka Taburoğlundan sormamı salık verdi. Ağa, lafını duyduğumda bütün vücudumu bir haz kapladı: sanki onsekizinde bir dilberi koynuma almışım gibi ağzım sulanmakta. Nede olsa bende ağayım. Ağa, ağa ile nasıl olsa anlaşır deyip, tuttum Taburoğlunun yolunu. Taburoğlu, bizim bura ile karşılaştırılmayacak kadar güzel bir köy. Sırtını dayadığı dağın şeklinde üzüm asmaş misali evler aşağı, aşağı sarkarak gözü dinlendiren kalabalık

yapıların bitiminde, envayi çeşit ağaçlarla bezenmiş bir havlunun içinde sadece doğu yamacı görünen: insanın iliklerine işleyecek güzellikte bir konak.

Hiç düşünmeye gerek görmeden, Taburoğlunun (ağanın adı) burada oturduğuna karar verip konağa yöneldim.

Konağı bekleyen itleri, ağanın kendi itleri (adamları) “Hoş”layarak, beni ağanın bulunduğu salona buyur ettiler.

İçeri girdiğimde, ağa, köşede otumakta, zebani kılıklı biride ocakta mezelik et kızartmakta, (Aklıma ilk gelen, zavallı mayaların eti mi? oldu.) o ateşi harlandırdıkça ben ağadan çok bu adama takıldım. Öyle bir insanki, sadece korku saçıyor etrafındakilere. Ağadan çok, bu herif ürküttü beni.

Ben, zebaninin elindeki maşa gibi, tır-tır, titrerken. Ağa, hal hatır sorup. Kahve ikram ederken, sordu.

“Hayırlısı ile geliş sebebin?”

Develerimi aradığımı, kendiminde bir ağa olduğunu, taa Haymanadan geldiğimi, bir bir anlattım. Ellerini birbirine vurduğunda, içeri giren adamına: derhal kayıp develeri aramalarını emrettikten sonra. Bana dönerek, “Develer bulunduğunda, seni haberdar ederim. O zamana kadar sende diğer köyleri dolaş” deyip, beni uğurladı.

Bunların oraya yakın bir türkmen köyü var. Adı Beşler köyüdü ellam, geçmiş gün pek iyi hatırlamıyorum, herneyse. Atıma atlayıp o köye yöneldim. İki köyün arasında, üç ayak dedikleri, kervansaray olsa gerek, tarihi bir yapıya ait çeşmede hem soluklanırım, hemde atımı sularım diye mola verdim.

Harika bir çeşme! Hayvan su içerken, bende eski binanın kalıntılarında dalmış, Selcuklar mı, Memlükler mi yaptılar bu binayı? Ker- vanlar geçerken kaç zavallı, devesi ile birlikte canını kaybetti? Kaç kişi susuzluğunu din- dirdi bu buz gibi suda? Diye hayal kurmak- tayken, üç kişi belirdi. Geçmiş ile ilgili hayal kurduğumdan, birden bu adamları görmem ürküttü beni. İç güdüsüyle, kaçmak için he- men atıma atladım.

Benim bu telaşlı halimi anlamış olacak- larki, peşinden seslendiler. "Hemşerim tü- tünün var mı?"

Böyle durumda tütünün kıymetimi olur! Atımın yönünü onlara çevirdim. Yanlarına yaklaştığımda ağanın konağındaki zebani kılıklı da aralarında degilmi! Korkudan elim ayağıma dolandı. Tabakayı bir türlü bulamı- yorum. Ben aramakla meşgulken, ensemdede şakıyan şiddetli bir acıyla beraber yellenecek attan devrildim. Sopalar peş-peşe sırtımda palarken demekki kaslarım gevşemiş, her sopaya yellenecek karşılık verdim. Allahtan atın dizginlerini bırakmıyorum. Ölüm korku- su sarmış bedenimi! Kurtulma umudum, bu gemlere bağlı. Onlar vurdukça ellerim kilitle- lenmiş bırakmıyor. At ürkmüş beni sürüklemekte. Ben yarı baygın durumdayım, bayı- lamıyorumda öldürürler diye.

Böylece, onlar ne kadar vurdular? At beni ne kadar sürükledi? Bilmiyorum. Nihayet at çekip kurtardı

Onlarda hem sopa sallamaktan, hemde atın peşinden koşmaktan yorulduklarından olsa gerek ki durdular. Ata binecek takatim olmadığından, gemleri belime dolayıp ağız tadıyla bayılmışım...

Ayıldığımda, türkmen köyündeydim. Beni un çuvalı gibi atın sırtına bindirdiler. Gemleri elime verip (Taburoğlunun, hışmına uğramamak için olsa gerek.) Kötü obanın (Guriya)yoluna saldılar...

Kan, revan içinde vardım köye. Allah razı olsun, adamlar yaralarımın merhem sürüp sardılar.

Karnımı doyurup çay ikramından sonra istirahatım için yatak serdiler.

Devrisi gün, kısaca kayıp develeri unutmam gerektiğini nasihat edip: yolumu bir daha Taburoğluna uğramayacağı yöne çevirip yolcu ettiler.

Bende herşeyi unuttum. Koyunları, develeri de, ama çektiğim acıları bedenimden çok beynimde taşıyarak bu güne geldim. Şimdi söyleyin bunların etini lime-lime edip itlere yedirsem, haksız mıyım?"

Cemaat, hep bir ağızdan ağalarına hak verdiler. Beni bir titreme aldı, zangır-zangır titriyorum. Bu herifin gözünü kan bürümüş, elinden kurtarıp götürecektimizde yok.

Başımıza gelecekleri, merakla ama büyük bir sabırla (Çünkü her yeni saniye bizi bu sakallımın şerrine götürecektir.) zaman her derdin merhemi belki bu herifin gaddar yüreğinede merhem olup yumuşatır umu- duyla bekliyoruz...

GAWESTİ

Hüseyin Hüsnü

Bertholt Brecht adı bana hep bizim "ora" kürtlerini çağırır. Gerçi kimleri ve neleri bizim oralara benzetmeyiz ki! Lapon şarkılarındaki lololar, bir meksikalının giysilerindeki renkler bizimdir. Paris-Teksas filmindeki o bozkır sahnesi bizim orada çekilmedi mi?

Brecht Finlandiyada kaçaktır. Kimilerinin dediğine göre mecbur-i iskandadır. Ve de Gawestiler gibi helallesmeye dahi fırsat bulamamıştır. Ama onlar gibi inatçı, "*Bir çivi çakmamış duvara, çeketini sadece sandalyenin üzerine bırakmış.*"

Gawestiler İç Anadoluya geldiklerinde her yer "*güllük-gülistanlık*". Yerleşim için her şey elverişli. Ama onlar oralılar, buralı değiller ki. Birde el-aleme rezil olmak var. Sonra demesinlerki elin dağılışı geldi yerleşiverdi ovaya. O inat yüzünden evlerini taaa o dağların yamaçlarına kurdular. Kendilerini bir sığınmacı olarak gördüler, utandılar. Yedi kat yerin dibine girdiler. Onlar bunun için mi geldiler? Biraz dinlenip zaten yollarına devam edecekler.

Dağdan gelip de bağdakini mi kovuyorlardı? Bunu kendilerine yediremezdi. Dosta düşmana inat bir ağaç bile dikmediler, kuru soğana muhtaç oldular! Ama komşuya da "*ırki soğancı*" demekten geri durmadılar. Bizim oralarda çerçilerin adı "*ırki soğancı*" idi.

Çerçiler sadece soğan değil, her şey, isteseler taş bile satarlardı. Çünkü bizimkiler buğday ve arpadan başka hiç bir şey ekmezlerdi. Bu onlara yakışmazdı, ayıptı. Böyle işler başkalarına aitti, beylere ve mirlere değil! Çerçiler çocuklar tarafından köyün girişinde büyük bir törene "*Tırki soğancı, Tırki soğancı!*" diye karşılanırdı. Bu bir ayıplama ya da alay olmasa gerek ki, çerçiler hep gülümserdi. Getirdikleri mallar çok kısa zamanda tükenecek, "*nasıkber*" (tanıdık)

olduğu evde en güzel yemeklerle ağırlanacaklardı. Herkesin bir tanıdığı vardı. Kirvelik gibi bir şeydi bu. Bizim "*nasıkber*" de bir cevizci idi. Ama yılda yalnız bir kez gelirdi, o da Ramazan ayında. Sahurda cevizli ekmeğin tadına doyum olmazdı.

Nedendir bilinmez imama da "*tırki nêr*" derlerdi. Köye yeni bir imam daha gelmiştir. İmam efendi köyün yaşlılarıyla davettedir. Yine kınalı bir koç kesilmiştir, "*Tırki nêr*" baş köşede oturmaktadır. Yemekten sonra gelsin demli çaylar. Muhtar sözü ele almış: İmam efendinin, dün yolda eşeği düzerken gördüğünü belirtmiştir. Köyüne cemaatin kahkahalarıyla inler. Davette olmayanlar sohbetin hangi aşamada olduğunu anlamışlardır. İmam hala olayın şokundadır. Adamcağız hayatında böyle ikram, böyle ilgi görmemiştir. "*Ne oluyordu bunlara?*" Yalvaran yakaran gözlerle "*Yapmayın kürtler, gurbanınız oluyum yapmayın!*" İmam ertesi gün köyden kaçmıştır.

Kırşehir Müftülüğü Taburanlara imam yetiştiremez olmuş. Köyden bir imam bulun lafi geldiği gibi geri dönmüş. "*Tırki nêr ne güne duruyor? Hemi de yüz on hanelik köyde, yüz on tane ağa var. Ağanın ağaya hizmet ettiği hiç görülmüş müdür?*" Kalabilen imam ise yağ ve süt ile beslenmiş, ekineği ayrılmış, bütün köyün zekatı bir yıl önceden toplanmış.

Öğretmen en resmi olanıdır. Evine uğranmaz, davetlere çağrılmaz. Karşılaşıldığında selamlanır, hal-hatır sorulmaz. Yoğurdu ve peyniri, birde tezeği hiç eksik edilmez. Onun diliyle konuşulan ayıplanır, yedi köye rezil edilir. Bilmem kimin oğlu İstanbuldan geldiğinde, ağzından "*maalesef*" diye bir laf kaçmıştır. Ettiğine pişman edilmiştir. Adamcağız hala "*Vallahi ben Malê Sêvê dedim, maalesf değil*" deyip durur.

İstanbullara kadar gittiler, deniz dahi gördüler. Ama komşu ilçeye gitmek için bir arabaları olmadı. Nasıl olsa "*Tırki zort zort*" vardı. Koskoca köy, komşu köyden gelirse gelir bir arabaya hep muhtaç olmuştur. Ama onlar bunu hiç "takmadılar". Nasıl olsa yarı çekip gidecekler, **çeketler sandalyelerin üzerinde** hala duruyor.

Dünü bugüne bağlayan bir kitab

Öyküleriyle Halk Anlatı Türküleri

Nüseyin Kalaycı

Yazar Mehmet Bayrak'ın 1996 yılında yayımlanan bu kitabı kapsamlı bir araştırmanın ürünü olup 680 sayfadan oluşuyor. Kitapta halk anlatı türkülerine, halk önderleri üzerine söylenmiş türkülere, halk isyanlarını anlatan türkülere, işçi şarkılarına, destanlara çağdaş halk romancılarına ve şairlerine geniş yer verilmiş. Halk şirlerinin, türkülerinin, destanlarının ve ağıtlarının toplumsal etkileri irdelenmiş, türkülerin, öyküleri ve türkülerin çıkış yöreleri özenle derlenmiş. Söz konusu edinilen eserlerin içeriği sanatsal dokusu geçmişteki ve günümüzdeki sanatsal yöresel, toplumsal ilerlemeye katkıları Türkü, şiir, ağıt ve destanlarla verilmiştir.

Bu kitapta halk türküküleri ile konuşuyor, yaşıyor, direniyor. Halkın kendi önderlerine sosyal direnişçilerine, eşkiyalarna bakışı sergileniyor. Halkın bilincinden yer eden devrimcilerin, direnişçilerin nasıl kahramanlaştırıldığı, türküleştirilip ve ölümsüzleştirildiği çarpıcı bir biçimde gün ışığına çıkartılıyor.

Osmanlıda günümüze yaşamış sosyal direnişçiler ve halk önderleri üzerine söylemiş türküler tarihsel bir bütünlük

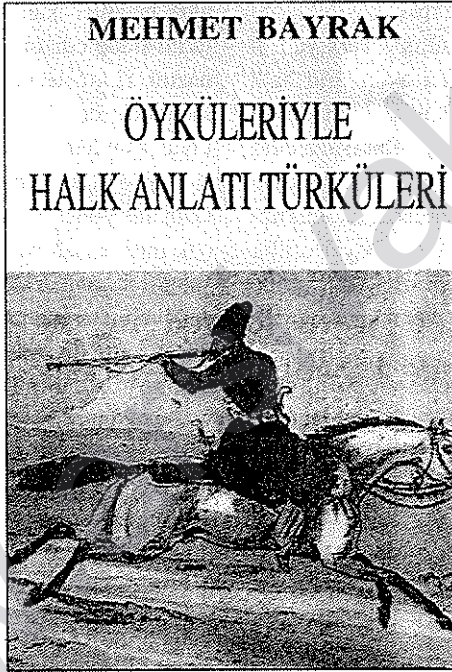
içinde kitapta bir araya getirilmiş. Sosyal ayaklanmaların halka ve halk sanatçılarna etkileri ustalıklarla işlenmiştir. Okuyucu halk türkülerinin halkın yaşadığı zülmün şahidi olduklarını, halkın başında geçenleri türkülerıyla tarihe yazdığını bütün yalnızlığı ile görebilmektedir.

Resmi Tarihin olguları, toplumsal olayları çarpıtmasa, halk kültürünü dejenere etmesine ve halkın kültür değerlerini bir araya getirerek cevap oluşturmaya önemli bir katkıdır kitap.

Mehmet Bayrak kitabında eşkiya türkülerinde yer vererek halkçı isyankarlığın eşkiyalığa bürünerek devam ettiğini, eşkiyaların sosyal direnmenin bir sonucu olduğunu vurguluyor. Eşkiyaların grupsal ve bireysel ve kişisel tepkilerinin ürünü olduklarını, eylemlerinin özgürlük ve eşitlik amaçlı intikam

eylemleri olduğunu eşkiyalar hakkında söylenen övgü dolu türkülerle örnekendiriyor.

Kitabın önemli bir bölümünde yazar, Tekke şirlerinin toplumsal dönüşümünde oynadığı rolü sergilerken halk şiirinin egemen düzene, özgürlükleri kısıtlayıcı yapısına, resmi dini anlayışa tepkiyi ve

eleştiriyi içerdiğini bununda değişime ve dönüşüme önemli katkılarını olduğunu söylüyor. Kitapta Anadolu'nun hemen her köşesinde halk türkülerini bulmak mümkündür. Buda Anadolu'da ne kadar geniş bir coğrafyada halk direnişçilerinin yüzyıllardan beri gündemde olduklarını göstermektedir.

Mehmet Bayrak Cumhuriyetin ilk yıllarında halk sanatçılarının siyasi ortamın toz duman havasında siyasi ortamı doğru değerlendirmediklerini bu nedenle cumhuriyete övgü şiirlerinin yazıldığını kanıtları ile ortaya koyuyor. Bu sürecin Kürt isyanlarının kanla bastırılmasından sonra değiştiğini, bundan böyle halk şairlerinin Cumhuriyet politikalarını

Eleştiren eserleri ortaya koyduklarını yazıyor. 60'lı yıllarda özellikle Türkiye İşçi Partisinin etkisi ile halkçı aydınların halk düşmanlığına karşı aktif tavır takındıklarını bu siyasal ve sosyal tepkinin sanatçıların şairlerin diline yansıdığını şairlerin daha çağdaş daha siyasi söylemlerle öne çıktıklarını belirtiyor, özgürlük ve sosyal eşitlik söyleminin öne çıktığını, dinsel dilin yerine siyasal eleştiri diline bıraktığı notunu düşüyor.

70'li yıllardan bu yana ise şairlerin dini ve idolojik gericiliği eleştirerek demokratik geleneklerin oluşumuna önemli katkılarda bulduklarını işçi hareketi ile bu duruma şanama kazandığını söylüyor.

Kitabın bence en önemli yanı halk şiirinde geçmişle gelecek arasındaki bağı örneklerle sergilemesidir. Halk şiirinin akan durdurulmaz bir tarih ırmağı olduğunu, bugünkü değişimci dönüşümcü akımın geçmişteki direnişten nasıl güç aldığını dile getirmesidir. Her dönem halk şiirinin ve türküsünün bu ırmakta birleştiği Mehmet Bayrak, m kitabında gözle görülür bir somutlukla gösterilmektedir. Pir Sultandan, Dadaloğlundan, Nazım Hikmetten günümüz şairlerine kadar bütün halk sanatçıları arasında bir gönül bağı olduğu, halkın

özlemlerinin, umutlarının, acılarının ve dileklerinin bu sanatçılar tarafında dile getirildiği görülmektedir.

Eşkiyalığı toplumun başbelası işliyen romancılar olduğunu söyleyen Mehmet Bayrak bunun yanısıra eşkiyalığı sosyal gerçekliğine yakın işliyen Yaşar Kemal gibi romancıları örnek gösteriyor. Yaşar Kemal eşkiyalığı halk direnişçiliğinin bir parçası olarak *Ince Memet* romanında işlediğini belirtiyor. Yazar Köroğlunu örnek göstererek bu bakış açısının gerçeğe daha uygun olduğunu ifade ediyor.

Bayrak bu kitabında her dönem halkın kavgasına umut ve cesaret aşıyan halk sanatçılarının çıktığını, bu sanatçıların açık siyasi mesajlar vermekten kaçınmadıklarını, ağır bedeller karşılığında bunları yaptıklarını ifade ediyor. Bu konuda Pir Sultanı, nazım Hikmeti ve bir çok çağdaş ozanı kitabında onurlandırıyor. Dini bir görüntüyle gündeme gelen bir halk isyanının siyasal düzenin değişimini hedeflediğini Osmanlı yönetimi altında Anadolu'daki bir çok mezhepsel ayaklanmanın özünde yoksul çiftçi köylü ayaklanmaları olduğunu bu ayaklanmaların amacının yeni toplumsal bir düzen olduğunu bunun dönemin halk türkülerinde yansımaları türkülerle kanıtıyor.

Bu kitap halk türkülerini tarihsel bir bütünlük içinde okuyup değerlendirmek isteyenler için önemli bir kaynaktır. Halk aydınlarının sanatçıların halk türküleri, direnişleri, özlemleri ile tanınmasına yardımcı olacak bir eserdir. Bu kitabı okuyan okuyucu Anadolu insanının umudunu, acısını, sevdasını nasıl bir doğallıkla ve içtenlikle türküleştirdiği görmektedir.

Bu kitap hem insanı çok duygulandırmakta hemde çok düşündürmekte. Mehmet Bayrak türküsüyle gülen türküsüyle ağlayan Anadolu halklarının türkülerini hikayeleri ile bu kitapta toplamakla bu alanda değerli bir çalışma ortaya koymuştur. Bu göz nuru el emeği kitabı umarım okumayan okuyucularımız bulur okur.

MEHMET BAYRAK (Araştırmacı-Yazar)

1949 yılında Orta Anadolu'da Binboğa Dağlarının eteklerindeki Sıvasa bağlı Sarıza kazasının Dallıkavak köyünde dünyaya geldi. Türkçe ile ilkokula başladığı yıl olan 1953'de tanıştı. 1970 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Bölümünü bitirdi.

İlk çalışmaları Türkoloji alanında oldu. 1971 yılından itibaren çeşitli gazete ve dergilerde yeni ve çağdaş Türk edebiyatına ilişkin yazıları yayımlandı. İlk kitabı *Tevfik Fikret ve Devrim* 1973 yılında yayımlandı. Daha sonra köy edebiyatı üzerinde yoğunlaşan *Köy Estetüü Yazarlar ve Ozanlar* adlı antoloji çalışması dönemin öğretmen örgütü TÖB-DER tarafından 1978 yılında yayımlandı. 1978 sonraki çalışmaları daha çok folklor ve tarih ağırlıklı oldu.

Halk Hareketleri ve Çağdaş Destanlar (araştırma/1984)

Eşkiyalık ve Eşkiya Türküleri (inceleme - antoloji/1985)

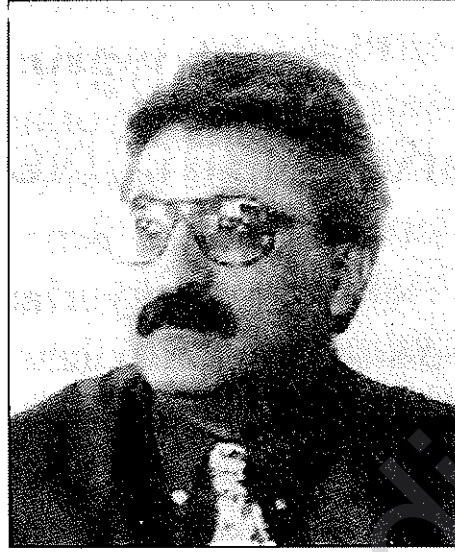
Pir Sultan Abdal (inceleme-araştırma/1986)

Halk Gülmecesi (inceleme-örnekleme/1987)

Öyküleriyle Halk Anlatı Türküleri (inceleme-antoloji/1996) toplatıldı

Bu çalışmaların yanı sıra 1976 yılında başyarak çeşitli yayın organlarında kendi adıyla ve takma adlarla Kürdoloji alanında yazılar yazdı. 1988-1989 yıllarında Ankara'da Kürt kimlikli Özgür Gelecek dergisini çıkardı. 30 davaya konu olan dergi dolayısıyla defalarca gözaltına alındı ve iki kez tutuklandı. Özgür Gelecek dergisi;1980 cuntası sonrası Türkiye'de çıkan ilk Kürt kimlikli dergilerden biriydi.

Mehmet Bayrak derginin kapatılmasından sonra gerekli hazırlıkları yapıp 1991 yılından itibaren Öz-Ge yayımları adıyla Kürdoloji alanında kitap yayımına başladı. Dört yıl içinde bu alanda 20 kitap yayınladı. Bunları birçoğu hakkında dava

Mehmet Bayrak

açıldı ve Terörle Mücadele kanununun 8. maddesi gerekçe gösterilerek ceza verildi. Kürdoloji alanında çıkan ve tümü toplatılan eserleri şunlardır.

Kürt Halk Türküleri (Kılam û Stranên Kurdi 1991) toplatıldı ve ceza aldı

Kürtler ve Ulusal Demokratik Mücadeleleri, 1993 toplatıldı ve ceza aldı

Kürdoloji Belgeleri, 1994 toplatıldı ceza aldı

Sadeleştirerek, notlıyarak ve resimli-yerek yayına hazırladığı şu eserleri de toplatıldı ve cezalandırıldı.

Vet. Dr. M. Nuri Dersimi; Dersim ve Kürt Milli Mücadelesine Dair Hatıratım, 1992

Kadri Cemil Paşa;Doza Kurdistan/Kurdistan Davası, 1992

Cemşid Mar;Çağdaş Kürt Destanları/Koçgiri, Ağrı, Dersim, Newroz, 1993

Son yıllarda Kürt batniliği, Kürt heterdoksisi ve Kürtlerde gizli dinler konuları üzerinde yoğunlaşan Bayrak'ın bu alandaki çalışmaları *Alevilik ve Kürtler* (1997) adıyla yayımlandı.

Dewlemendiya Devokên Kurmancî Ne Kêmasîyek e

Temelî

Li hêla Sariz, Pinarbaşî, Girîn (Gürün), Avşîn, Elbîstan, Ceyhan, Dortyol, Qiriqhan (Kırıkhan), Îskenderûn û li temamê dora Meraşê bi devokeke Kurmancî tê dengkirin. Herweha temamê derdora Meletiyê jî bi vê Kurmancîyê deng dikin. Hinek hêlên Semsûr (Adıyaman)ê jî weke hêla Qeyserî, Meraş, Adana û Meletiyê deng dikin.

Di nav deng û awazên van hêlan da hinek ferq hene, lê pir jî ji hev ne dûr in.

Berî siftê ezê ferq û nimûneyan ji kurdên Sarizê binivîsim.

Kurdên derdora Sarê, Sarizê, Sinemilînê, Qoçgirînê, Tavkirînê, Harûnînê, Girînînê, Xîninê, çend gundên Şardiyanînê, Kurdên Sarizê, Pinarbaşiyê û Groksînê, ji Gaksîna berrî Gabekiyê-Develiyê, temam bi hevûdu dizanin û hev nas dikin. Heta van salên dawiyê jî ku hîn neçûbûn xerîbîyê, ji mezinan heta biçûkan, hevûdu nas dikirin. Lê çî heyf e ku êdî em hevûdu li Londra, bajarên Almanyayê, Paris û Nantesê dibînin.

Devoka Kurdên Gezbelî, Sorimbeylî û hinek gundên Sarizê, Giryanê, Qoçgirî û ya Sînemilyan, Tavkiran, Alxasan û hwd. Kurmanciyeke pir nerm e, dema ku deng dikin, awazê xwe nêzikî awazê farişî ye. Kurmanciya hêla Meleryê û hinek gundên Sarizê û Elbîstan û Besniyê jî her çendî hinek ferq hebe jî, di axaftinê de wek yê Sariz,

Girin, Elbîstan û Pazarcixê ye. Ew peyvên pan û giran naaxifin, piçekî zû-zû deng dikin.

Kurmancîya Dalliqewax, Tawle, Qizildere, Qenterme (bi ser Elbîstanê ve ye) wek hev in. Ji alî telafûzê ve Kurmancîya van deran nêzî hev e, nerm û hêdî qise dikin.

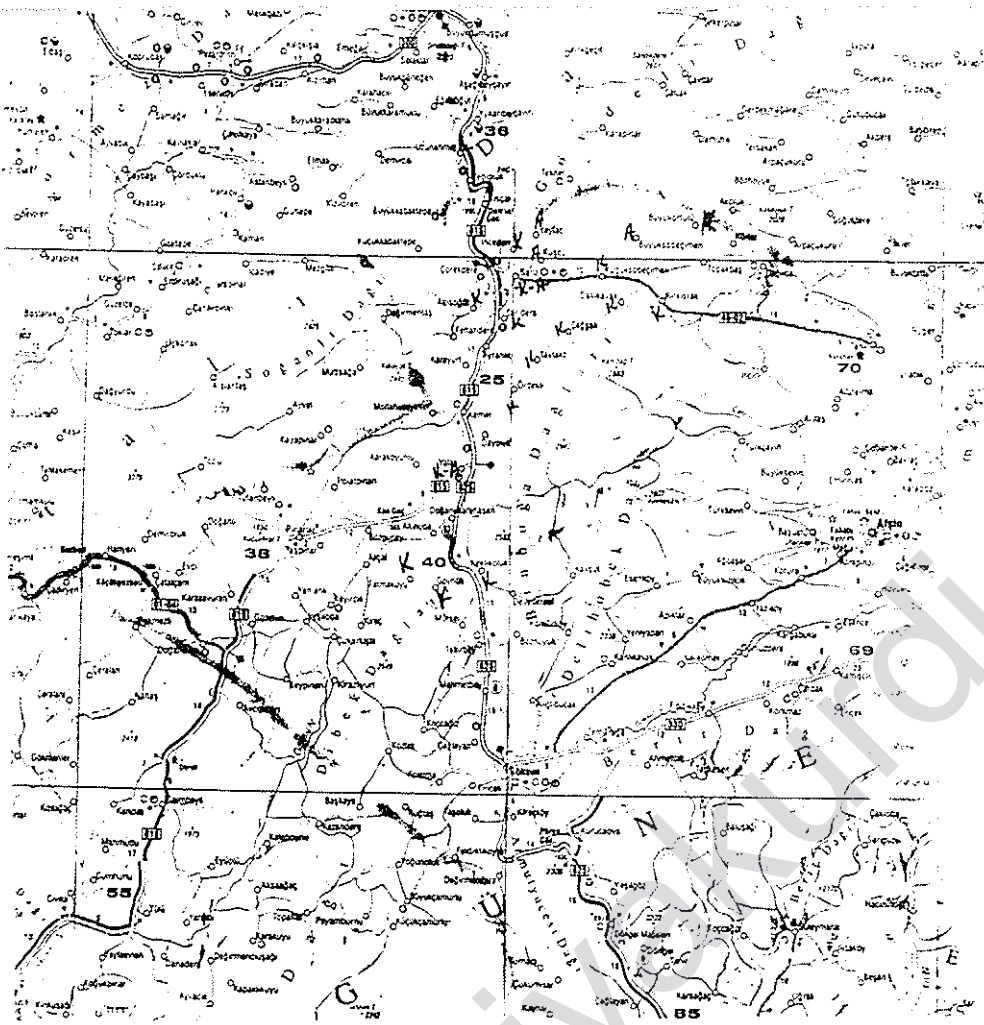
Dîsa gundê Sarizê Qirkisrax, hin gundên Besnî û Bekirûşaxî, Kurecix, Akçadax û derdorên wê hemû wek hev diaxifin. Hinek gundên Doxaşehîrê heta Hekîmhanê weke devoka Sinemilîyan diaxifin.

Dîsa hin nimûneyên din, hinek gundên Sarizê; Ordeklî, Gumuşalî, Sancaxlî û hinek gundên Gaksînê, Gezbelî û derdorên wê Kurmanciyeke hîn tenik deng dikin.

Kurdên Qoçgiriyê A'yê di devê xwe de pan nakin, wek E'yêke zirav û tenik telafuz dikin. Yanê A'ya di Kurmancî de di devoka Qoçgiriyê de dengeke ku di navbera A û E'yê de ye.

Kurdên Sêwasê (Hafik û Zara) jî her eynî devokê qise dikin...

Zarave û devok dewlemendiya zimanê me ne. Ne kêmasî ye. Kêmasî tembeliya me ye. Em naxwazin zehmetiyên bikşînin. Em tim dipên ku hinekên din werin van karan bikin. Divê em bi hev re vî karî bikin. Ji ber ku ziman zimanê me hemûyan e. Di karekî weha de divê ku meriv ramanên cihê û îdeolojîyan bide alîkî. Çimkî xebata li ser ziman bi hemû neteweyekî

ve girêdayîye. Û pîrsa herî sereke û ya pêşîn e. Ji ber ku bê zîman mirov pelekî ber bayê ye û bê qîmet e.

Dixwazim nivîsa xwe bi nimûneyekê biqedînim:

Di 1996'an de li Almanyayê li bajarê Ausburgê lêkolînek li ser Almaniya Ausburgê hat amadekirin. Ev lêkolîn bi tenê di nav sînorên Wilayeta Ausburgê de hat meşandin. Û di encama lêkolînê de hejmarek devokên Schwabenhate der û eşkere kirin.

Di nav sînorên Wilayeta Ausburgê de 282 devokên almanî hatin tesbîtkirin. Ev navçe di nav Eyaleta Bayerê de ji heft navçeyan tenê yek e.

Lê em kurd hema piçekî gotinekê bi awakî din telafuz bikin,, em yekser radibin û dibêjin "na lo em ji hev anamiş nakin!" û em li hev gazincan

dikin. Bi piranî ji ew kesên ku ne di nav tevgerên kurdan de lê yên bi çepê tirkî re kar dikin, vê yekê pir derdixin pêş û dibêjin "lo de em ji hev fam nakin baştir e ku em bi tirkî deng bikin!"

Bi a min divê ku em bi hişkî û rundî li dij vê yekê derkevin.

Divê em zorê bidin xwe bi kurdî qise bikin. Divê em folklor û stran û gotinên pêşîyan yên derdorên xwe berev bikin. Wan di kovar û rojnameyan de belav bikin. Û li ser wan zîmanê xwe pêşde bibin.

Ji xwe dijmin ji berê de propaganda dike û dibêje "Kurdî ne zîmane, kes ji wan ji hev fam nakin".

Di dawiyê de ez dîsa bang li hemû kurdan dikim, berî her tiştî divê: Zîman, zîman, zîman!

FERHENGOKA ŞÊXBIZINKÎ

-II-

Mahmûd Lewendî

Li jêrê me ferhengokeke biçûk a Şêxbizinkî amade kiriye. Di vê ferhengokê de bi qasî ku me tesbît kiriye, li hember gotinên Şêxbizinkî me bi zaravayên din jî maneyên wan nivîsîne, daku bêtir mirov bikaribe Şêxbizinkî û zaravayên din bide berhev, her weha zaravayên din bi xwe jî bikaribe bide berhev. Gotinên Şêxbizinkî me bi stîla reş nivîsîye.

Şêxbizîni, K (Kurmanci), S (Sorani), D (Dimili), F (Feyli û Lurri Beyreyi), H (Hewramî)

kênî:	(K) kurik, cahşik, dahşik, sîpe
(K) kanî, çêşme	(S) caş
(S) kanî	kerwê:
kenig:	(K) kerguh, kwêrgî, kevroşk,
(K) ken	kêroşk, kîroşk, kergo
(S) kenîn, pêkenîn	(S) kerwêşk
(D) huwate	(D) arwêş
kenîn:	ke çay wixîn:
(K) kenîn	(K) ku çayê vexwin
(S) pêkenîn, kenîn	(S) ke ça bixoyn
(D) huwayene	ke way:
(F) xuane-	(K) ku were, ku bê
kepir:	(S) ke bê, ke bêt
(K) kepir, wêran, xerabe, xopan	kî: b. ke
ker:	kî:
(K) ker	(K) kî, kê
(S) ker	(S) kê
(D) her	(D) kam
(F) ker	kişandin:
(H) xer?	(K) kişandin
kêrd:	(D) antiş
(K) kêr	kişig:
(S) kêrd	(K) bijmar (T. Kirkayak)
(D) kard	kîlik:
(F) kêrd	(K) tîlî, tîlik, pêçî, bêçî, bêçik
kêrd denin:	kiras:
(K) ser jê dikin	(K) kiras, gomlek
(S) ser debirin	kirdige: (ji "kirdin"ê
kerkurig:	(K) kirîye

- (S) kirdiwe
kirdin:
 (K) kirin
 (S) kirdin
 (D) kerdene/kerdiş
 (F) kirdin
 (H) kerdey
- kirm:**
 (K) kurm
 (S) kirm?
- kî xwardige:**
 (K) kê xwariye
- ko:**
 (K) kuda, bi ku de, ku
- ko:** b. kwê (kô)
- kuç:**
 (K) kuç, kevir
- kuçik:**
 (K) kuçik, kevir, ber
- Kulu:** Qezayeke Konyayê ku piraniya Kurmancên Anadoliyê li wir dijîn.
- kun:**
 (K) pace, pencere, teqa, qulik, kun
- kun (kün):**
 (K) qûn, qul, qwîn, qîn
 (S) qîn
 (D) qin
- kur:**
 (K) kur, law, lawik
 (S) kur,
 (D) lac, lajek
 (F) kur
 (H) kur
- kuregelit:**
 (K) kurên te
 (S) kurekanit
- kureke:**
 (K) kurik, kuriki
 (D) lacekî
- kurim:**
 (K) kozik, koz
- kur (kwir/kür):**
 (K) kîr, xir
 (S) kêr?
 (D) kir?
- kurê ap:**
- (K) kurap, pismam, kurmam
 (D) datza, deza?
- kuregel:**
 (K) kuran
- kutan:**
 (K) kutan
- kutandin:** b. kutan
- kwê (kô):**
 (K) çiya
 (S) kêw/çiya
 (D) ko/kue
 (F) küya/çiga
 (H) keş
- la:**
 (K) hêl, alî, lay
- laman:**
 (K) hêla me, aliyê me, layê me
- lawandin:**
 (K) lorandin
- le:**
 (K) li
 (S) le
- le bendî:**
 (K) li bendî, li bendeyî
- le bendî çayayn:**
 (K) (em) li bendî çayê ne
- le duyay çîn:**
 (K) li dû ... çûyin
- le êre:**
 (K) li vir
 (S) le êre/lêre
- legel:**
 (K) ligel
- lengerî:**
 (K) lengerî, tebsî
- le hêlman:**
 (K) li hêla me, li aliyê me
- leq:**
 (K) ber, kenar, kêlek
- le laman wa:**
 (K) li hinda me ba
- le maleman:**
 (K) li mala me
- le ... nigirîn:**
 (K) li ... nihêrîn
- le ... vistin:**

(K) li ... xistin, lèxistin
le pes û mange dingirin:
 (K) li pes û mangeyan dinêrin (bi xwedî dikin)
le saze da:
 (K) li sazê xista
le ûre:
 (K) li wir, li wira
le verê:
 (K) li ber, li berê
Lêranlî:
 (K) Eşîreke Şêxbizînyan
lêxerûk:
 (K) rodî, rwîvî, rûvî
 (S) rêxole
lîra:
 (K) li vira, li vir
 (S) lêre
lîre:
 (K) li vir, li vira
lîrem:
 (K) li vir im
 (S) lêrem
lorandin:
 (K) lorandin, lorî gotin
lûme:
 (K) lome, gazind, gazinc, gazin
mage:
 (K) maye
 (S) mawe
mal:
 (K) 1-mal, xanî, 2-mal, eşya
mal:
 (K) mal, eşya
malem:
 (K) mala min
maleman:
 (K) mala me
maletan:
 (K) mala we
 (S) maleketan
malman:
 (K) mala me
mal tê tê:
 (K) "malek min heye..." (cûreyek listika rêderxistinokê ye)

mang:
 (K) hîv/heyv/meh
 (S) mang
 (D) mang/meng
 (F) mang
 (H) mang
mange:
 (K) mange, çêlek
marmîlok:
 (K) marîjok, marmarok
masa: b. mesa
maîn: b. mayin
mayin:
 (K) mayîn, man, mayin
mayîn:
 (K) mehîn, mihîn
mê:
 (K) mî, mîh, mih
megersem:
 (K) meger, megersem, tu nabê
megez:
 (K) kelmêş, kermêş, pêşû
mehefeze kirdin:
 (K) muhefeze kirin, veşartin, hilanîn, parastin
mehîn:
 (K) mehîn, mihîn
memik:
 (K) memik, çiçik, pêşîr
mêrd:
 (K) mêr/peya, meriv, merî, mirov
 (S) mêrd/piyaw
 (D) mêrde/peye
 (F) piyag
 (H) pîya/mirdeki
mêrik:
 (K) mêr, şû
mesa:
 (K) mase
mêwan:
 (K) mêvan, mîvan, mêhvan
mêwanig:
 (K) ciyê mêvana, salon
mewij:
 (K) mewij
mi: b. min

mî:
 (K) mû
mîş:
 (K) mişk
mîmî:
 (K) metê
mîmik:
 (K) met, metik
min:
 (K) min, ez
 (S) min
 (D) min/mi, ez
 (F) mîn/mi
 (H) min?
mird:
 (K) mir
 (S) mird
mirdige:
 (K) mirîye
mirdin:
 (K) mirin
 (S) mirdin
 (D) merdene/merdiş
 (F) mirdin
 (H) merdey
mirg:
 (K) mirîşk, tûtik
motir:
 (K) motor, traktor
mûz:
 (K) mêş
na:
 (K) na, ne
nale nal:
 (K) nale nal
nan:
 (K) nan
nan dikî:
 (K) nan lê dixê
nasîn:
 (K) nasîn, nas kirin
naw:
 (K) nav, hinav, henav
naw:
 (K) nav, hundur

naw:
 (K) nav, îsim
nawçê:
 (K) navçeyê, navbera
nawçe:
 (K) navber, navçe
nawçeyîne:
 (K) navîn, yê navîn, yê navçe
nawit:
 (K) navê te
naxwîn:
 (K) nenuk, nenûk, nengû,
 neynok, neynûk
nazê:
 (K) nazik
nazlî:
 (K) bi naz
neçar:
 (K) neçar, bêçare
nedigestin:
 (K) nedibûn
nêkerim:
 (K) nakim
newal:
 (K) newal
nêwînim:
 (K) nabînim
nêwu: b. newu
newu:
 (K) nebe(buyin)
nêxwerim:
 (K) naxwim
nîce:
 (K) çiqas, çendî
nîştige:
 (K) rûniştiye
nîştigin:
 (K) rûniştine
nîştigîn:
 (K) (em) rûniştine
nîştin:
 (K) rûniştin
 (S) danîştin
 (D) ronîştiş/ronistene
 (F) nîştin
 (H) erenîştêy

nigirandin:

(K) nihêrtin, nêrîn, mêzekirin

nigirîn:

(K) nihêrîn, nêrîn

nîm:

(K) nîv

nîmek:

(K) nîvek

nîmerû:

(K) nîvro, nîvero

(S) nîwero

nîverû:

(K) nîvro, nîvero

nîye:

(K) nîne, tune

nod:

(K) nod/not/newhêd

(S) newed

(D) neway

(F) newed

(H) newe, newed

Nosalanî: (K) Eşîreke Şêxbiziniyan

nuya (nûya):

(K) pêş, ber

nwêh(nôh):

(K) neh

O Xudê:

(K) Ho Xwedêyo

o:

(K) ew, wî, wê

o:

(K) prefîkseke ku di kurmançî de hemberê wê "ve" û "ra" ye (**oxistin:** **raxistin**, **omirandin:** **vemirandin**)

obirandin:

(K) kurkirin, birandin, vebirandin

ode:

(K) ode, jûre, menzel, çavî

o gavê:

(K) wê gavê

ok/owk/wok:

(K) bav, bab, bavk, (bao)

(S) bawk/baw

(D) baw/pî

(F) bawg

(H) babe/tate

okim:

(K) bavê min

okuştin:

(K) vemirandin, vekuştin, veku-jandin, temirandin, xar kirin, tefandin

omirandin:

(K) vemirandin, veku-jandin, xar kirin, temirandin, tefandin

(S) kujandin(?)

orax:

(K) zarok, zarû, zaro, gedê, zar

(S) mindal

(D) qeçek, gedê, domoni

(F) mindal

(H) zarole

oraxem:

(K) zaroka min/zarokê min

oraxeyelim:

(K) zarokên min

organ:

(K) lihêf, orxan, serrax

orîtikandin:

(K) rûtikandin

oşardin:

(K) veşartin

oxe:

(K) raxe

oxistin:

(K) raxistin, vexistin

oxwardin:

(K) qezenckirin

o zemane:

(K) wê demê, wê zemanê

pa:

(K) pê/pî/ling/nig

(S) pê

(D) pa/ling

(F) pa

(H) pa

pak:

(K) pak

pal:

(K) pal, kaş

pam:

(K) piyê min, nigê min

par:
(K) par, sala çûnî, sala çwînî

parçe:
(K) parçe, perçe

parsekar:
(K) parsek

pateqe:
(K) hêr, ran, kulêmek

patiqe: b. pateqe

patul:
(K) 1-satil, 2-quşxane, beroş

pay:
(K) pê (piyê wî)

payîz:
(K) payiz, payîz
(S) payîz
(D) payiz
(F) payiz/serduwa
(H) peyîz/peîz

pêkî:
(K) pakî

penç:
(K) pênc, piyênc

pênca:
(K) pêncî/pênceh/piyênce
(S) penca
(D) pancas
(F) penca
(H) penca

perdig:
(K) perde

pere:
(K) pere, dirav

pes:
(K) pez

pez: b. pes

pezgeliman:
(K) pêzên me

piçikandin:
(K) piçikandin, lefandin,
lê badan

piçikîn:
(K) piçikîn

pişt:
(K) pişt

piştig:
(K) pişt, paşî

pîj:
(K) tûj, twîj, pîj, tûjik

pîl:
(K) pî, qol, mil

pindik:
(K) piçek, hinek, hindikek

pindikî:
(K) piçekî, hinekî

pirç:
(K) por/pirç/gij
(S) pirç/qij
(D) por/pirç
(F) gîs

pîrejîn:
(K) pîrejîn, jinepîr

pîrejine:
(K) pîrejîne

pîrejîni:
(K) pîrejînek

pirtal:
(K) cil, kinc, çek, libas

pirtalşûr:
(K) cilşo, pirtîşo, kraşo

pirtal de verê kirdin:
(K) cil li xwe kirin, cil li berê xwe
kirin

pîsig:
(K) pisik, pisîk, pişing, kit, kitik

purt:
(K) pûrt

pûz:
(K) poz, difn, kepî, bêvil, bîvil
(S) kepo, lût
(D) pîrnîk, pîrnîke, poze
(F) pût, lwît, lût
(H) lûte

qap:
(K) kab, kap

qapî:
(K) derî, qapî

qawe:
(K) qahwe, çayxane

qay:	(K) qey	ra:	(K) re, ra (ji...ra)
qe:	(K) qet, hiç, tew	raman:	(K) bo me, ji me ra
qelem:	(K) qelem, pênûs, xame	raman vit:	(K) ji me ra got, bo me got
qereçadır:	(K) kon, konê reş, çadira reş	rast:	(K) rast
qeri:	(K) bi qasî	rastî ... hatin:	(K) rastî ... hatin
qert:	(K) deyn, qertz	(rastî çerçiyê diyay: rastî çerçiyê têt)	
qertel:	(K) eylo, qertel	ray:	(K) ji wî ra, ji wê ra, jê ra, ji boy, jibo, boy
qerteman:	(K) deynê me	ra çe:	(K) çi ra, ji bo çi
qezan:	(K) qazan, sîtil, beroşa mezin	ra jinet:	(K) ji bo jina xwe, ji bo jina te
qezangel:	(K) qazanan, beroşan, sîtilan	ray kirdin:	(K) jê re kirin
qîç:	(K) çîp, çaq, bacax	ra xwê:	(K) ji xwe ra
qirem:	(K) giram, xiram	recwer:	(K) rêcber, rêncber, rencber
qîsa:	(K) qise, peyv	rêcwerî:	(K) rêcberî, rencberî, rêncberî
qîsay ewane:	(K) qîseyê wan	recwerî kirdin:	(K) rêncberî kirin
qîse:	(K) qise, peyv	rêga:	(K) rê
qujgel:	(K) çûçikan, teyran	rîş:	(K) rih/rî/rîhdên (S) rîş/ridên (D) erîş/erdîş/eyşî/herdîs (F) rîş (H) rîş
qul:	(K) qûl, evd	rind:	(K) rind (F) xu, xuw
qurwax:	(K) beq (S) boq (D) beqe (F) qurwax (H) qîrwage, qîrwage	rindî:	(K) rindî
qut:	(K) kin, qut, kurt	rintir:	(K) rintir (F) xutir
qwêl(qöl):	(K) kûr (S) qûl		

rintirîn:

(K) rindtirîn

riyê male:

(K) riya malê

rûgî:

(K) roví, rûví, rêví, rwívî

rûj:

(K) roj, ro

rûjne:

(K) ronahî, ronî, ronayî

ruy (rüy):

(K) rû, wec

sal:

(K) sal

sancî:

(K) jan, êş, tajan

sawcî:

(K) sawcî, muddêumûm, dozger

sax:

(K) sax, rehet, çê

(S)çak ?

sax wîn:

(K) sax bûn

sazcî:

(K) sazband, tembûrvan

sazcîgel:

(K) sazciyan

sed:

(K) sed

(S) sed

(D) se

(F) sed

(H) se, sed

seg:

(K) se, seg, kuçik, rûle

sendin:

(K) stendin, girtin

ser:

(K) ser

(S) ser

(D) ser

(F) ser

(H) ser

sêrbaz:

(K) sihêrbaz

sêr kirdin:(K) seyr kirin, temaşe kirin,
mêzekirin, nihêrtin**serma:**

(K) serma

serxoş:

(K) serxoş

ser kêniye:

(K) ser kaniyê

serbestiyan kird:

(K) wî ew serbest kirin

serbest kirdin:

(K) serbest kirin, azad kirin

serê salê:

(K) serê salê

sêvda:

(K) sewda, evîn, eşq

sew:

(K) seba, sewa, jibo, boy, bo

seynek:(K) balîf, balgî, balgeh, serîn,
yastux**sî:**

(K) sî, sih, sih

sî:

(K) sê, sisê

sindirik:

(K) qeyd, lele, qeyda hespan

sinig:

(K) sîng, sîne, sing

sîpik:

(K) kurik, caşşik, dahşik, sîpe

siwarige:

(K) siware, siwar bûye

siwîl:

(K) simêl/simbêl, zimbêl

(S) simbêl/simêl

(D) zinbêl

(F) sêwîl/sewul

(H) siwêlê

siyanig:(K) sêyik (di zayinê de sê zarok bi
hev re anîn)**sîzde:**

(K) sêzde

sûc: (K) sût, guneh, tawan

suke: (K) sing, kazix

sunet: (K) sunet, sinet

sur (sür):
 (K) dawet, dîlan, şahî
 (S) şahî, şahîyî zemawend,
 (D) dawet?
 (F) sur (sür)

sur kirdin:
 (K) dawet kirin, dawet li dar xistin

sûzandin:
 (K) şewitandin
 (S) sûtan

şaş:
 (K) xelet, şaş, çewt

şaş kirdin:
 (K) şaş kirin, çewt kirin

şamî:
 (K) zebeş, şûtî?

şeş:
 (K) şeş

Şemşemanokê: (K) Lîstikeke li ser şirove û şerhkirina tiştan e. Zarokekî dişînin derve. Zarok gava ku diçe derve dengê pêşî yê ku li derve dibihîze, tê ji civatç re dibêje. Civat jî wê gê gotîna wî şerh dikin, li ser diaxîfin. Ji vê re dibêjin "Da şemşemanoke wikîn".

şemşitarî:
 (K) şevtarî, bi tevayî tarî, reştarî, şeveriş

şênayî:
 (K) şênayî, şênî, xelk

şen:
 (K) şên, bi kêf

şen wî:
 (K) şên bû

şêr:
 (K) bajar, şehir, şar

şerm:
 (K) şerm, fedî, eyb

şerwet:
 (K) şerbet

şerwet xwardin:
 (K) şerbet xwarin, nişanî danîn

şêsta:
 (K) şêst, şiyêst

şew:
 (K) şev
 (Ş) şew
 (D) şewe
 (F) (H) şew

şewşewanok:
 (K) şevşevok, şevşevanok, barçêmk

şewşewanoke:
 (K) şevşevokê

şimşîr:
 (K) şûr, şwîr

şîr:
 (K) şêr

şîr:
 (K) şîr

şîrîn:
 (K) şîrîn, şêrîn, şîrîn

şivan:
 (K) şivan

şiwane:
 (K) şivanî, şivên

şivanî:
 (K) şivanî

şwîn:
 (K) şûn, şwîn, dewş

şwînay:
 (K) ciyê wê

tanîn:
 (K) kanîn
 (S) rwanîn

tawistan:
 (K) havîn

te'l:
 (K) tahl, tal, ta'l

teşt:
 (K) teşt, teyşt

têl:	(K) têl, ta, hevde	tike:	(K) dilop
têlî:	(K) têlek, rayek	tikey:	(K) dilopek, piçek, hinek
tem:	(K) tem, nêt	tike kirdin:	(K) dilop kirin
temşî:	(K) teyfîk, rebax, temsik, tepsik, sehan	tikî:	(K) dilop, dilopek
temîm:	(K) tema min, nêta min	tim:	(K) tim, timî
temim adê ye:	(K) tema min tê de ye, dilê min dikşîne, dilê min dibijê	tim û tim:	(K) tim û tim, her tim
temîz:	(K) paqij	tir:	(K) -tir (rind-tir)
tên:	(K) tîn, germayî	tirş:	(K) tirş, (S) tirş, (F) turş, (H) tirş
tendur:	(K) tendûr, tenûr	tirîn:	(K) -tirîn (rind-tirîn)
teng:	(K) teng (H) teng	tişt:	(K) tişt
tenik:	(K) tenik	tişteke:	(K) ew tišta
tew:	(K) tew, herî (ê tew bîçke: ê herî biçûk)	tol wîn:	(K) tot bûn, tol bûn, dol bûn, gêndirîn
tewax:	(K) rebax, qutî (qutya cixarê)	tu:	(K) tu, te (S) to, (D) ti (F) to
teyna:	(K) tenê	tudig:	(K) dudik, dûdik, pîspîsk, rûtik
teyr:	(K) çûk, çûçik, teyr, firinde	tu vitê:	(K) te got (S) to wutî (D) to va?
teyrgel:	(K) teyran, çûçikan	tûrin:	(K) nevî, torin
tî:	(K) -tî (bira-tî)	û:	(K) û (S) û, w (D) û?
tîj:	(K) tûj, twîj		
tik:	(K) dilop		
tikandin:	(K) dilop kirin		

	(F) û, we?	vevî:	(K) bûk
	(H) û, we?		(S) bûk
ûre:	(K) wir, wira		(D) veyve, veyvi, vêv
ûş: b. hûş			(H) wewî
variş:	(K) baran	vevîtî:	(K) bûktî
	(S) baran	vevî awirdan:	(K) bûk anîn
	(D) varan, variti, varete, variş	vî:	(K) bî (dara biyê)
	(F) waran	vistan:	(K) sekinîn, westan ?
	(H) waran	vişe:	(K) fire, fireh, fere, bi ber
variş divarî:	(K) baran dibare	vihar:	(K) buhar, bihar, behar
variş varîn:	(K) baran barîn	vijê kiridin:	(K) bihost kirin
	(S)	vîje:	(K) bihost
	(D) variş varayêne, varan variş	vindirîn:	(K) rawestan, sekinîn
varîn:	(K) barîn	vîne:	(K) çêşit, babet
vayandin:	(K) revandin	vitin:	(K) gotin
vayin:	(K) revîn, revyan		(S) gutin/wutin
vazî:	(K) lîstik, lîstin, bazî, bazbazî, yarî		(D) vatiş, vatene, watiş
vazî kirdin:	(K) lîstin, bazdan, govend girtin		(F) wetin
ver:	(K) ber		(H) wutene
veran:	(K) beran	wêyan:	(K) bi wan, ji wan re
verangel:	(K) beranan	wê vitin:	(K) pê gotin, jê re gotin
verdan:	(K) berdan	we:	(K) bi
	(S) berîdan		(S) be
	(D) veradayiş		(D) ebe, eve ?
	(H) veredene		(F) we
verje:	(K) berê		(H) we
verji:	(K) berî (Alî verji Mahmûd hat: Alî berî Mahmûd hat)	we:	(K) û
verk:	(K) berx	wêm dîn:	(K) bi min dîn, bidin min

wêxistin:
(K) vêxistin

we şew:
(K) bi şev

we huş:
(K) bi heş, bi hiş, bi huş

werdit:
(K) bi te re, li ber te

wey:
(K) wey!

we xêr:
(K) bi xêr

we yekû nan xwardîn:
(K) bi hev ra me nan xwar

wî:
(K) wî

widê orîtikandîn:
(K) bide rûtikandîn

wide:
(K) bide

widîne pişt:
(K) derbas bikin

wige:
(K) bûye (nawi kure Heso wige:
navê kurikî Heso bûye)

wikutîn:
(K) em bikutin

wîn:
(K) bûn/bûyin
(S) bûn
(D) biyîş
(H) bûyene

wîrandin:
(K) dîtin

wingir:
(K) binêre

winîş:
(K) rûne

wînîn:
(K) dîtin, bînîn

wizanistam:
(K) min bizanîba

xal:
(K) xal, xalo

xalo:
(K) xalo

xanig:
(K) xanî

xardan:
(K) xardan/revîn, revyan, bazdan

xaşîn:
(K) xaşîn

xaşandin:
(K) xaşandin

xatir:
(K) xatir, rêz

xeftin:
(K) nivistin, razan, xeftin, raketin,
xew kirin
(S) nûstin
(D) rakewtiş(?)

xêr:
(K) xêr
(S) xêr
(D) xêr
(H) xêr
(F) xêr

xilik:
(K) xilik, kevirê biçûk

xotik:
(K) kurik, cahşik, dahşik, sîpe
(S) caş

Xudê:
(K) Xwedê, Xudê, Xweda

xum:
(K) ez bi xwe

xuman:
(K) em bi xwe

xûrt:
(K) xort, gênc
(S) genc, ciwan

xuyan:

(K) yên xwe

xwar:

(K) jêr, xwarê

(S) xwar, jêr

xwardige:

(K) xwariye

(S) xwarduwe

xwardin:

(K) xwarin

(S) xwardin

(D) werdiş

(F) xwardin

(H) werdene/werdey(?)

xwas wikerî:

(K) çêbike

(S) çakî bika

xwê:

(K) xwe, xu, xo, xwi

xwê we nuyo(nüyo) awîtin:

(K) xwe bi pêş de avêtin

xwê:

(K) xwe

(S) xo

xweş:

(K) xweş

(S) xoş

(D) weş

(H) weş

xwendin:

(K) xwendin

(S) xwêndin

(D) wendiş

xwer:

(K) roj, tav

(S) roj, hetaw

(D) roc

(F) xur

xwera elat:

(K) roj hilat

(S) roj helat

xwera: b. xwer**xwêrze:**

(K) xwarzê

xwesî:

(K) xwesî, xesû

(S) xesû

xwesîran:

(K) xezûr

(mala xezûran)

xwestin:

(K) xwestin

xwetan:

(K) hûn xwe ...

(S) xotan

xweşîk:

(K) xwişk, xuşk, xwe, xweh,

xweyng, xuyng, xung, xûng

(S) xuşk

(D) way

xweşîkem:

(K) xwişka min

(S) xuşkekem

xwezîkay:

(K) xwezîka, xweska, keşke, kaşkî

(S) xozge, kaşkî

yam:

(K) eyam, heyam

(S) eyam, heyam

(D) eyam?

(F) eyam, heyam?

(H) heyam?

yam girtige:

(K) eyam girtiye

yan:

(K) yan, an

(S) yan ?

yar:

(K) yar, dost

(S) yar

(D) yar

(F) yar

yazde:

(K) yazde, yanzde, yazdeh

(S) yazde

(D) yondes

(F) yazde

yek:

(K) yek, êk, yêk

(S) yek

(D) yew, ju, jêw

(F) yek

(H) yuwe

yekîkê:

(K) yek, yek ji wan..., yek jê...

(S) yekêk, yek le...

yekî je:

(K) yekî ji...

(S) yek le...

(D) yew ce...?

(F) yek je...?

(H) yuwe ce...?

yeman:

(K) jêharî, zîrek, jîr

yolcîgel:

(K) rêwî (rêwîyan)

(S) rêbiwar

zan:

(K) ziman

(S) ziman

(D) ziwan, zuwan

(F) zuban

(H) zuwan, ziwan

zefî:

(K) ziftî, zefî, zapriye

zeman:

(K) zeman

(S) zeman

(D) zeman?

(F) zeman?

(H) zeman?

zemî:

(K) zevî, erd

(S) zewî

(D) zemî

(F) zewî

zend:

(K) zend

(S) zend?

(D) zend?

(F) zend?

(H) zend?

zik:

(K) zik

zimistan:

(K) zivistan

(S) ziwistan, zistan?

(D) zimistan

zûr:

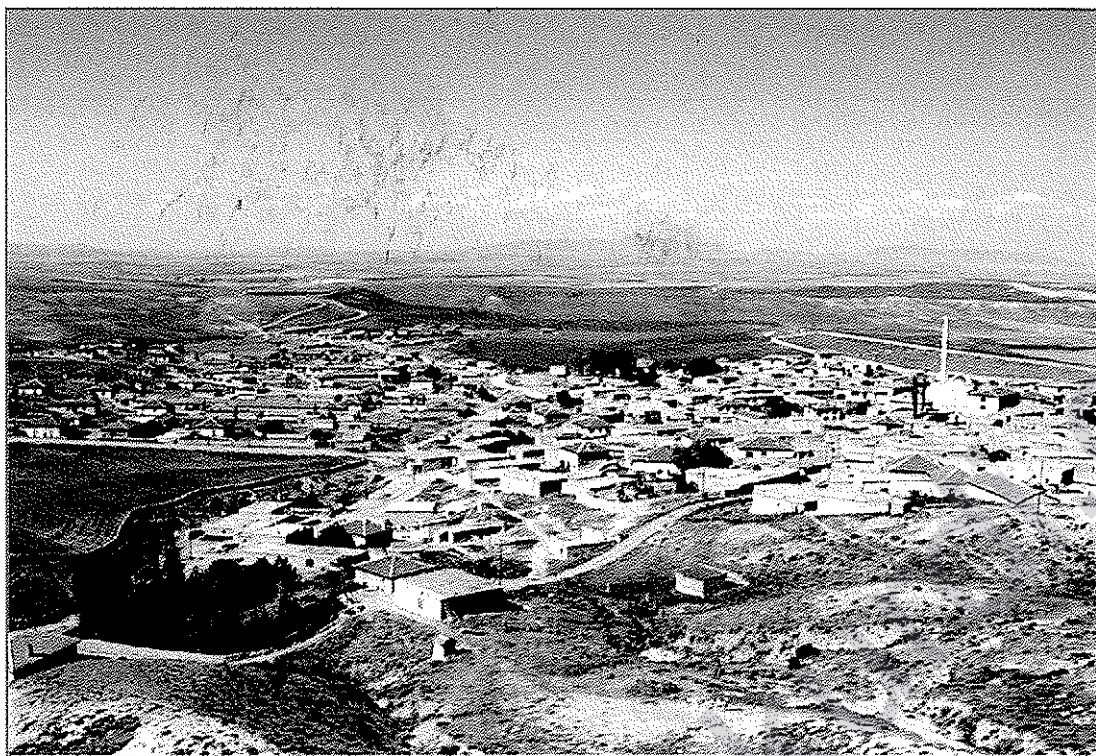
(K) zor, zorî, zehmetî

zu (zü):

(K) zû, bilez

zu-zu (zü-zü):

(K) zû zû, bi lez

Bêşqewaxa Mezin -1998

*Keko keko min nizanî, min nizanî
Min di ber çavên xwe da anî, min nizanî
Hatîye wexta îd û erfayê
Xwang kwîr bibe şaş e were hêla kîjanî
Eli, Hemo, Cemal keko bîra we dikime
Di cîyê xwe da rûniştîme,
Şîna birangên xwe dikime
Koma we bi şîr û şêkir xudîdikime
Qurbane we me werin carekê li mehlê bigerin
Welle ji jinan bêtir mêr tê da namane
Mala bavê min birano
Heta nebêm mala bavê min hemalno
Ê di Danîmarka yerli mano ...*

Gula Meçê